

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra divadelních, filmových a mediálních studií

Jana Tomášková

Divadelní režisér Karel Prox (1897 – 1927)

Stage Manager Karel Prox (1897 – 1927)

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce doc. PhDr. Jiří Štefanides

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem v ní veškerou literaturu, prameny a ostatní zdroje, které jsem použila.

Olomouci dne 27. dubna

Jana Tomášková

Děkuji doc. PhDr. Jiřímu Štefanidesovi za odborné vedení magisterské diplomové práce a za cenné rady, jež mi poskytl. Dále děkuji Miloši Zbavitelovi za čas, který věnoval poskytování rozhovorů, Mgr. Lence Černíkové za pomoc při bádání v Ostravském muzeu a Bc. Karolíně Pečenkové za pomoc při bádání v archivu Národního divadla moravskoslezského.

OBSAH

1. ÚVOD	5
2. ŽIVOTOPIS	15
3. MLADÁ BOLESLAV	17

4. BURDOVA SPOLEČNOST_____	31
5. NÁRODNÍ DIVADLO MORAVSKOSLEZSKÉ_____	38
5. 1. SEZONA 1924/1925_____	42
5. 1. 1. REŽIE KARLA PROXE V SEZONĚ 1924/1925__	48
5. 2. SEZONA 1925/1926_____	71
5. 2. 1. REŽIE KARLA PROXE V SEZONĚ 1925/1926_	76
6. TEORIE A KRITIKA_____	94
7. ZÁVĚR_____	103
PŘÍLOHY_____	106
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA_____	106
SEZNAM REŽIÍ KARLA PROXE_____	116
SOUPIS PRAMENŮ A LITERATURY_____	118
RESUMÉ, SUMMARY_____	125

1. ÚVOD

Jelikož je můj zájem orientován především na divadla a divadelní historii v ostravském regionu, vybrala jsem si téma, které je zaměřeno jejich směrem. Hledání námětu mě dovedlo až ke dvacátým letům dvacátého století, k počátečním

sezónám Národního divadla moravskoslezského. Z množství zajímavých osobností, které zde působily, mě nejvíce zaujal divadelní režisér Karel Prox, jehož život a tvorba se pak staly předmětem mé diplomové práce. Jeho umělecká činnost se však neomezila jen na Ostravu a je možné v ní pozorovat tři milníky. Začínal kulturními aktivitami jako student v Mladé Boleslavi, poté odešel k profesionálnímu divadlu do Burdovy společnosti a nakonec odtamtud odešel do Ostravy, kde strávil dvě divadelní sezony. I přesto, že se dožil jen devětadvaceti let a v podstatě u profesionálního divadla pobyl jen tři roky, byl režisérem, který vytvořil mnoho úspěšných a významných inscenací a v historii českého divadla má své místo. Ve své práci věnuji přirozeně největší pozornost Proxovu období v Ostravě, ale nemohla jsem pominout ani jeho předešlá působení, jak v Mladé Boleslavi, tak v Burdově společnosti.

Z historického hlediska zanechal Karel Prox větší divadelní stopu v Mladé Boleslavi, kde byl spoluzakladatelem a jedním z členů Malé scény. Jeho jméno najdeme ve většině publikací a článků zabývajících se mladoboleslavským ochotnickým divadlem. Z hlediska uměleckého se však nejvýrazněji podepsal v Ostravě, kde teprve umělecky vyžíval. Příliš krátké působení v Národním divadle moravskoslezském má však smutný následek - jméno Karla Proxe je spíše zapomenuto.

V práci postupuji chronologicky, po nastínění životopisu Karla Proxe se věnuji období jeho působení v Mladé Boleslavi, poté v Burdově společnosti a nakonec jeho působení v ostravském Národním divadle moravskoslezském. Vzhledem k množství a rozsahu materiálu, ve kterých se Prox zabývá teorií divadla a kritikou, jsem se rozhodla tomuto tématu

věnovat zvláštní kapitolu. Kromě osobnosti Karla Proxe jsem se také snažila blíže poznat divadelní situaci v Mladé Boleslavi a hlavně ostravské divadlo 20. let, jelikož jeho meziválečná historie v podstatě není komplexně zpracována. Mým záměrem bylo přiblížit situaci a podmínky, v jakých zde vznikaly Proxovy režie, zjistit, kdo byli jeho nejbližší spolupracovníci, kdo ovlivňoval jeho práci a jaký byl herecký soubor. Převážně heuristická práce byla ztížena nedostatkem pramenů a vzhledem k období, kterým se zabývám, nebylo možné využít orálních pramenů-pamětníků.

V průběhu studia materiálů se ukázalo, že důležitou osobou k poznání života a díla Karla Proxe je Václav Zima, nejbližší přítel z mládí v Mladé Boleslavi. Názorově si byli velmi blízcí a přes Proxův odchod k Burdovi a do Ostravy spolu neustále udržovali kontakt. Na rozdíl od Karla Proxe byl Václav Zima více organizačního než uměleckého zaměření, a tak si vedl poznámky a soupisy k působení Malé scény. Po smrti Karla Proxe o něm napsal několik článků a věnoval se také organizaci vzpomínkových večerů a schůzí Malé scény, jako například v roce 1970 (k padesátiletí), kde se také o Proxovi zmiňoval.

Jelikož k většině tématu, kterými se v práci zabývám, existuje jen velmi málo literatury, hlavní část informací jsem získávala z pramenů v archivech a muzeích. Nejprve jsem navštívila Státní okresní archiv v Mladé Boleslavi. Kromě archiválií vztahujících se k založení a působení Malé scény jsem zde našla pro mne velmi cennou pozůstalost Karla Proxe. Většinu materiálů, které pozůstalost tvoří, zde uložil Václav Zima, tuto skutečnost se dozvídáme z dopisu, který je uložen v Ostravském muzeu. Václav Zima si sám pro své články a přednášky o Malé scéně a Karlu Proxovi začal shánět veškerý

dostupný materiál, sám měl všechny materiály týkající se Malé scény, to také později předal archivu, ale vyžádal si i materiály od Burdy a Národního divadla moravskoslezského. Díky tomu jsem v mladoboleslavském archivu našla několik fotografií a programů z Proxových ostravských inscenací a almanach Burdovy společnosti. Přímo od Proxe však měl jen jeden dopis z Ostravy, ten se v archivu nachází také.

Pozůstalost je z velké části složena z rukopisů literární tvorby ještě mladého Karla Proxe, kterou můžeme datovat převážně do let 1914 - 1915. Nalezneme zde básně, prózu, krátké povídky i kritiky a glosy, právě ty pro mě byly nejdůležitější jako zdroj informací o tom, jak se vyvíjel jeho názor na divadlo a umění. Pozůstalost obsahuje také čtrnáct sešitů projevů Karla Proxe, ve kterých komentuje a kritizuje úroveň divadla v Mladé Boleslavi, uvažuje o aktuálnosti některých her a vyslovuje své názory na divadelní umění. Mnohé z nich sloužily jako obhajoba vzniku Malé scény pro městské úředníky v Mladé Boleslavi, další byly určeny pro místní tisk. Součástí fondu je velké množství plakátů a fotografií, podle kterých se mi podařilo zrekonstruovat repertoár a soubor Malé scény a program Večerů mladých, jejichž pořadatelem a průvodcem Karel Prox byl.

Informace o divadelní situaci v období let 1915 - 1923, kdy Karel Prox působil a žil v Mladé Boleslavi, jsem čerpala z knih *Městské divadlo Mladá Boleslav 1909-1999*,¹ *Místopis amatérského divadla*,² *Česká divadla - Encyklopedie divadelních souborů*,³ *Avantgarda známá a neznámá*,⁴ odkud jsem

---

¹ Beneš, Luděk a kol. *Městské divadlo Mladá Boleslav 1909-1999*. Mladá Boleslav : Městské divadlo, 1999.

² Šrámková, Vítězslava - Valenta, Jiří. *Místopis českého amatérského divadla A - M*. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 2001.

³ Šormová, Eva - Herman, Josef. *Česká divadla - Encyklopedie divadelních souborů*. Praha : Divadelní ústav, 2000.

čerpala informace týkající se Devětsilu, a sborníku Boleslavsko,⁵ kde jsem našla článek Umělecké ovzduší 20. let v Boleslavi od Ladislava Kratochvíla. Ten zde popisuje prostředí po První světové válce v Mladé Boleslavi a jako jedné z osobností, ovlivňujících zdejší kulturu, se věnuje Karlu Proxovi a jeho přínosu. Velkým zdrojem informací byly články Václava Zimy, které vycházely v místním tisku, a také jeho kniha Třicet let bojovné kultury Mladé Boleslavě,⁶ v níž popisuje formování levicově orientované kultury v tomto městě, na kterém se s Proxem velkou měrou podíleli. K tomuto tématu jsem čerpala i z internetových stránek, a to www.amaterskedivalo.cz, které sice stručně, ale velmi dobře zpracovávají téma Malé scény, a to včetně bibliografie a fotografií. Několika články se o působení Malé scény zmiňuje i divadelní časopis Jeviště.

V části popisující období, ve kterém Karel Prox působil v Burdově společnosti, jsem čerpala především z knihy Aby se nezapomnělo,⁷ jejímž autorem je Josef Burda. Jedná se o jeho vlastní vzpomínky, zachycující mimo jiné osudy divadelní společnosti až do jejího zániku. V několika kapitolách zde zmiňuje Karla Proxe a věnuje se působení své společnosti v Mladé Boleslavi. Nápomocný mi byl také jakýsi almanach Burdovy společnosti nazvaný Činohra stálého divadla sdružených měst českého severovýchodu - Burdova činohra, zahrnující právě sezonu 1923/1924. Je součástí fondu, který byl uložen v mladoboleslavském archivu. Zde jsem našla cenné informace, týkající se repertoáru, složení uměleckého

---

⁴ Vlašín, Štěpán. *Avantgarda známá i neznámá*. Praha : Svoboda, 1971.

⁵ Strnad, Emanuel. *Boleslavsko*. Mladá Boleslav : Místní národní výbor Mladá Boleslav, 1947.

⁶ Zima, Václav. *Třicet let bojovné kultury Mladé Boleslavě*. Mladá Boleslav : Redakce časopisu Mladoboleslavsko, 1959.

⁷ Burda, Josef. *Aby se nezapomnělo: svědectví o padesátileté práci v českém divadelnictví*. Praha : Orbis, 1958.

souboru a měst, která navštívili. I v této kapitole jsem využila denního tisku, jenž referoval o vystoupeních Burdovy společnosti v jednotlivých městech.

Doufala jsem, že naleznu v některém z mladoboleslavských listů článek od Karla Proxe zmiňující se o návštěvě Burdovy společnosti v Mladé Boleslavi a hodnotící jeho kvality a repertoár, bohužel se mi to nepodařilo. A tak nemám žádný přímý pramen ani vlastní Proxův názor na tento typ divadla. Ani Václav Zima se bohužel ve svých vzpomínkách a člancích nezmiňuje, jak Prox své tamější působení hodnotil.

Materiály vztahující se k ostravskému divadlu se nacházejí v několika institucích. Většina starších pramenů, které se týkají vzniku divadla a období, kterým jsem se zabývala, jsou uloženy v Archivu města Ostravy. Zdejší fond Národního divadla moravskoslezského je ale od sedmdesátých let, kdy byl vytvořen, neuspořádan a je tedy velmi obtížné zde něco najít. V tomto fondu se k období dvacátých a třicátých let vztahují zejména prameny popisující technický a finanční chod divadla, jako jsou smlouvy, knihy mezd a technické parametry. Nicméně jsou zde uloženy ročenky a almanach Národního divadla moravskoslezského, obsahující fotografie, soupis repertoáru, pracovníků a několik článků.

Důležitým zdrojem byl časopis Divadlo moravskoslezské, který vycházel již od roku 1918. Karel Prox se ihned po svém příchodu do ostravského divadla stal velkým přispěvatelem tohoto časopisu a pokračoval v psaní i poté, co divadlo opustil. Díky tomu jsem zjistila, že stejně tak, jako se zabýval prací režisérskou již v profesionálním divadle, zůstal i velmi zapáleným kritikem a teoretikem divadla. Při bližším pohledu do ostravských novin a divadelního časopisu zjistíme, že se přinejmenším oběma těmito oborům věnoval

stejně, dokonce bych řekla, že psaní a úvahám o divadle se věnoval více. Během první sezony 1924/1925, kdy Karel Prox působil v Ostravě, jím byly všechny články v časopise podepisované, v druhé sezoně, kdy se už stal členem redakce, přestal většinou články podepisovat, a stejná situace se opakovala v dalším roce, kdy už byl mimo Ostravu a články jen posílal. Bylo tedy obtížné jeho články identifikovat, i když samozřejmě jeho typický styl a volba tématu situaci ulehčovaly. Avšak naštěstí jsem ve Slezském zemském muzeu v Opavě narazila při prohlížení časopisu na podtrhané články, na jejichž konci je vždy tužkou dopsáno K.P., nebo přeložil K.P., a témata článků odpovídají zájmům Karla Proxe. Bohužel se mi nepodařilo zjistit, kde muzeum časopisy získalo, byly zde v sedmdesátých letech převezeny z několika knihoven v Ostravě. Je tedy obtížné usuzovat, kdo si mohl Proxovy články takto značit, a tedy se o jeho osobnost nějakým způsobem zajímat. Ale tato skutečnost mi pomohla identifikovat jeho články, které byly důležité pro výzkum ostravského období.

V ostravském archivu se nacházejí veškeré noviny a časopisy, které v té době vycházely. Ty se staly největším zdrojem informací o situaci v ostravském divadle a o ostravských inscenacích. Nejlepším pramenem byly noviny Moravskoslezský deník, a to především díky působení novináře Vojtěcha Martínka, ten pravidelně a fundovaně referoval o dění v ostravském divadle a jeho kritiky mohu označit za nejhodnotnější. Z ostatních novin jsem využila především Ducha času s pravidelnými referáty o divadelním dění, Dělnický deník, spíše politicky laděné noviny, kde nejsou zprávy o divadle pravidelné a jejich výskyt záleží především na politickém dění, Ostravský deník, ve kterém je autorem

některých článků Karel Prox, Bezručův kraj, který referuje o pohostinských představeních ostravského divadla v Opavě, a časopis Černá země, kde se rovněž objevují divadelní zprávy od Vojtěcha Martínka. Z ostatních pak Lidové noviny, Dělnické listy a Ostravský kraj. Recenze se však více zabírají dějem hry a hrou samotnou než divadelním ztvárněním. Pokud se o samotné inscenaci více rozeptají, věnují se především hereckým výkonům. Režii se ve většině případů ponechává jedna věta. K některým Proxovým inscenacím v Národním divadle moravskoslezském jsem však našla pouze jednu recenzi.

Dalšími místy, kde se nacházejí materiály o ostravském divadle, jsou Slezské zemské muzeum v Opavě, Ostravské muzeum a archiv Národního divadla moravskoslezského. Ve Slezském zemském muzeu jsem kromě výše zmíněného časopisu Divadlo moravskoslezské našla pouze návrhy kostýmů k inscenaci Pirandellovy hry Šest postav hledá autora. V Ostravském muzeu jsem objevila pro mne velmi důležitý pramen, a to dopis od Václava Zimy, bohužel však neznámému adresátovi. Ten Zimu v předešlém dopisu zřejmě žádal o materiály týkající se jak Karla Proxe, tak Václava Zimy. Jak z dopisu vyplývá, jeho zájem směřoval především na období Václava Jiřikovského, v tom mu Zima nepomohl, jelikož Prox v divadle ještě nepůsobil. Nicméně spolu s dopisem zaslal soupis materiálů, který odevzdal do mladoboleslavského archivu, opis některých svých článků a všechno, co si pro své vlastní potřeby vypsál a shromáždil o Karlu Proxovi. Tento soupis obsahuje mnohé chyby, ale jako vodítko a kontrola pro studium materiálu mi velmi pomohl. V Ostravském muzeu se také nacházela většina fotografií jak umělců, tak z inscenací, které jsem v práci využila. Nejméně pramenů jsem pak čerpala z archivu Národního divadla moravskoslezského, kde se nacházejí většinou

dokumenty k pozdějším obdobím existence divadla, a k mému tématu se vztahovaly pouze materiály, které jsem již měla z jiných zdrojů.

V Divadelním ústavu v Praze se nenacházely žádné původní prameny týkající se mého tématu, pouze jsem zde našla několik článků o úmrtí Karla Proxe, ale byly spíše informativního charakteru. Během svého výzkumu jsem navštívila i Památník národního písemnictví, ale zde jsem nenalezla žádné informace.

Dosud se Proxovým působením v ostravském divadle blíže zabýval kromě Václava Zimy pouze Miloš Zbavitel. Ten ve své monografii o Jiřím Myronovi⁸ nazval jednu z kapitol Setkání s Karlem Proxem. Popisuje v ní především role Jiřího Myrona v inscenacích Karla Proxe, ale zabývá i dalšími Myronovými rolemi, které vytvořil v inscenacích jiných režisérů téže doby. Tato publikace spolu s další knihou Miloše Zbavitele *Osm hereckých portrétů*⁹ jsou jedinými publikacemi, které blíže popisují období dvacátých let v Národním divadle moravskoslezském. Obě se však spíše zabývají jednotlivými hereckými osobnostmi, jejich životy, rolemi a kariérou než celkovou situací v ostravském divadle. Tohoto tématu se částečně dotýká bakalářská práce Marie Mičkové.¹⁰ Ale vzhledem k tomu, že se věnuje Národnímu divadlu moravskoslezskému v meziválečném období i období Protektorátu, o období dvou sezón, během kterých zde působil Karel Prox, se zmiňuje jen okrajově.

V knize *Jiří Myron*, která byla prvním vodítkem pro studium a bádání o Karlu Proxovi, Miloš Zbavitel píše o

---

⁸ Zbavitel, Miloš. *Jiří Myron*. Ostrava : Profil, 1980.

⁹ Zbavitel, Miloš. *Osm hereckých portrétů*. Ostrava : Profil, 1985.

¹⁰ Mičková, Marie. *Národní divadlo moravskoslezské v meziválečném období a protektorátu Čech a Moravy*. Bakalářská práce, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Brno 2009.

některých souvislostech, které se mi nepodařilo potvrdit, například že studoval divadlo v Paříži a Berlíně, kde jej ovlivnila avantgarda a expresionismus. Stejnou myšlenku Miloš Zbavitel vyslovil také při našem osobním setkání. Domnívám se, že bych na tuto skutečnost přinejmenším narazila v jednom z článků od Václava Zimy, který Proxův život detailně ve svých člancích popisoval. Zřejmě by také na tuto skutečnost poukázal sám Prox ve svých člancích a úvahách o divadle. Ale je samozřejmě možné, že cizinu navštívil a jen se mi o této skutečnosti nepodařilo najít písemnou zmínku. Zbavitel se však přirozeně zabýval především ostravským divadlem a s ním spojenou prací Karla Proxe, jeho ostatní působišť tak mnoho nestudoval, informace spíše přebíral a nešel až k pramenům. Také proto se v jeho publikacích objevuje mnoho drobných chyb a nepřesností týkajících se Proxovy předešlé divadelní kariéry.

Z ostatní literatury jsem pro studium historie ostravského divadla použila České divadlo v Moravské Ostravě 1908 – 1919,¹¹ Historie Thálie v Moravskoslezské Ostravě,¹² článek Jana Škody Ostravská činohra ve třicátých letech ze sborníku Ostrava¹³ a dva články Vojtěch Martínka z časopisu Nové české divadlo.¹⁴ Pohled do historie Národního divadla moravskoslezského se objevuje ve všech jeho almanaších, které divadlo vydává co deset let. Avšak ty z let 1948-1989 jsou často politicky zabarvené a informace v nich nebývají úplně spolehlivé. Nejvíce jsem tedy čerpala z nejstaršího almanachu, pro rok 1929, a ze dvou nejnovějších vydání, z let

---

¹¹ Štefanides, Jiří. *České divadlo v Moravské Ostravě 1908 – 1919*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2000.

¹² Václavík, Lumír. *Historie Thálie v Moravskoslezské Ostravě*. Ostrava : Upgrade, 2007.

¹³ Škoda, Jan. O ostravské činohře ve 30. letech. In *Ostrava. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*.

9. Ostrava : Profil, 1977, s. 277.

¹⁴ Martínek, Vojtěch. Divadlo na pomezí. In *Nové české divadlo*. Praha. 1927, s. 101-103.

1999 a 2009. Z literatury věnované dějinám českého divadla jsem použila *Dějiny českého divadla*¹⁵ a slovník umělců Národní divadlo a jeho předchůdci.¹⁶

Přínosné pro mne bylo také osobní setkání s Milošem Zbavitelem, který mi předal mnohé cenné informace a rady týkající se historie ostravského divadla, pramenů a literatury. Také on měl pro svůj vlastní výzkum vytvořen soupis inscenací Karla Proxe a k nim seznam recenzí Vojtěcha Martínka z Moravskoslezského deníku, ani ten však nebyl úplný.

2. ŽIVOTOPIS

Karel Prox se narodil roku 1897 v Turnově jako syn železničního úředníka. V roce 1909 přišel na mladoboleslavskou reálku a brzy se stal krystalizačním bodem celé třídy. Díky jeho snaze vycházel ve třídě studentský časopis *Úsvit*. Literárně Karel Prox debutoval v září 1915 v časopise *Světobzor* drobnými prózami *Zasněnými dálkami* a *črtou I tudy lze jít do nebe*, ještě pod pseudonymem Karel

---

¹⁵ Černý, František a kol. *Dějiny českého divadla IV*. Praha : Academia, 1983.

¹⁶ Procházka, Vladimír a kol. *Národní divadlo a jeho předchůdci*. Praha : Academia, 1988.

Telich. Živá účast ve studentském hnutí a spolku Šimlovský přivádí poprvé aktivně Karla Proxe k divadlu, a to ve funkci dramaturga. Z jeho popudu byl sehrán večer aktovek - Dykova Smuteční hostina, Šrámkův Červen a Čechovo Jubileum. Po návratu z války, kde strávil tři roky a prodělal dvě nejhorší ofenzivy na Soči, pokračoval ve studiu na vysoké škole hospodářské a stal se tajemníkem Svazu československého studentstva, kde se zapojil do boje za sociální zajištění studentů. V Mladé Boleslavi uskutečňuje ve Všestudentském spolku mladoboleslavském Večery mladých o moderní české poezii a próze. Tříletý vojenský život se nepříznivě podepsal na jeho zdraví a také přispěl k jeho ideologickému přesvědčení. Začíná se zajímat o sociální problémy a pocituje nutnost zastat se těch umělců, kteří začínají a nejsou ještě uznáváni, ty právě prosazuje ve zmiňovaných Večerech mladých.

Divadelní a literární život komentuje kriticky v Mladoboleslavských listech, v Obráně lidu a večerníku České slovo. Jeho projevy a recenze jsou velmi nebojácné, nejprve se podepisuje pod pseudonymem Karel Talich, později již svým vlastním jménem. 7. března 1920 zakládá se svým přítelem Václavem Zimou pod patronací Klubu přátel umění volné sdružení amatérů Malou scénu, složenou především ze studentů. Karel Prox také spolupracoval se skupinou Volné jeviště a Devětsil. Po třech letech v Malé scéně se však toužil někam posunout a rozhodl se pro profesionální divadlo, přijal nabídku stát se režisérem Burdovy divadelní společnosti.

Odešel tak z Mladé Boleslavi k Josefu Burdovi a projížděl s jeho souborem česká města. Po osmi měsících dostal od ředitele Františka Uhlíře nabídku stát se režisérem Národního divadla moravskoslezského. Zde ve dvou sezonách vytvořil režii mnoha inscenací a byl jednou z vůdčích

uměleckých osobností činohry. Byl prvním specializovaným režisérem nehercem v ostravském divadle, kde se pokoušel uplatňovat principy moderní režie. V Ostravě se oženil a jeho ženě Jarmile se zde narodila dcera Eva. Jeden čas pracoval i jako šéf činohry. Když byl novým ředitelem divadla zvolen Miloš Nový, Prox se s ním neshodl v názorech na dramaturgii a divadlo. To však nebylo důvodem jeho odchodu z divadla, stala se jím ledvinová nemoc, která znemožňovala jeho práci. I po svém odchodu z Národního divadla moravskoslezského zpět do Mladé Boleslavi zůstal nadále spolupracovníkem divadelního časopisu a stále posílal články a dopisy. Do poslední chvíle doufal v uzdravení, a dokonce v návrat do Ostravy. Po těžké ledvinové chorobě však zemřel 3. května 1927 v šest hodin ráno v Mladé Boleslavi ve věku devětadvaceti let. Pohřeb se konal 5. května v chrámu sv. Havla v Praze a 6. května byly jeho ostatky na Olšanech zpopelněny.

3. MLADÁ BOLESLAV

Mladá Boleslav byla jako sídlo krajských úřadů a velké vojenské posádky vesměs německým městem. První divadlo v Mladé Boleslavi ještě s provizorním jevištěm bylo postaveno v sále U zlatého věnce, kolem roku 1840 zde proběhla první německá divadelní představení. První české představení se zde konalo 8. dubna 1843, vystupovali v něm občané města a studenti piaristického gymnázia. Část kulis jim poskytl

místní němečtí ochotníci, hrána byla fraška Václava Klimenta Klicpery *Žižkův meč*.¹⁷

Důležitou událostí pro zdejší divadelnictví se stala stavba budovy nové radnice - tzv. Obecního domu v roce 1868, jejíž součástí byl i dvoupodlažní sál. Jeho podoba byla v konečné fázi výstavby z popudu nově ustaveného českého divadelního spolku Kolár¹⁸ upravena pro potřeby divadelních představení. Zde našla působiště zejména česky hraná představení až do roku 1904, kdy bylo divadlo z bezpečnostních důvodů uzavřeno. Zájem, který u diváků tento obnovený divadelní život zaznamenal, vyvolal u mladoboleslavské veřejnosti diskuzi o stavbě nové divadelní budovy. Ta byla slavnostně otevřena 21. listopadu 1909, divadlo plnilo svůj úkol a bylo reprezentativním stánkem města i okolí. Střídaly se zde divadelní společnosti s ochotnickými spolky, místo tady našly i koncerty pěveckých a hudebních souborů.

Mladá Boleslav začínala ve dvacátých letech měnit svou tvář, především díky růstu průmyslové výroby ve městě. Místní automobilka se díky začlenění do koncernu Škoda stala jedním z největších podniků v zemi, spolu s jejím rozvojem začaly vznikat i jiné malé a střední podniky. Rozvíjelo se střední školství, v kultuře probíhala řada nových akcí, vznikla spousta nových budov, spolků a institucí pořádajících koncerty, výstavy a přednášky. Mezi nejvýznamnější spolky patřil pěvecký spolek Boleslav, divadelní spolek Kolár, některé sportovní kluby, Sokol, Zemědělský a okrašlovací spolek pro Mladou Boleslav a okolí, Učitelská jednota

---

¹⁷ Šormová – Herman, cit. 3, s. 265.

¹⁸ Divadelní spolek Kolár byl založen roku 1843 Josefem Kroupou, Františkem Holmanem a Rudolfem Lauterbachem, název Kolár přijat v roce 1968.

Komenský a Klub přátel umění. Ten se staral zejména o kulturní život občanů Mladé Boleslavi. Mezi jeho zakladatele v roce 1908 patřil i první předseda MUDr. Václav Walter, známý pod uměleckým pseudonymem Emil Tréval,¹⁹ klub vedl spolu s Ferdinandem Strejčkem. Už před první světovou válkou seznamovali posluchače s moderní literaturou a soudobou hudbou.²⁰

V té době navštěvoval Karel Prox mladoboleslavskou reálku, v septimě byl spolu se svým přítelem Václavem Zimou hlavním a nejpodnětnějším tvůrcem studentského časopisu Úsvit, tento časopis se stal pojítkem celého kolektivu studentů a také jejich odrazovým můstkem k dalším literárním počínům a aktivní účasti na kulturním životě v Mladé Boleslavi. Chtěli bojovat za pokrokovou, levicově orientovanou kulturu. Diskusní studentské kroužky podnítily jejich zájem o literaturu a divadlo. Během studentských let mohli sledovat velké množství dramatických děl domácích i světových, které předváděly divadelní společnosti hostující v mladoboleslavském městském divadle.²¹

Tato mládež se prakticky denně procházela po mladoboleslavském náměstí a debatovala o umění. Takto si Karla Proxe pamatoval Ladislav Kratochvíl: *„Karel Prox chodíval denně mezi námi po náměstí, malý, ošumělý, vždycky v nějakých tmavých šatech, bydlil někde dole na předměstí v malém domku, chodil vždy v černém širáku, měl tmavou pleť, už tehdy nějak nezdravě zažloutlou, doprovázen vždy někým ze svých přátel, nebo někým ze své herecké družiny, vždycky*

---

¹⁹ Emil Tréval, 13. prosince 1859, Prešov - 10. února 1929, Praha, český lékař, studoval v Praze, Berlíně, Paříži, nejprve se věnoval převážně vědecké literatuře, později začal psát beletrii, dvě jeho hry byly uvedeny na scéně Národního divadla, některá svá díla vytvořil se svou ženou Zdenou.

²⁰ Herčík, Karel. Zaniklé boleslavské spolky. In *Čtení o Mladé Boleslavi*. Poděbrady : Kompakt, 2004.

²¹ Zima, cit 6, s. 8.

zabořený tvrdě do hovoru, vážný, skoro ponurý, jako causy před proměnou."²²

V roce 1915 se poprvé objevily v Mladoboleslavských listech *Dopisy z Prahy*, které pod pseudonymem Karel Telich psal Karel Prox. Kromě představení v Národním a Vinohradském divadle si všímal i výstav výtvarníků, nových knih a časopisů.²³ V záhlaví každé recenze uváděl Prox přesnou dokumentaci představení či knižní novinky. Jeho zájem vzbuzovalo moderní divadlo Františka Zavřela, Karla Huga Hilara i první pokusy Lyrického divadla. Chtěl nové formy divadla pomocí svých článků předat i ostatním mladým lidem, aby mohli díky těmto příkladům ovlivnit i kulturní život v Mladé Boleslavi, což byl Proxův hlavní zájem. Na pražských příkladech dokládal buď umělecky správnou, nebo špatnou cestu. Prox bral svou funkci referenta odpovědně a články psal pravidelně a soustavně. Ve stejné době psal také Václav Zima hodnocení pražských představení a také mladoboleslavských ochotníků do časopisu *Jizeran*. Karel Prox později přispíval do krajského časopisu *Obrana lidu* a v závěru své kritické činnosti do *Večerníku Českého slova*.²⁴

K uplatnění ve veřejném životě jim měl pomoci Spolek akademiků Šimlovský, díky živé fluktuaci členů mohli ihned ovlivnit činnost spolku. Z Proxovy iniciativy byl 29. července 1916 připraven večer aktovek v pohostinské režii Jaroslava Slavíka, režiséra ochotnického spolku Kolár, na němž byla v městském divadle provedena Dykova *Smuteční hostina*, Šrámkův *Červen* a *Jubileum Antona Pavloviče Čechova*. Za největší úspěch považovali prosazení soudobých autorů a

---

²² Kratochvíl, cit. 5, s. 400.

²³ Zima, cit. 6, s. 12.

²⁴ Zima, Václav. Karel Prox a jeho Malá scéna, In *Boleslavsko*, Mladá Boleslav, 1947.

objevilo se zde několik slibných mladých herecký talentů, jinak se toto vystoupení nestalo převratnou událostí.²⁵

Další spolupráce s režiséry ochotnického spolku Kolár zprvu znamenala formální vyrovnanost, ale dramaturgie se neshodovala s uměleckými úmysly Proxe a Zimy. Za vedení Václava Krause sice podstatně ožila činnost studentského spolku, nastudoval několik her a nastolil zodpovědnost za svědomité provedení, ale když Karel Prox narukoval ke svému pluku do Maďarska, ve spolku převládla mládež z mladoboleslavských bohatých rodin a původní myšlenka boje za novou pokrokovou kulturu se tak vytratila.²⁶ Kraus brzy vyměnil Šimlovského za Sokol, ve spolku se však v činnosti pokračovalo, a tak se k prvním režiím dostal Václav Zima, ten se stal také organizátorem diskuzních večerů o moderním divadle.

Po návratu ze sočské fronty, kde strávil necelé tři roky, pokračoval Karel Prox ve vysokoškolském studiu v Praze. Tam také s velkým zájmem sledoval úspěchy Karla Huga Hilara ve Vinohradském a později Národním divadle i představení Jana Bora ve Švandově divadle. Spolu s Václavem Zimou, který v té době pracoval v České průmyslové bance v Praze, navštěvovali odvážné inscenace *Revoluční scény*,²⁷ byli nadšenými obdivovateli *Dědrasboru*²⁸ a nevynechali jedinou událost *Devětsilu*,²⁹ s jehož členy se později osobně seznámili a Karel Prox byl nějakou dobu jedním z nich.

---

²⁵ Zima, Václav. Životem a dílem Karla Proxe. *Náš Kraj*, 1928, č. 10, s. 15.

²⁶ Zima, cit. 6, s. 16.

²⁷ *Revoluční scény* sídlila v paláci Adria, byla vedena F. A. Longenem

²⁸ *Dědrasbor* (dělnický recitační sbor) založil J. Zora a J. Honzl, fungoval v letech 1920 - 1922

²⁹ Svaz moderní kultury *Devětsil* založen roku 1920 v Praze, 1923 v Brně, seskupení českých avantgardních umělců, zakládajícími členy byli: Artuš Černík, Josef Frič, Josef Havlíček, Adolf Hoffmeister, Jaroslav Seifert, Ivan Suk, Ladislav Süß, Vladimír Štulc, Karel Teige, Vladislav Vančura, Karel Vaněk, Karel Veselík a Alois Wachsman

V Mladé Boleslavi se iniciativně ujal funkce kulturního referenta ve Všestudentském spolku. Hned po návratu z války se chopil svého někdejšího záměru, a to přiblížit boleslavské veřejnosti současné mladé básníky a spisovatele. Tak se uskutečnil 7. ledna 1919 v sále Spolků paní a dívek první z uzavřených Večerů mladých, které měly zachytit poslední etapu českého literárního vývoje.

Večery mladých byly pořádány v týdenních intervalech, každý z nich měl nejprve úvod, u beletrie ho míval Karel Prox, u poezie pak Václav Zima.³⁰ V úvodu vždy rozebírali tvorbu uváděných autorů a hovořili o moderní literatuře. Výběr autorů byl dán především osobní zálibou a všichni měli prosazovat pokrokové umění. Patřili k nim Růžena Svobodová, Růžena Jesenská, Karel Sezima, Miroslav Rutte, František Langer, Viktor Dyk, Jiří Mahen, Josef Roubíček Hradecký, bratři Čapkové a další. Mezi recitujícími byli převážně studenti a přátelé, Zima s Proxem však nikdy v těchto rolích nevystoupili. Večery Prox záměrně postavil proti literárním besedám Spolků paní a dívek, pořádaných z iniciativy Ferdinanda Strejčka. Poslední konaný z Večerů mladých proběhl už v hospodském sále Záložny cyklistiky, poslední dva plánované, které měly být věnovány nejmladší generaci, nemohly být pro mobilizaci realizovány.

Ve Všestudentském spolku také Karel Prox poprvé zkusil funkci režiséra. Při letních studentských slavnostech nastudoval hru *Kopřivy* Otomara Schäfera, hrána byla 30. srpna 1919.³¹ A to byl jeden z prvních impulzů k dlouho diskutované myšlence o založení pokusné divadelní scény, která by stejně jako Večery mladých bojovala za pokrokové umění.

---

³⁰ *Plakáty Večerů mladých. Státní okresní archiv Mladá Boleslav, Klub přátel umění, sign. KPU/850.*

³¹ Zima, cit. 25, s. 16.

V této době se Prox se Zimou v Praze spřátelili s ochotnickými divadelníky okolo Vojtěcha Kristiána Blahníka, seznámili se s členy divadelního spolku Šubrt, spolu s dalšími mladými divadelními nadšenci tento tradičně hrající soubor opanovali a přejmenovali jej na Volné jeviště a sami tak ještě více zatoužili osobně se uplatnit v amatérském divadle.³²

Oba se často zaobírali myšlenkou, zda je třeba v Mladé Boleslavi nové kulturní organizace. Do města zajíždělo stále divadlo ředitele Antoše Josefa Frýdy, pohostinsky zde vystupovalo Národní divadlo, Švandovo divadlo, společnost ředitele Jana Blažka a činohra Otakara Martina. Kromě zmiňovaných profesionálních divadel měl velkou podporu místního obecnstva divadelní spolek Kolár. Nově se vytvořil divadelní spolek Tyl, jenž hrál nejvíce na scéně v Podhradí, dále se na divadelním dění podílely Spolek paní a dívek, dramatický odbor Telegrafního pluku a pěšího pluku a soubor Lidové strany. I přesto, že se tyto ochotnické spolky věnovaly většinou lehčímu repertoáru, měly ve svých řadách poměrně vyspělé herce.³³

Ti však chtěli bojovat proti povrchně a řemeslně pojímanému divadlu, které předváděl divadelní spolek Kolár. Jeho pohodlná a nevýbojná dramaturgie obehrávala starší hry, lehké a líbivé novinky nebo historické hry bez umělecké závažnosti. Mladoboleslavskou mládež tak Kolár nemohl zaujmout, stejně jako pro ni nebyly atraktivní divadelní společnosti přijíždějící do Boleslavi mnohdy s cenným repertoárem, kterému však chyběla divadelní tvořivost a

---

³² Zima, cit. 6, s. 24.

³³ Beneš, cit. 1, s. 38.

mladistvé výboje, jimiž právě Malá scéna mladé lidi lákala.³⁴ Už jim nestačila herecká rutina a šablona ani repertoár přizpůsobující se nenáročnému vkusu obecnstva, to u nich nemohlo soutěžit s nově tvořící Malou scénou.

Malá scéna však už od počátku neměla být konkurencí těmto souborům, původně ani nebylo počítáno s vystupováním na velké scéně městského divadla. Vznikla jako volná organizační forma pod Klubem přátel umění a stala se jeho dramatickým odborem, spolu s Karlem Proxem a Václavem Zimou byl spoluzakladatelem také Václav Šilhán. Členem Malé scény se mohl stát každý, kdo přistoupil na její program a byl přijat správním výborem. Při založení měla Malá scéna jedenáct členů. Ustavující schůze se konala 7. března 1920 v malém podstřešním sále Grandhotelu Věvec a to označilo její působiště. Tady také Karel Prox pronesl svůj program, jak by měla Malá scéna pracovat.³⁵ Představoval si ji jako pokusné komorní divadlo, které by se později mohlo vyvinout v divadlo stálé a profesionální. Malá scéna měla spojovat práci hereckou, režisérskou a výtvarnou v jeden celek, který měl proniknout k pochopení díla.

Od počátku bylo pro Malou scénu počítáno s menším jevištěm, aby pro každou hru mohla vzniknout a být pořízena nová dekorace, vystihující základní znaky a hlavní ideu dramatu. S architektem Adolfem Benšem byla tak dohodnuta úprava jeviště komorního typu, tato myšlenka byla však nakonec použita až za deset let v pavilonu umění. Jelikož se úprava jeviště v hotelu jevila jako příliš nákladná investice, bylo z tohoto úmyslu upuštěno. A tak bylo nutné přistoupit ke kompromisnímu řešení a hrát na scéně městského

---

³⁴ Kratochvíl, cit. 5, s. 401.

³⁵ *Jednací řád Malé scény*. Státní okresní archiv Mladá Boleslav, Klub přátel umění, i.č. 31.

divadla. Proxovy představy ale nemohly být plně realizovány. Malá scéna ztratila možnost působit na menší okruh diváků, zhoršily se podmínky pro tvorbu inscenací a kvůli většímu prostoru se nemohla omezit na mladší, herecky nevyrovnané, ale názorově podobné herce, a museli soubor posílit herci z jiných ochotnických souborů. Prox dával přednost mladým amatérským hercům ze studentských řad, kteří se bez konvencí dokázali přizpůsobit dramatu.

Režisérsky se Karel Prox školil u Jana Bora,³⁶ díky němu získal také základní poznatky o divadelní technice, což využil zejména při svém působení v profesionálním divadle.³⁷ Jan Bor během pobytů v zahraničí poznal tvorbu Maxe Reinhardta a Moskevského uměleckého divadla, později byl žákem Františka Zavřela, byl ovlivněn symbolismem a expresionismem a zastáncem tzv. nového realismu. Vše ovlivnilo i tvorbu Karla Proxe, který to pak zúročil ve svých vlastních inscenacích.

Výběr her neměl být náhodný, měl odpovídat mentalitě tehdejší doby. Ze starších her vyhledávali ty, které by vyzdvihovaly stále platné lidské rysy a věčně se opakující situace. Divákům měl být představen pevný repertoár, který by nebyl pouze ozvukem pražských scén. Původně zamýšlená dramaturgická výjimečnost však musela zčásti ustoupit vzhledem k okruhu diváků navštěvujících městské divadlo.³⁸

---

³⁶ Jan Bor, vlastním jménem Vladislav Strejček, 16. 2. 1886 Praha - 25. 3. 1943 Zámostí u Českých Budějovic, český divadelní režisér, kritik, teoretik a pedagog, studoval na Karlově Univerzitě v Praze, v Lipsku a ve Vídni, po první světové válce se začal věnovat režii nejprve ve Švandově divadle, pak ve Vinohradském divadle, v roce 1939 byl jmenován šéfem činohry Národního divadla, kde zůstal až do své smrti

³⁷ Zima, cit. 25, s. 16.

³⁸ Prox, Karel. *Co tedy chceme?* Rukopis. Státní okresní archiv Mladá Boleslav. i.č. 33.

Malá scéna zahájila svou činnost představením Molièrova Tartuffa,³⁹ tento titul si Prox vybral, aby na jeho příkladu ukázal ono neměnné v člověku: jeho slabosti, vášně a touhy. Představení mělo zachytit to, co platilo včera, platí dnes a nepřestane platit ani zítra, divák měl odcházet s vědomím, že viděl hru, která je zrcadlem své doby.⁴⁰ Dalším titulem byl Velký Mág⁴¹ od Viktora Dyka, toto představení bere kritika zostra, začátek se o dvacet pět minut zpozdil a na experimenty nebyl místní divák zvyklý. Návštěvnost tak byla špatná.⁴² Během letních prázdnin odjel soubor na Slovensko, kde sehrál Hilbertovu Vinu a Mahenovu Uličku odvahy, soubor se zde měl především kolektivně sžít. Další rok byly sehrány v jednom večeru Marianniny rozmary od Alfreda de Musseta a aktovka bratří Čapků Lásky hra osudná.⁴³

První inscenací, která získala větší zájem mladoboleslavského obecnstva a zároveň byla již více formálně vyrovnaná, se stalo Čapkovo RUR,⁴⁴ zřejmě díky hostování umělců Volného jeviště Viktora Očáska, Zdenky Chodorové a Miloše Veselíka. Již Marianniny rozmary ukázaly jednu z dramaturgických linií, kterými se chtěla Malá scéna ubírat, a tou bylo poetické divadlo. Další z řady titulů tak bylo provedení Büchnerovy Leonce a Leny.⁴⁵ Před jeho představením Prox divákům vyložil své režijní zásady a význam tohoto dramatického díla. Dle hodnocení Václava Zimy šlo o nejpůvabnějšího představení Proxovo. *„Prox v něm mohl ukázat svůj citlivý smysl pro čisté přebásnění do scénického*

---

³⁹ Tartuffe hrán 5. a 6. června 1920.

⁴⁰ Prox, Karel. *Úvod k Tartuffovi*. Rukopis. Státní okresní archiv Mladá Boleslav. i.č. 33

⁴¹ Velký Mág hrán 24. a 25. července 1920.

⁴² Beneš, cit. 5, s. 38.

⁴³ Marianniny rozmary a Lásky hra osudná hrány 26. a 27. února 1921.

⁴⁴ RUR hráno 2., 4. a 10. 7. 1921.

⁴⁵ Leonce a Lena hrána 9. 10. 1921.

materiálu a v němž důvěrný lyrismus se střídal s nadnesenou groteskností v překvapující jednotě."⁴⁶

Stylově velmi vyváženou inscenací, v níž znovu vypomohli herci Volného jeviště Viktor Očásek, Jan Škoda, Soňa Neumannová,⁴⁷ Rudolf Princ a Zdenka Chodorová, byla alegorická hra *Ze života hmyzu*⁴⁸ od bratří Čapků. Dalšími inscenacemi Malé scény, v nichž Karel Prox využil humoru, byly *Gogolova ženitba*,⁴⁹ *Molièrův ošálený manžel*⁵⁰ a *Wildeova komedie Na čem záleží*,⁵¹ jejíž provedení Václav Zima označil jako nejslabší inscenaci.⁵² Uměleckou tečkou za Proxovým působením v Malé scéně bylo provedení *Shakespearova Večera tříkrálového*,⁵³ v němž se mu opět velmi osobitě podařilo spojit lyrický půvab s výbušnými scénami. Poslední inscenací, kterou Karel Prox v Malé scéně režíroval, byl *Čapkův Loupežník*,⁵⁴ s Václavem Zimou v hlavní roli, provedený v přírodním divadle v Borči.

„Přes všechna představení rozvíjí se snaha Proxova o novost jevištního projevu v režijním, scénickém i hereckém pojetí, novost, jež byla vykupována tvrdou a houževnatou prací, věčným neklidem a nespokojeností, přemírou autokritiky a stále tvrdším zápasem o porozumění venkovské kritiky i divadelně nekultivovaným obecnstvím. Prox měl nejen básnickou fantazii, jež naplňovala jeho představení podivuhodně křehkou krásou či bohatou nápaditostí elementárního komediantství, ale i tvrdou organizační

---

⁴⁶ Zima, cit. 6, s. 21.

⁴⁷ Soňa Neumannová, dcera básníka S.K. Neumanna, v té době studentka na dramatické konzervatoři.

⁴⁸ *Ze života hmyzu* hráno 9., 10, 17. 6. 1922.

⁴⁹ *Ženitba* hrána 1. ledna 1922.

⁵⁰ *Ošálený manžel* hrán 29. ledna 1922.

⁵¹ *Na čem záleží* hráno 15. dubna 1923.

⁵² Zima, cit. 6, s. 21.

⁵³ *Večer tříkrálový* hrán 16. a 17. 12. 1922.

⁵⁴ *Loupežník* hrán 21. 7. 1923 v městském divadle, 19. 8. 1923 v přírodním divadle v Borči.

vytrvalost, jež mu dopřála nevzdat se svých záměrů ani přes zarputilý odpor podrážděného maloměsta."⁵⁵ Takto hodnotí Proxovo působení Václav Zima.

Karel Prox byl v této době jediným režisérem Malé scény, kromě jednoho nevýznamného vystoupení se ale herecky neangažoval, i když jeho občasné předehrávání naznačovalo herecký talent. Nejbližším spolupracovníkem Karla Proxe byl vedle Václava Zimy architekt a výtvarník Adolf Benš,⁵⁶ s kterým ho spojoval hlavně názor na moderní umění. Jeho výprava byla vždy původně výtvarnický řešená, barevná i tvarově jednoduchá a úderná. Základním prvkem Benšovy výpravy se stal znak, básnická metafora, z jeviště byly odstraněny realistické či malířské podrobnosti. Tento jeho styl přesně korespondoval s Proxovými uměleckými záměry.⁵⁷ Benš vytvořil všechny scény pro inscenace Karla Proxe v Malé scéně kromě dvou, těmi byly Leonce a Lena a Ošálený manžel, kdy výpravu vytvořil Jan Hulínský. Jako jeho nejpůsobivější a nejjednodušší scénu pro Karla Proxe Zima označil výpravu k Večeru tříkrálovému. Výtvarně se podílel také na podobě plakátů Malé scény, ty svým vzhledem tedy korespondovaly s novým uměním, které soubor propagoval.

Mezi ostatní spolupracovníky v Malé scéně patřili B. Heinlová, B. Boháčková, J. a V. Horáčkovi, V. Laurin, L. Splídek, K. Čihák, M. Eršilová, pohostinsky pak hráli J. Jandačová, M. Kellerová, J. Smutný, J. Holub, J. Hlavsa aj. Většina z nich byli studenti a přátelé z okruhu Klubu přátel umění.

---

⁵⁵ Zima, Václav. Vzpomínáme Karla Proxe. *Divadelní zápisník* 2, 1947, č. 3, s. 180.

⁵⁶ Adolf Benš 18.05.1894 Pardubice - 08.03.1982 Praha, syn ředitele reálky v Mladé Boleslavi, studoval architekturu na VUT v Praze a na Akademii výtvarných umění, kde byl žákem J. Kotěry a J. Gočára, patřil k čelním osobnostem českého funkcionalismu, projektoval zejména vily, veřejné stavby, výstavní pavilony a územní plány měst

⁵⁷ Zima, cit. 55, s. 180.

Kromě působení v Malé scéně Karel Prox ve stejné době režijně nastudoval několik představení se souborem Volné jeviště. V polovině roku 1921 to byla Dykova Devátá noc a znovu Lásky hra osudná od bratří Čapků, rovněž ve scéně Adolfa Benše. Rudé právo vystoupení hodnotilo takto: „*Volné jeviště vystoupilo ve vinohradském Národním domě. Je to sdružení jakési nadšené mládeže, které spíše pro své vlastní potěšení, než pro potěšení diváků hraje si na divadlo. Za nevelké účasti sehrálo Volné jeviště ve středu 1. června Dykův proverb Devátá noc a Čapkův literární drobnost Lásky hra osudná. Provedení bylo, jak u podobných podniků vždy, domácí snaživé a naivně zobrazující všechny herecké obraty, odstíny hlasové, posunky, které mladým adeptům všech pražských divadel utkvěly v chápavé duši.*“⁵⁸ Také s Volným jevištěm absolvoval Prox zájezd na Slovensko, pro tuto příležitost s ním nastudoval Klicperův Divotvorný klobouk a Šrámkovo Léto.

Také stále s Václavem Zimou pokračovali ve spolupráci s Devětsilem. Přípravovali s nimi recitační pásma pro mládež KSČ. Pro první recitační matiné Devětsilu v Revoluční scéně, při kterém v úvodním proslovu Karel Teige přednesl program těchto mladých umělců, nastudoval Karel Prox recitaci z básní Jaroslava Seiferta, Vladislava Vančury, Adolfa Hoffmeistra a Karla Vaňka, kdy zejména Seifertovy básně setkaly se s velkým úspěchem.⁵⁹ Také se účastnili přednášek Devětsilu konaných v Umělecké besedě, při těchto akcích byli v častém osobním styku zejména s Vladislavem Vančurou a Jaroslavem Seifertem. V červenci 1921 byl však Devětsil ztenčen o Adolfa Hoffmeistra, Karla Vaňka, Ivana Suka a Karla Proxe. Při

---

⁵⁸ Majerová, Marie. *Rudé právo*. 4.6. 1921, s. 6.

⁵⁹ Vlašín, cit. 4, s. 84.

mobilizaci pak odešel Prox do Vysokého Mýta a pak do Mladé Boleslavi, také Václav Zima přešel počátkem roku 1922 do pobočky České průmyslové banky do Mladé Boleslavi, a tím skončila i spolupráce s pražskými umělci.⁶⁰

Po třech letech působení v ochotnickém divadle, kdy zápasil se zájmem mladoboleslavského publika, se rozhodl přejít k profesionálnímu divadlu, v té době už byl považován za nadaného divadelníka a jeho odchod byl pro všechny samozřejmostí. Karel Prox se do Mladé Boleslavi však ještě jednou jako režisér vrátil. Přizvali si ho na jaře roku 1923 studenti, kteří připravovali Catullovu pomstu od Jaroslava Vrchlického a z dob jeho působení v Malé scéně byli jeho obdivovateli. Díky Proxově režijnímu vedení a jeho pevné ruce vzniklo s náhodně vybranými a nezkušenými herci dobré představení.⁶¹

Po jeho odchodu do Burdovy společnosti byli členové Malé scény postaveni před úkol vybrat novou vedoucí uměleckou osobnost, která by navázala na Proxův odkaz. Vedením byl nakonec pověřen Václav Zima, jelikož měl s Proxem podobný názor na divadlo a umění, měl i režijní zkušenosti a zůstal v podstatě v denním styku s Proxem i po jeho odchodu. Zima vedl soubor patnáct let a byl režisérem většiny jeho inscenací. V roce 1937 došlo i přes rozdílné umělecké názory ke sloučení Malé scény a Kolára. V tomto období byl soubor velmi úspěšný na Jiráskově Hronově díky inscenacím Václava Zimy. Roku 1940 se Malá scéna stala součástí Nového divadla a Václav Zima byl jmenován v roce 1945 ředitelem Městského

---

⁶⁰ Zima, cit. 6, s. 26.

⁶¹ Kratochvíl, cit. 5, s. 403.

divadla v Mladé Boleslavi, v jeho první profesionální sezoně.⁶²

4. BURDOVA SPOLEČNOST

V době, kdy Karel Prox přišel a působil v Burdově společnosti, patřila mezi ty nejlepší v Čechách, mohl se tak mnohé naučit jak od zkušených herců, tak i od samotného ředitele Burdy.

Burda od mládí miloval divadlo, dostal se k němu přes svého otce, který byl dekoračním dělníkem v Národním divadle v Praze. Působil v mnoha ochotnických spolcích po celé Praze a státoval v několika představeních v Národním divadle. Jako profesionální herec začal 25. září 1905 u společnosti Vlastimila Housky. Jeho první štací byl Benešov, společnost

---

⁶² Šormová - Herman, cit. 3, s. 265.

hrála jak operu a operetu, tak i činohru. Burdovi se ovšem účinkování v operách a hlavně v operetách nezamlouvalo, proto již v roce 1906 odešel do Hradce Králové do společnosti Antonína Mušky, domníval se, že se tam mnohemu v herectví přiučí a umělecky povyroste.⁶³

Prošel ještě několika společnostmi, než dostal šanci hostovat v roli Romea v Národním divadle v Praze, sehrál zde však jen jedno představení a angažován nebyl. Šel tedy zkusit štěstí do Národního divadla v Brně. Díky tomuto angažmá prožil první placené prázdniny a vyrazil do Berlína, kde viděl mnohé skvěle obsazené inscenace i to, jak doopravdy vypadá režisérova práce. Po dvou sezonách v Brně opustil Burda kamenné divadlo a nastoupil už spolu se svou budoucí ženou Dolfou do společnosti Jana Blažka, jedné z nejvýznamnějších, které v té době putovaly po českém venkově. Tam také dostal první příležitost k režijní práci.

Jeho prvním pokusem byla veselohra Čokoládová princezna od Paula Gavaulta. Režijní začátky nebyly úspěšné, a tak Burda začal studovat příručky, kritické statě a referáty, aby získal představu o režijní práci. Režirovat tenkrát u venkovské společnosti znamenalo i navrhnout scénu z toho, co se dá u společnosti nebo v divadle sehnat. První úspěch se dostavil v Táboře, kde uvedl hru Dolfa, za přítomnosti autora Jaroslava Maria. Postupně se stal Burda u Blažka jediným režisérem a mezi divadelníky již získal dobrou pověst. Následovalo angažmá u ředitele Bedřicha Jeřábka. U Jeřábka byl zpočátku spokojen, ale v době, kdy byl Burda na vojně, se společnost vyvinula z malé činoherní společnosti ve společnost, kde převažovala opera a opereta a hospodářský

---

⁶³ Burda, cit. 7, s. 221.

úspěch nad uměleckým. S tím se Burda nemohl smířit a přijal znovu angažmá u Blažka. I u Blažka však během války slavila úspěch především opereta a to se Burdovi přičilo natolik, že i přes finanční stabilitu podruhé opustil Blažkovu společnost.

Jedinou možností pro něj tedy bylo založit si vlastní společnost. Burda ovšem neměl peníze a sám věděl, že bez nich se divadlo dělat nedá, přijal tedy půjčku jednoho ze svých přátel i za cenu, že bude uvádět operetu. Po získání koncese a angažování vcelku kvalitního souboru vyrazil Burda na podzim roku 1918 do Nymburka. Naneštěstí jej v lednu 1919 postihla pohroma v podobě finanční reformy a Burda ztratil polovinu kapitálu. Záchranou byla nabídka Jindřicha Vodáka, který byl tenkrát odborovým radou na ministerstvu školství. Ten Burdu doporučil městské radě ve Znojmě, která chtěla mít od ledna 1920 v Městském divadle trvalou alespoň půlroční českou divadelní sezonu. Když soubor opustil Moravu, vydal se do Třeboně, Benešova, Přelouče, Jihlavy, Roudnice a Německého Brodu, zde z finančních důvodů musel rozpustit soubor operety. S novým souborem tvořeným jen činohrou zahajoval v Humpolci, těšil se, že konečně bude hrát divadlo pro svoje uspokojení, umělecky se vyžije a dá lidem to nejlepší.

Po Humpolci přišla Mladá Boleslav, tam však Burda narazil na oblibu operety a popularitu místních ochotnických spolků Kolár a Malá scéna. Navíc zde pobýval cirkus Kludský, jenž Burdovi také odlákal diváky. A tak společnost narazila na velký nezájem, který komentovaly i místní noviny: *„Do Mladé Boleslavi zavítala společnost páně Burdova a stanula na výši požadavků kladených do ní nečetným, pravda, ale za to opravdu uměnilovným obecenstvem. Žel, že nenašla tato společnost se svým vybraným repertoárem porozumění u širšího*

kruhu mladoboleslavského publika, jež jindy tak četně navštěvuje divadelní stánek. Je to neomluvitelná ostuda, že nepřicházíme svým porozuměním vstříc divadelní společnosti vysokých kulturních ambicí, která nás skoro poprvé seznamuje s novinkami pražských divadel. Vybízejme druhé nerozvážné k nevšednímu obohacení a osvěžení duševnímu!"⁶⁴

Celý Burdův soubor byl však v Mladé Boleslavi otráven nezájmem publika, měli za sebou umělecké úspěchy v jiných městech a těšili se, že stráví několik týdnů v milém mladoboleslavském divadle. Prostředí Mladé Boleslavi však pro Burdu bylo příjemné, bylo to město divadelní a našel zde mnoho přátel právě mezi členy Malé scény, s kterými se často scházel a diskutoval. Shodoval se s nimi v názoru na divadlo a stejně jako oni nesouhlasil s konzervativním a nenáročným programem spolku Kolár. Viděl některé výpravy a makety inscenací Malé scény a hodnotil je velmi kladně.⁶⁵ Mezi nimi tak objevil i Karla Proxe, přihlásil se k Burdovi sám. Burda po několika společných rozmluvách rozpoznal jeho nadání pro divadlo a velkou znalost divadelní teorie. Vyzkoušel si ho ještě v Mladé Boleslavi, nechal ho inscenovat Zmoudření dona Quijota od Viktora Dyka. Sledoval jeho práci při zkouškách a líbila se mu, postupoval zcela jinak než by to dělal Burda, k dobrému výsledku se však dostal. Rozhodl se tedy angažovat k sobě Karla Proxe, jelikož věděl, že režisér musí vyrůst na praktických úkolech a zkušenostech, ne jen na dobré znalosti teorie, a z Mladé Boleslavi odjížděl již Karel Prox s nimi.⁶⁶

I sám Burda současně režíroval a hrál a k tomu vedl divadlo. Nejbližší mu však přece jen byla práce režisérská, i

---

⁶⁴ *Činohra stálého divadla sdružených měst českého severovýchodu*. Písek. 1924. uloženo ve Státním okresním archívu Mladá Boleslav. i. č. 845.

⁶⁵ Zima, cit. 25, s. 16.

⁶⁶ Burda, cit. 7, s. 224.

proto si plně uvědomoval potřebu tvůrčích osobností v tomto oboru. Jelikož v té době nebylo zvykem mít u menší nebo cestující divadelní společnosti režiséra jen s úkoly režijními, stal se Burda prvním venkovským divadelním ředitelem, který zaměstnal ve svém souboru režiséra neherce. Nebývali vždy stejného názoru, ale nakonec se vždy shodli, měli totiž společný cíl - dobré divadlo.

Horší postavení měl Prox mezi herci, zejména ti starší dlouho nemohli pochopit, že by je mohl poučovat a vést někdo, kdo divadlo sám nehraje. Burda však zastával názor, že ve chvíli, kdy se režisér ujímá funkce a začíná zkoušet, přebírá vedení souboru a stává se jeho zástupcem, který je zodpovědný za podobu inscenace. Snažil se za režisérem stát, věděl, že na režijní pojetí jednotlivých postav mohou být názory odlišné, ale musí se řešit v klidu, nikoliv hádkou. Nechával Proxovi velkou volnost, ale zároveň bedlivě střežil postup jeho práce. Chtěl, aby uměl hercům vysvětlit své pojetí věci a vyložit jim svou vizi postav. Aby hercům ukázal, že si váží Proxovy práce, hrál sám velkou roli v jeho režii Schaferovy hry *Pes a kočka* a podřídil se jeho vedení.⁶⁷

Po odjezdu z Mladé Boleslavi se soubor již s Karlem Proxem přesunul do Hradce Králové, kde se jim znamenitě dařilo, poté ale následovala neúspěšná Příbram, dále Tábor, Písek a Pelhřimov. V Písku měla premiéru Proxova režie Molièrova *Tartuffa*, Burda již před začátkem zkoušek upozornil Proxe, že čeština musí v této inscenaci na jevišti znít v celé své hudební kráse. To se Proxovi podařilo splnit a dokázal také dostat z herců zcela nové herecké polohy. František Šlégr, Bohuslav Prchal, Jaroslav Skřivan a Arna

---

⁶⁷ Burda, cit. 7, s. 224.

Pekárková se tak předvedly publiku zcela v jiném světle a písecká premiéra slavila velký úspěch.⁶⁸ Krom této premiéry byly v Písku hrány ještě dvě inscenace Karla Proxe - Zmoudření dona Quijota a Mussetovo Se srdcem divno hrát. Obě hry komentoval ve svém referátu Ladislav Daneš. „Musset i Dyk hrány v režii i inscenaci K. Proxe. Mohu klidně prohlásit scénování obou her u nás za jedinečné. Oba večery hrány v bezvadném sladění tvarovém i barevném, bezprostředně přiléhajícím vnitřnímu obsahu obou dramát. Mám-li se již zmínit o některé části prvního večera (Musset), pak dávám prvé místo třetímu obrazu, jehož horká žhnoucí nálada žňového srpnového dne byla krásně vystižena a vyjádřena barevně i světelně. Ale i ostatní byly úměrně vypraveny a věnována jim byla pietní péče. Sobotní Dykovo drama Zmoudření dona Quijota pokládám za nejsilnější večer, který jsem dosud v sezoně viděl. Režie i scéna páně Proxova vystřihující se všeho naturalismu, pracuje čistě náznakově a dovede vzbudit v diváku krásnou náladu. Olivově zelená barva prvního jednání, hnědá a modrá druhého, oranžová s fialovou ve čtvrtém aktu byly delikátně sladěny v červeném rámci proscenia, v němž byly postaveny Quijotovy symboly: kniha a kordy.“⁶⁹

V Poděbradech Prox nastudoval hru bratří Čapků Ze života hmyzu, kterou tehdejší tisk hodnotil velmi pozitivně a musela být pro velký úspěch několikrát opakována. V tomto městě získal Burda do svého souboru Antonína Rýdla s jeho chotí Marií Rýdlovou-Lierovou, moc dlouho u něj však nevydrželi a přeplatilo je Národní divadlo moravskoslezské v Ostravě.⁷⁰

---

⁶⁸ Burda, cit. 7, s. 225.

⁶⁹ Činohra stálého divadla sdružených měst českého severovýchodu, cit. 64.

⁷⁰ Zbavitel, cit. 9, s. 78.

S oběma herci se tak Prox setkal ještě jednou během společného angažmá v Ostravě. Poté následovala Chrudim, Dvůr Králové nad Labem, Mnichovo Hradiště a Náchod – zde Prox nastudoval Shakespearovu komedii Jak se vám líbí. Tuto inscenaci považoval Burda za jeho nejlepší režijní práci. V roli Rosalindy vystoupila Arna Pekárková a podala v ní jeden ze svých nejlepších hereckých výkonů, snad díky Proxově vedení.⁷¹ Premiéra měla být v Náchodě posledním představením, celá štace nebyla úspěšná a soubor měl velmi špatnou návštěvnost. Ale reakce náchodského publika na tuto inscenaci byla nečekaná, představení bylo vyprodáno do posledního místa. A nadšení diváků bylo obrovské.

Poslední štací, již Prox prožil s Burdovou společností, byla Čáslav, jeho pověst jako režiséra se šířila velmi rychle a na konci sezony 1923/1924 Prox po osmi měsících od Burdy odešel. Na tento nedlouhý pobyt však vždy vzpomínal rád a s vděčností, naučil se zde zvládnout nesnadné inscenace, vyrovnávat se s potřebami dramaturgie, setkal se s mnoha velkými herci, a to vše mělo vliv na stylovou vyrovnanost jeho další režijní práce. Také Burdův pokus s angažováním Karla Proxe jako režiséra neherce zůstal na dlouhou dobu ojedinělým.

Od sezony 1925 se Burda stal ředitelem Stálého divadla v Kladně, kam s ním přešla i velká část jeho souboru. Setrval tam tři sezony. V roce 1930, po dvou sezonách, opět projezdili s Burdovou společností česká města. Když se Burdovi naskytla nabídka stálého divadla v Jiráskově divadle ve Vršovicích, přijal ji. V té době se ale žádnému divadlu na okraji Prahy moc nedařilo, proto se Burda rozhodl opět

---

⁷¹ Zbavitel, cit. 9, s. 46.

v srpnu 1932 objíždět česká města. Poté založil oblastní divadlo se sídlem v Kolíně, které by působilo po celých středních Čechách s názvem „Středočeská činohra“. Divadlo fungovalo dobře a Burda tam byl spokojen, jeho činnost však ukončilo zavření všech divadel 1. září 1944. Toto datum je zároveň také datem posledního představením Burdovy divadelní společnosti vůbec.

5. NÁRODNÍ DIVADLO MORAVSKOSLEZSKÉ

Národní divadlo moravskoslezské zahájilo svou první sezonu 12. srpna 1919 Prodanou nevěstou Bedřich Smetany v budově městského divadla.⁷² Prvním ředitelem byl zvolen Václav Jiřikovský,⁷³ správu divadla doplňovali šéf opery

---

⁷² Dnes Divadlo Antonína Dvořáka.

⁷³ Václav Jiřikovský, vlastním jménem Václav František Herain 8. 5. 1891 Praha – † 9. 5. 1942 Osvětím, divadelní herec, režisér, ředitel Národního divadla v Brně. Hereckou dráhu začínal u společnosti Emanuela Šumy, poté zakotvil u Lacinovy společnosti v Brně, jako ředitel Národního divadla v Brně se zaměřil na slovanská díla a jeho zásluhou měly některé ruské opery a balety v Brně evropskou premiéru, umučen v koncentračním táboře.

Emanuel Bastl,⁷⁴ dramaturg Vojtěch Martínek a tajemník Ladislav Knotek.⁷⁵

Václav Jiříkovský přišel do Ostravy z Brna, první soubor složil z bývalých členů Frýdovy společnosti, někteří z nich, jako například Alexandr Kantor a Karel Kúgler, zůstali nadlouho významnými členy Národního divadla moravskoslezského. Do Ostravy přicházel jako mladý osmadvacetiletý režisér s dobrou pověstí, byl velmi průbojný, pracovitý a energický, přinesl s sebou spoustu plánů a divadelní tvořivosti. Jeho úkolem mělo být především pozvednutí souboru činohry, která v posledních letech v Ostravě strádala. Činohra se měla stát více věcí uměleckou než zábavnou. Vojtěch Martínek v článku z roku 1927 popisuje jeho éru takto: „Nesporně ještě éra Jiříkovského je dosud umělecky nejkladnější kapitolou ostravského divadla, nebál se experimentu, ba naopak hnal se za ním v jaré útočnosti, zcelil herecký soubor, ukládal mu úkoly stále větší a čtenější, hořel přímo novými myšlenkami a popudy.“⁷⁶ Pochopil odlišnost ostravského obecnstva, snažil se, aby ostravské divadlo nebylo jen odleskem Prahy nebo Brna, ostravské divadlo mělo mít svou vlastní tvář. Kromě jiného se snažil prosadit lidovou hru s ostravským nebo slezským zabarvením. Tady našla své místo díla ostravského novináře Františka

---

⁷⁴ Emanuel Bastl 19. 5. 1874 Praha - † 1. 1.1950 Plzeň, vystudoval hru na housle a stal se kapelníkem sezonního orchestru v lázních Baden u Vídně, v letech 1893–1912 působil v Plzni jako koncertní mistr a od roku 1895 byl operetním kapelníkem ve společnosti Vendelína Budíla, v letech 1900–02 kapelníkem ve společnosti Františka Trnky. Od konce sezony 1915/16 do 1919 byl dirigentem první stálé české scény v Národním domě, v letech 1919–1927 vedl operu Národního divadla moravskoslezského v Ostravě. Uvedl zde mnoho významných děl a stal se jednou z významných uměleckých osobností té doby. V letech 1928–1932 stál v čele opery Moravského divadla v Olomouci. Po odchodu do penze dirigoval v Plzni orchestrální sdružení (1934–1937)

⁷⁵ Ladislav Knotek 1889 – 1957, šéfredaktor Moravskoslezského deníku, čtvrtý ředitel NDMSv letech 1930–1940.

⁷⁶ Martínek, cit. 14, s. 102

Sokola-Tůmy, která se stala u obecnstva velmi populární a od této chvíle tvořila na spoustu let součást repertoáru ostravské činohry. V první sezoně 1919/1920 měla činohra padesát premiér, tento počet se však postupně snižoval. Většinu inscenací režíroval Alexandr Kantor a Václav Jiříkovský, vzhledem k tak vysokému počtu premiér nebylo možné všechny inscenace kvalitně režijně připravit. Často také čerpali ze svých starších režii, nebo z her, které poznali jako herci.⁷⁷

Jiříkovskému byl velmi nápomocen Vojtěch Martínek, který byl v době jeho vedení dramaturgem ostravské činohry. Do ostravského divadla Jiříkovský dovedl mnoho umělců, kteří ještě dlouho po jeho odchodu utvářeli umělecký obraz tohoto souboru, mezi jinými Antonína Rýdla, Marii Lierovou-Rýdlovou, Jaroslava Genttnera, Táňu Hodanovou a příštího ředitele Františka Uhlíře. Z Brna s sebou přivedl Itala Achillea Viscusiho, který se stal prvním šéfem ostravského baletu a velmi pozvedl jeho úroveň.

Jiříkovského odchod z ostravského divadla byl spjat s finančními potížemi, do kterých se pod jeho vedením divadlo dostalo. Byly mu vyčítány jeho experimenty, které příliš zatěžovaly rozpočet divadla. Jiříkovský od rozdělané práce v ostravském souboru neodcházel rád a stejně tak to vnímali herci, kteří v něm cítili umělecké vedení. Spolu s ním z divadla odešel i dramaturg Vojtěch Martínek, který se chtěl opět věnovat své novinářské práci.

---

⁷⁷ Zbavitel, cit. 9, s. 25.

Od roku 1923 zasedl na ředitelskou židli František Uhlíř,⁷⁸ původně člen činoherního souboru. V závěru poslední Jiříkovského sezony bylo divadlo ve velkých finančních potížích, a tak se od nástupu Františka Uhlíře očekávalo především uklidnění této situace a vytvoření finanční a umělecké stability divadla. Tato skutečnost se výrazně odrazila především na první Uhlířově sezoně, ale v podstatě se prolínala celým jeho obdobím a z finančních potíží se mu nepodařilo divadlo vymanit. Sezona 1923/1924 tak měla být provozována ve skromnějších poměrech. Jedna z myšlenek byla zanechat v divadle jen činohru, ale nakonec došlo pouze ke zrušení velkých oper a baletů, provozovány byly jen komorní, především komické hry, zato se na scénu vrátila opereta.⁷⁹

Uhlíř byl velmi dobrým hercem, pilným a snaživým, zaujal především v rolích starých pánů, potouchlých šibalů, moudrých rádců a rozvážných otců. Jako ředitel byl spíše opatrnější, přestože se snažil navázat na slibný vývoj ostravského divadla, který započal jeho učitel Václav Jiříkovský. Povahou byl spíše klidný a velmi zdvořilý. Původně byl finančním úředníkem, zřejmě to zapříčinilo, že divadlo vedl pragmatičtěji, rozvažoval, co bylo pro divadlo finančně únosné. Snažil se složením repertoáru do divadla přilákat nové skupiny obyvatel a zahájil představení pro diváky v Lidovém domě. První se konalo 10. února 1924, byla to premiéra hry Ladislava Stroupežnického *Naši furianti*.⁸⁰

---

⁷⁸ František Uhlíř, herec, režisér 12. 12. 1883 ve Slavkově u Brna – 18. 5. 1925 v Moravské Ostravě, původně úředník a později ředitel Okresní záložny ve Slavkově u Brna, tam působil v ochotnickém divadle, k profesionálnímu divadlu ho přivedl Václav Jiříkovský.

⁷⁹ Martínek, cit. 14, s. 103.

⁸⁰ Za ředitele Františka Uhlíře. In *Národní divadlo moravskoslezské 1919 – 1929*. Moravská Ostrava, 1929, s. 61.

I přesto, že došlo k redukci souboru, do ostravského činoherního angažmá vstoupilo několik nových umělců, Nina Balcarová, manželé Paulovi, Karel Ernest, Gustav Hilmar, Jan Sýkora a na jednu sezonu se zde ocitl Hugo Haas. 5. září 1923 v ostravském divadle poprvé vystoupil herec a režisér Jiří Myron, jedna z nejvýraznějších divadelních osobností Ostravska vůbec.

Ostravské divadlo také zajíždělo pravidelně na zájezdová představení do několika měst, nejvíce však do poněmčené Opavy, kde bylo od roku 1920 zavedeno předplatné na česká představení. Ta byla zdejší českou menšinou velmi radostně a vděčně přijímána.

5. 1. SEZONA 1924/1925

Ve srovnání s Jiřikovského vedením se první Uhlířova sezona jevila jako dramaturgicky neuspořádaná a bez jasného záměru, což bylo způsobeno zejména Uhlířovým záměrem zlepšit hospodářské výsledky pomocí titulů, které byly spíše zábavné

a dokázaly přitáhnout zájem diváků. Úkolem jeho první sezony bylo především zachránit divadlo pro další existenci. To se povedlo a byla zajištěna hospodářská rovnováha divadla. Pro příští sezonu se tak rozhodl rozšířit umělecký soubor a angažovat pro externí spolupráci jako dramaturgického poradce Františka Khola z Národního divadla v Praze, který měl být nápomocen hlavně při tvorbě sjednoceného repertoáru.⁸¹

V souboru však chyběl režisér, inscenace doposud režírovali hlavně herci. František Uhlíř si vzpomněl, že se v minulém roce Jiříkovský velmi pochvalně vyjádřil o mladém režiséru Karlu Proxovi, jenž mu byl blízký zejména svým sklonem k novým poválečným směrům.⁸² Uhlíř se rozhodl ho vyzkoušet a nabídl mu post režiséra. Prox neměl příliš chuť jít do Ostravy, ale nabídku přijal především z finančních důvodů.

Díky zlepšené finanční situaci mohlo být investováno i do technického zázemí divadla. Největší událostí bylo zřízení kruhového horizontu⁸³ a zdokonalení jevištního osvětlení, o kterém referovaly všechny ostravské noviny a lákaly diváky jít se na jeho využití podívat do divadla na vlastní oči. Kvůli dokončování kruhového horizontu bylo nutné změnit i titul prvního představení sezony. Místo avizované Foersterovy Debory to nakonec byl 30. srpna Donizzetiho Don Pascal. Ostravské divadlo se tak mohlo po technické stránce srovnávat s předními českými scénami, které kruhový horizont již využívaly. Značným vylepšením, především pro soubor opery, byla instalace nových varhan.

---

⁸¹ František Khol, 4. 11. 1877 – 3. 1. 1930, autor několika novel a studií. V letech 1915 – 1925 dramaturg v Národním divadle. Byl ředitelem divadelní agentury Centrum, která se zasloužila o prosazení českých dramatiků na zahraničních scénách.

⁸² Zima, cit 55, s. 180.

⁸³ Kruhový horizont vytvořila vinohradská firma Štětková, osvětlení dodala berlínská firmy AEG Union.

Bohužel sezona 1924/1925 byla už finančně méně výnosná. I přes veškerou Uhlířovu snahu se nepodařilo dodržet rozpočet. Zkušenost z této sezony ukázala divadlu, že rozšíření souboru a umělecky ambicióznější repertoár neznamenají vždy zvýšení příjmu. Tyto nepříznivé výsledky znamenaly opětovné zavedení úspor pro další sezonu.⁸⁴

V Lidovém domě byla zřízena také pobočná lidová scéna, která hrála o víkendech a svátcích menší představení. Zavedena byla lidová neděle, kterou zahájila veselohra Baťoch Karla Horkého v režii Jiřího Myrona, kterou Prox v úvodu k této hře ohodnotil jako sympatickou, nenáročnou, opravdu lidovou veselohru, jichž není nadbytek.⁸⁵

K vrcholům této sezony patřilo bezesporu hostování umělců Jaroslava Vojty, Ludvíka Veverky, Leopoldy Dostalové a Romana Tůmy. Ostravskému obecenstvu se tak naskytla příležitost vidět skvělé herecké výkony. Jaroslav Vojta vystoupil 8. září v hlavní roli komedie George Bernarda Shawa Kapitán Brassbounde. Ludvík Veverka hrál v Druhém mládí. Leopolda Dostalová vystoupila v hlavní roli Svaté Jany a Elektry. Roman Tůma vystoupil v roli Oresta taktéž v Elektře, představení s tímto obsazením bylo hráno jen jedenkrát. Hostování s herci domluvil Karel Prox, což svědčí o tom, že ani za pobytu v Ostravě neztrácel kontakt s pražskými umělci.⁸⁶ Prox také napsal u této příležitosti několik článků do ostravských novin.

Soubor byl pro tuto sezonu poměrně dost rozšířen. K angažmá se opět vrátili manželé Rýdlovi z pražského divadla Komédie a Jaroslav Genttner ze Švandova divadla, nově byli

---

⁸⁴ *Národní divadlo moravskoslezské 1919 – 1929*. Moravská Ostrava 1929, s. 63.

⁸⁵ Prox, Karel. Baťoh. *Divadlo moravskoslezské* 6, 1924, č. 5, s. 3.

⁸⁶ *Dopis Národního divadla moravskoslezského Romanu Tůmovi*. Archiv města Ostrava, sign. II/35.

obsazení herci Milada Hromadová z Moravské činohry, Vlasta Jelínková z Městského divadla v Plzni a Vít Boček, který přišel také z Burdovy společnosti. Mezi režiséry byli nově kromě Proxe přijati ještě Antonín Rýdl a Jaroslav Skála z divadla Komédie.⁸⁷ Režii se věnoval také Jiří Myron, Alexandr Kantor a ředitel František Uhlíř. Prox však byl jediným specializovaným režisérem nehercem, což bylo v divadlech mimo Prahu velmi neobvyklé. Ostravští herci přirozeně nebyli zvyklí na režiséry, kteří za sebou neměli hereckou kariéru. Karel Prox byl navíc ještě velmi mladý a neměl za sebou mnoho zkušeností, těžko se mu tak u souboru získávala důvěra. Herci v něm však brzy našli kolegu, který stejně jako oni chtěl dělat kvalitní divadlo. Nina Balcarová na něj vzpomíná takto: „*Jeho příchod znamenal vzestup, znamenal hledání širších cest, hlubší pohled na každou hru, kterou režíroval, na každou roli.*“⁸⁸

V této sezoně proběhlo 26 činoherních premiér, herci šli podle zvyklostí většinou z role do role. Mnohdy měli režiséři několik nových inscenací v měsíci, což je svádělo k rutinní práci. Herci tak často role studovali především při domácí přípravě, v krátkém čase určeném ke zkoušení nemohly být role s režiséry detailně analyzovány, a režisér proto běžně nebyl tím, kdo ovlivnil podobu inscenace. Velmi časté také bylo, že režiséři zároveň hráli ve své inscenaci. V tomto bylo zajímavé postavení Jiřího Myrona, který ve svých inscenacích, pokud to bylo možné, nehrál vůbec, nebo se obsazoval jen do

---

⁸⁷ Nově angažovaní členové činohry. In *Národní divadlo moravskoslezské v Moravské Ostravě v sezoně 1924 – 1925*. Moravská Ostrava, 1924, s. 8.

⁸⁸ Balcarová – Píšková, Nina. *Mé vzpomínky na ředitele Františka Uhlíře a ostravská divadelní léta*. Rukopis. Ostravské muzeum, sign. G 90.

menších rolí.⁸⁹ Mnoho členů činohry také pravidelně hostovalo v souboru operety.

V sezoně 1924/1925 byli nejvyužívanějšími režiséry Antonín Rýdl a Karel Prox. Tito dva režiséři měli za sebou již společné angažmá u Burdy, během kterého se jako režiséři střídali, Rýdl zde však se svou ženou Marií pobyl jen velmi krátce. Z jeho inscenací se stalo nejúspěšnějším Mussetovo *Se srdcem divno hrát*, kterou Burdova společnost hrála ještě několik let.⁹⁰ Rýdl během svého následujícího působení v Bratislavě a Praze získal větší režijní zkušenosti, které tak mohl v ostravském angažmá využít. Ve svých inscenacích poskytoval velký prostor a volnost hercům, nebyl však režisérem, který by hledal nové výklady či způsoby inscenování. Od roku 1926 se začal věnovat převážně herectví a režíroval pouze vybrané, jemu blízké hry.⁹¹

Další režisér Alexandr Kantor byl již od svého nástupu do ostravského divadla seniorem činohry. Měl za sebou dlouhou kariéru herce a režiséra v mnoha divadelních společnostech, v nichž absolvoval stovky rolí a režií. Také nebyl režisérem, u něhož by se předpokládalo, že posune vývoj činohry kupředu. Nejblíže měl Kantor k lidovým veselohrám. V této oblasti byl nejvíce zkušený i jako herec. Sám se také pokoušel o psaní vlastních her z venkovského prostředí. Často režíroval představení pro děti a mládež.⁹²

Dalšími režiséry byli Jiří Myron, František Uhlíř a Antonín Skála. Ale někteří další členové činohry režírovali v operetě, mnoho inscenací zde vytvořil například František Paul. František Uhlíř, přestože v minulých sezonách režíroval

---

⁸⁹ Zbavitel, cit. 8, s. 102.

⁹⁰ Burda, cit. 7, s. 215.

⁹¹ Zbavitel, cit. 9, s. 80.

⁹² Zbavitel, cit. 9, s. 26.

vždy několik inscenací, se v této sezoně podepsal pouze pod jednu, a to Námluvy Pelopovy, více se zřejmě zabýval svou funkcí ředitele divadla. Jiří Myron začal z režisérskou prací již za svého působení v Kladně a Olomouci, ale soustavně se režii začal věnovat až v ostravském divadle. Jeho nejlepší inscenace z období ředitele Františka Uhlíře byly vesměs komedie.⁹³ Jaroslav Skála byl všestranným režisérem, v této sezoně vytvořil pět inscenací, objevili se mezi nimi všechny žánry, včetně novinek. Jako režisér později působil i v Kladně a Košicích.

Úvod této sezony patřil zejména veselohrám, snad proto, aby divadlo přilákalo tímto nenáročným a lehkým repertoárem co nejvíce diváku. Komedialní tituly byly také počátkem sezony vesměs úspěšnější než hry tragické, diváky příliš nezaujala ani první Proxova inscenace d'Annunziovy Giocondy, ani další jeho inscenace Žukova Boží bojovnice, jejíž neúspěch závisel z velké části již na dramatickém textu. Herecký soubor ukázal svou propracovanost a soudržnost v anekdotě Druhé mládí, těžkopádnější a pomalejší pak byla Trejbalova Protekce. Další v řadě komedií byla pak Labichova francouzská fraška Slaměný klobouk, jako třetí režie Karla Proxe v ostravském divadle. Nejslabší komedií byla Mannersova Peg mého srdce v režii Antonína Rýdla. Po další lehké a nenáročné veselohře Růženy Jesenské Devátá louka se soubor soustředil na velkou hru Svatá Jana anglického dramatika George Bernarda Shawa, ostravská inscenace měla vysokou úroveň, v jednom představení také hostovala Leopolda Dostalová z pražského Národního divadla. Ta se ostravskému publiku pohostinsky představila i v Sofoklově Elektře, spolu

---

⁹³ Zbavitel, cit. 8, s. 103.

s ní vystoupil i další host Roman Tůma. Následovaly další dvě veselohry Muž z loterie od Roberta Y. Younga a Lunevillská švadlena od Alfreda Savoira, obě dobře herecky zahrány. Po znamenitě sehraném ruském dramatu Antona Pavloviče Čechova Višňový sad, byla uvedena dramatická báseň Vojnovičova Smrt matky Jugovičů. Mezi významné večery se zařadil melodram Námluvy Pelopovy Jaroslava Vrchlického a jedno z nejpropracovanějších představení Shakespearův Macbeth. Mnohem povrchnější dojem zanechala Hauptmannova pohádka Potopený zvon. V této sezoně nebylo uvedeno mnoho původních novinek, výjimkou byla povedena Langerova hra Periferie. Plánované bylo také uvedení hry Ernsta Tollera Evžen Hinkemann v režii Karla Proxe, ale z neznámých důvodů k uvedení nakonec nedošlo. Ostravské divadlo získalo pro první české uvedení dvě novinky světové dramatiky, O'Neillovu Chlupatou opici a Crommelynckovy Dětské milence, ani jedna z těchto her však v této ani příští sezoně nebyla realizována.

5. 1. 1. REŽIE KARLA PROXE V SEZONĚ 1924/1925

GIOCONDA

Gioconda byla první režii Karla Proxe v ostravském divadle, premiéra se konala 13. 9. 1924, hned na začátku sezony. Dle jeho článku k premiéře v časopise Divadlo

moravskoslezské jej D'Annunziovo dílo zajímalo a bylo pro něj výzvou ho inscenovat. Doposud mu česká divadla věnovala málo pozornosti a je to právě jen Gioconda, která bývá na jevištích uváděna. Sám Prox přiznává, že jeho hrám je na závadu přeplněná mluva a schematicnost postav. Pro tehdejší divadelní požadavky Prox považoval za nutné v ostravské inscenaci Giocondy zkrátit dialogy, aniž by byl porušen vlastní ráz díla.⁹⁴

Uvedení této hry v Národním divadle moravskoslezském však bylo v Dělnickém deníku anonymním autorem velmi kritizováno. Podle něj představovalo uvedení této hry neracionální opotřebování sil umělců. Během čtyř jednání se nic neděje, jen se o všem mluví a filozofuje: „*Gioconda má velice mnoho vlastností, aby zmizela z jeviště a zapadla navždy do archivu. Nevíme, jaký zájem má ředitelství našeho divadla na vyvolání duchů přežilé nebo mrtvé dramatické tvorby. Dobré může být dnes pouze něco, co vytrysklo z hlubin zájmu, zmatků, otázek, snah a bojů dnešního života.*“⁹⁵

Gioconda je tragédií ženské lásky, zápasem dvou žen o umělce-sochaře Lucie Settala. Na jedné straně láska trpící, pokorné a oddané sochařovy manželky Silvie, na straně druhé láska výbojná, inspirující, představovaná milenkou Giocondou. Tyto dva světy se střetnou v srdci jednoho muže. Silvie je pro něj zosobněním domácího klidu, druhá žena Gioconda vyjadřuje vášnivé ženství a je mu inspirací k uměleckým dílům. Je si vědom toho, že má být zavázán své ženě, touha tvořit je pro něj však více, a tak odchází za Giocondou. Marná oběť, kterou přináší Silvie ve jménu lásky ke svému muži a jeho dílu, je tragickým dozněním hry. Pro toto drama

---

⁹⁴ Prox, Karel. Gioconda. *Divadlo moravskoslezské* 6, 1924, č. 1, s. 6.

⁹⁵ Gioconda, *Dělnické listy*, 11.9. 1924, s. 5.

plné lyrismu jsou zásadní výkony hlavních představitelů. V ostravské inscenaci roli sochaře ztvárnil Antoř Tihelka, jeho Lucio byl životně a silně dramaticky založen. Milující a zoufalou Silvii velmi něžně zahrála Táňa Hodanová, Gioconda byla věrně podána Vlastou Paulovou s tichou vášní a záhadností.

Režie této inscenace je v ostravských denících hodnocena velmi stručně. „Režie byla obligátní, nic nového nepřinesla.“⁹⁶ „Proxová režie byla obratná.“⁹⁷ „Režie byla velmi pečlivá, bohatá a přitom vkusná.“⁹⁸ Prox je také chválen za to, že se mu dobře a účinně povedlo zkrátit příliš rozvláčný text dramatu a podařilo se mu dodat poetickým dialogovým pasážím životnost a temperament. „Řeč dramatu plynula melodicky, dusila se ve chvílích zoufalství a kvílela v okamžicích zraďy a nezměrného utrpení.“⁹⁹ Kritizována je naopak přílišná exprese dramatických momentů v ženských rolích. „Celá hra vyžaduje, aby byla držena v ne příliš zevnější dynamice, jako spíše ve vnitřní.“¹⁰⁰

V listopadu hostovalo ostravské divadlo s touto inscenací v Opavě, zde se jí dostalo velmi dobrého přijetí.

BOŽÍ BOJOVNICE

Boží bojovnice, Žukova dramatická báseň s podtitulem Tělo a krev, byla nasazena u příležitosti 500. výročí úmrtí Jana Žižky, nebylo s ní tak počítáno pro běžný repertoár a měla být určena pro slavnostní příležitosti. K tomuto Žižkovu výročí byly hry s husitskou tematikou uvedeny ve vícero

---

⁹⁶ V.F. G. D'Annunzio: Gioconda. *Duch času*, 15.9.1924, s. 4.

⁹⁷ kf. G. D'Annunzio: Gioconda. *Moravskoslezský deník*, 14.9. 1924, s. 7.

⁹⁸ Čep, T. České divadlo v Opavě. *Bezručův kraj*, 7.11. 1924, s. 8.

⁹⁹ V.G, cit. 96, s. 4.

¹⁰⁰ kf, cit. 97, s. 7.

divadlech, Národní divadlo mělo uvést tragédii Stanislava Loma Žižka, na několika scénách byl hrána Kolárova historická tragédie Žižkova smrt, která v Ostravě měla premiéru v předešlé sezoně, a to v režii Jiřího Myrona.

Proxovi se však příliš nelíbil pateticko-romantický ráz těchto her. Rovněž většina her o Janu Žižkovi, která doposud vznikla, chtěla obsáhnout celé období nebo postavu Žižkovu. Tomu se Prox chtěl vyhnout, a tak si vybral hru mladého autora Jana Žuka, který se v ní omezuje jen na plzeňské období.¹⁰¹ Ostravská inscenace byla vůbec prvním uvedením hry na scénu. Časopis Divadlo moravskoslezské otiskl článek Jana Žuka k jeho dramatu, ve které se vyjadřuje, že hned od počátku se mu jednalo o intimní komedii husitskou, v níž by byl Žižka hlavní postavou. Podtitul Tělo a krev měl vystihnou tehdejší dobu a její ideje, kdy bylo potřeba obětovat vlastní osobnost až do krajnosti¹⁰²

Premiéra se konala 11. října 1924 a byla určena pro kulturní a pokrokové korporace Ostravska. Zřejmě proto, že se jednalo o slavnostní představení, byla účast publika slabá. Přes některé dobré jednotlivé výkony však nenašla u publika velký ohlas, novinové kritiky to dávají za vinu zejména samotnému textu, který je nedramatický. Žuk se snažil oprostit od klasického tragického pohledu na husitskou historii. Zaměřuje se na jediný úsek husitských dějin, a to na Žižkův pobyt v Plzni - Žižka zde odolá svodům mladé ženy, aby se postavil do čela vojska a byl pokračovatelem myšlenek Husových. Ve středu dramatu je tak láska mladé ženy k Žižkovi, která je jím a jeho vírou k Husovi okouzlena a

---

¹⁰¹ Prox, Karel. Žukova Boží bojovnice. *Divadlo moravskoslezské* 6, 1924, č. 3, s. 2.

¹⁰² Žuk, Jan. K Boží bojovnici. *Divadlo moravskoslezské* 6, 1924, č. 3, s. 3.

stává se jeho spolubojovnicí. Žižka je tady pojat jako neromantický, lidský hrdina, kterého obdivují ženy.

Komedie byla hrána spíše jako literárně-historický dokument. Prox se soustředil zejména na dějinné podrobnosti, proto si předem pečlivě nastudoval kulturně-historický kontext a dokonale se tak snažil vystihnou prostředí děje. Podařilo se mu velmi přesvědčivě zachytit bitvu u Sudoměře i vznik husitské válečné písně Ktož sú boží bojovníci. Ve hře je použito mnoho archaismů a jazyk napodobuje staročeský sloh, což zvyšuje její působivost. Výprava k inscenaci byla spíše prostá, ale snažila se být co nejvíce věrná.¹⁰³ Titulní roli Alše hrála Táňa Hodanová, roli Žižky Antoš Tihelka, který Žižku ztvárnil již v Kolárově hře. Oba hlavní protagonisté přesvědčivě zvládli své role, také ostatní role byly dobře zahrány. Boží bojovnice byla hrána 28. října při hostování v Opavě.

SLAMĚNÝ KLOBOUK

Slaměný klobouk byl v premiéře uveden 17. října 1924 v překladu Julie Ouředníkové. Ve svém úvodu k této hře otištěném v časopise Divadlo moravskoslezské srovnává Karel Prox Eugena Labiche s Molièrem, s kterým měl již mnoho

---

¹⁰³ Čep, cit. 98, s. 8.

zkušeností z předešlých divadelních angažmá. S Eugenem Labichem to pro Karla Proxe bylo však první setkání. Po vnější stránce jsou si velmi podobní, ale je mezi nimi propast vnitřní: „Tam, kde se Molière jen tiše směje, Labiche se doslova řehťá.“¹⁰⁴

Slaměný klobouk je zajímavý především svou stavbou, která může být označena jako kruhová. Hlavním strůjcem Labichových situací je měšťák, prostý člověk. Do komických situací se zde dostává ženich, který je donucen v den své svatby shánět florentský klobouk. Ferdinand podléhá nátlaku vojenské bezohlednosti a vyvolává tím celou řadu příhod, kdy musí lhát a nebo lži napomáhat. Divák je neustále udivován přívalem řečí a dramatickou komickou situací. Všechny groteskní příhody jsou však spojeny dějovou linkou. Předností hry jsou skvěle napsané figurky, duch prostředí, vynalézavost situací upřímné a neškodné veselí, šťastné rozuzlení, díky čemuž diváky hra vrací do idylického života i do divadla starých dobrých časů v Paříži.

V jedné z kritik se autor pozastavuje nad tím, že sotva byla hra po dlouhé době uvedena v Praze, hned se ve stejné sezoně objevuje i v ostravském divadle a tato situace se opakuje již poněkolkáté. Naráží tak na fakt, že provinciální divadla jsou vesměs jen odleskem pražských scén. A klade otázku, zda vše, co přichází z Prahy, bývá vždy dobré a zda by se dramaturgie divadla měla ubírat tímto směrem. Nicméně ostravské provedení Slaměného klobouku se mu zdálo být velmi povedené.¹⁰⁵

---

¹⁰⁴ Prox, Karel. Slaměný klobouk. *Divadlo moravskoslezské* 6, 1924, č. 4, s. 2.

¹⁰⁵ V.F. Francouzská ražba z roku 1851, pražská punc z roku 1924 a ostravské provedení. *Duch času*, 20. 10. 1924, s. 7.

Po Proxově první, vcelku nevýrazné, inscenaci Giocondy, která se u diváků nesetkala s velkým ohlasem, a po nepříliš povedené Boží bojovnici se mu podařilo ze Slaměného klobouku vytvořit velmi zdařilou komedii, jaká se dlouho v ostravském repertoáru neobjevila. Ostravské provedení bylo stejně vtipné jako hra samotná a zároveň se stalo jedním z představení lidově zábavného divadla, v Ostravě vždy tak oblíbeného. Inscenace tak znamenala první výraznější úspěch Karla Proxe v ostravském divadle, jak u kritiků, tak u diváků.

Prox dobře dokázal vystihnout groteskní povahu hry a ve stejném duchu ji také režíroval. V tomto groteskně zobrazeném světě bylo vše přehnané a zveličené. Prox neaktualizoval text, ale postavy se snažil pojmout jako stylizované jevištní typy. I přes nezřízenou ztřeštěnost však dokázal inscenaci dát pevný řád. Za to se mu dostalo pochvaly od Vojtěcha Martínka: *„Pan Prox, ostravský režisér, správně pochopil, že hlučná fraška musí být hrána hlučně a ztřeštěně. Jeho režie byla ve svém oboru znamenitým kusem práce. Cirkus byl předveden opravdu cirkusově.“*¹⁰⁶

V tomto představení Prox využil zejména herců s komediálním talentem. Hlavní roli Ferdinanda ztvárnil František Paul, lhal a žvatlal, jak to bylo nutné, a na jevišti sklízel velký úspěch. Zachytil roli tak, že byla příkladem fraškovité karikatury. Také Nina Balcarová, většinou představitelka tragických postav, si jako nevěsta z venkova dokázala pohrát se svou úlohou a na jevišti vytvořila jednu ze svých nejvýraznějších komických rolí. Prox využil robustní postavy Jiřího Myrona k působivému komickému

---

¹⁰⁶ Martínek, Vojtěch. Slaměný klobouk. *Moravskoslezský deník*, 19. 10. 1924, s. 9.

účinku a v roli sadaře Nonancourta ho nechal neustále pobíhat po jevišti. Myron zde, jako nikdy předtím, projevil své komediální nadání.¹⁰⁷ Také ostatní herci, Alexandr Kantor, Antoš Tihelka, Jaroslav Ganttner, Gustav Hilmar a další, byli velmi chváleni za kolektivně zvládnutou taškařici. „Na jevišti se umělo rychle běhat, dovedlo se náležitě křičet, plakat, smát se, inspicient byl asi v obrovské permanenci, nápověda ani nepostačila.“¹⁰⁸

SVATÁ JANA

Postava Svaté Jany byla mnohokrát a různě ztvárněna jak v dramatu, tak v operních libretech. Národní divadlo moravskoslezské vybralo drama Georga Bernarda Shawa, jehož

---

¹⁰⁷ Zbavitel, cit. 8, s. 56.

¹⁰⁸ V.F., cit. 105, s. 7.

hry byly uváděny nejen na českých jevištích, ale sklízely úspěchy i na světových scénách. Shawova Jana i ostatní postavy hry jsou zbaveny historického hávu a tradičních znaků. Zejména oproti romantickému pojetí Schillerovu, které Janu zobrazovalo jako světici, je Shawův výklad její bytosti rozumový a nemetafyzický. Ukazuje ji jako bojovníka za protestantství a nacionalismus. Jeho hra není jen historickou epizodou, ale ožívá v ní mnoho současných myšlenek. To jsou přirozeně věci, které inspirovaly a zajímaly Proxe při realizaci hry.

Z Shawových her byl dosud na ostravské scéně uveden jen Kapitán Brassebound na konci sezony 1923/1924. Inscenace Svaté Jany měla patřit k jednomu z vrcholů této sezony, o tom svědčí i fakt, že v časopise Divadlo moravskoslezské byl hře věnován velký prostor. Již před premiérou byly v několika číslech otištěny zajímavé partie rozsáhlé předmluvy Georga Bernarda Shawa. Číslo časopisu, které vycházelo těsně před premiérou, bylo celé věnováno inscenaci Svaté Jany. Kromě pokračování Shawovy předmluvy byla otištěna také studie George Bernard Shaw a jeho komedie a krátká glosa Bernard Shaw o Bernardu Shawovi. Pro rozsah článků o Svaté Janě nebylo možné otisknout jiné původně plánované články na pokračování a byly odloženy do příštích čísel. Také číslo vycházející po premiéře se ještě vrací k tématu Svaté Jany, a to článkem Richarda Smekala Jeane d'Arc na jevišti. Zajímavé také je, že z důvodu mimořádně náročných zkoušek na Svatou Janu bylo nutné odložit premiéru operety Bajadéra, jelikož mnozí herci byli obsazeni v obou titulech.

Premiéra Svaté Jany se konala 30. listopadu 1924, ostravské divadlo věnovalo tomuto nastudování velkou péčí a důkladnou prací, celý soubor byl pro hru velmi zapálen.

Zdařilou dekoraci navrhl Vladimír Kristin, sjednocovala rámeček celé hry a vystihovala její náladovost. Ve hře účinkovali kromě všech herců činohry také členové operního sboru.

Svatá Jana bývá označována za kronikářskou hru, je rozdělena do šesti obrazů popisujících Janin život. V epilogu, který je myšlenkovou rekapitulací děje, je Jana rehabilitována a celá hra se hraje stručně znovu, posunutá však do burleskně vážné tóniny. Shaw považoval za nutné ukázat Janu kanonizovanou stejně tak jako zpopelněnou a to, že byla prohlášena za svatou, je pro něj teprve konec jejího osudu.¹⁰⁹

Titulní úlohy Svaté Jany, jedné z nejzajímavějších rolí moderního repertoáru, se v Ostravě zhostila přední herečka scény Táňa Hodanová. K postavě měla zvláště osobní vztah, hrdinka jí byla velmi blízká. Dokonce si po letech nastudovala sama během dovolené i Schillerovu Pannu orleánskou, aby tak obě postavy mohla srovnat.¹¹⁰ Kromě ostravské inscenace byla Táňa Hodanová také pozvána, aby pohostinsky vystoupila v roli Svaté Jany ve Stavovském divadle v Praze 16. února 1925.¹¹¹

Jednotlivé scény hry byly dobře propracovány a rozřešeny, přesto však nebylo dosaženo všeho, co si uvedení Shawovy hry žádalo. *„Režie ucelila výjevy a přece bylo cítit rozlom v provedení, trhlinu, jež se šířila pod povrchem a ve vnitřku. Vedle výkonů, jež krásně ztělesňovaly shawovského ducha, jeho nehistorickou historičnost a nepatetické hrdinství, skříplo občas mnoho z divadelní naučenosti a*

---

¹⁰⁹ Shaw, George Bernard. Z předmluvy k Svaté Janě. *Divadlo moravskoslezské* 6, 1924, č. 7, s. 10.

¹¹⁰ F.R. Ostravští herci o sobě a své dovolené. *Duch času*, 3. 9. 1929, s.3.

¹¹¹ spolu s Táňou Hodanovou v představení hostoval také Antonín Turek v roli Dauphina, člen Národního divadla v Brně, oba představitelé se setkali s velmi dobrými kritikami. *Divadlo moravskoslezské* 7, 1926, č. 16, s. 9.

starodávných rytířských praktik. A nevím, jak jinak bych tento dojem vyslovil, než zvoláním: Méně divadla, méně kumštovních rytíren, méně efektů!"¹¹² Proxovi se zřejmě nepodařilo vyzdvihnout v inscenaci Shawovu specifičnost a poetiku. Také dle Martíneka příliš lacině a nepřiliš vkusně využíval v intimních tragických scénách silné osvětlení, které působilo až kýčovitě romanticky.

Ze stejného pohledu hodnotí Martínek výkon Táni Hodanové: „*Tento rys divadelnosti rozlomil i umělecký výkon sl. Hodanové, o níž bych nejraději mluvil výrazy naprostých superlativů: jak byla její úloha promyšlena do poslední věty, jak se dala celá do jejích služeb, jak byla divadelní technika zvládnuta bez hany a vady! A přece - škoda, že to tak dobře uměla! Čehosi se nedostávalo v jejím výkoně, čeho nemůže herec dát při největším úsilí a nejzoufalejším napětí: prostoty a samozřejmosti, průzračné božské dětskosti.*"¹¹³

Herecké výkony byly podle Vojtěcha Martíneka celkově silnou stránkou inscenace a činoherní soubor předvedl své vysoké kvality. Všechny postavy byly dobře propracovány. Skvěle se představil Antoš Tihelka v postavě Dunoisově, zaujal krásným timbrem hlasu i přesnými gesty. Král Karel v podání Františka Paula byl nekrálovský, blekotavý až patologický zbabělec. Umírněný tichý inkvizitor byl ztvárněn Antonínem Rýdlem, který ve své postavě dokázal položit rovnítko mezi soucit a krutost. Biskup Cauchon byl v interpretaci Jaroslava Ganttnera chladně fanatickým teologem.¹¹⁴

---

¹¹² Martínek, Vojtěch. Svatá Jana. *Moravskoslezský deník*, 2. 12. 1925, s. 5.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Martínek, Vojtěch. Pohostinské hry paní L. Dostalové v Národním divadle moravskoslezské. *Moravskoslezský deník*, 4. 12. 1924, s. 5.

Při premiéře ztělesnila hlavní roli Táňa Hodanová, ale již za dva dny se konalo představení s hostující Leopoldou Dostalovou. Ta ztvárnila postavu Jany i v Národním divadle v režii Karla Dostala, premiéra se zde konala 2. října 1924. Kritiky bylo její provedení role v pražské inscenaci vyzvedáváno jako vrchol dramatického umění. Také ostravští diváci mohli spatřit její čisté umění, to, jak mistrně dokázala gesty, přízvukem a zabarvením hlasu ztělesnit psychologickou jednotu postavy. *„Její Panna orleánská byla bytost na výsost prostá, bez hrdinského zveličování, vysmívající se tradicím a společenským přehradám, jež stejně důvěrně hovoří s arcibiskupem, králem, soudci, jako samozřejmě přijímala hlasy světic z nebe.“*¹¹⁵ Také souhra domácích členů při představení vytvořila natolik pevný rámec, do něhož byla zasazena, že nedošlo k žádnému viditelnému narušení inscenace. Mnohé z toho, co při premiéře pro přílišné nasazení a touhu po efektu bylo rušivé, se uhladilo a vyznívalo mnohem přirozeněji.

ELEKTRA

Elektra byla nazkoušena mimo připravovaný repertoár, pouze k příležitosti hostování Leopoldy Dostalové a Romana Tůmy. Bylo naplánováno, že Elektra bude provedena jen jednou.

---

¹¹⁵ Tamtéž.

Představení se konalo hned druhý den po vystoupení Leopoldy Dostalové v roli Svaté Jany, tedy 3. prosince 1924.

Ve všech recenzích, které se věnují této inscenaci, jsou rozebírány především výkony a osobnosti obou hostujících herců v hlavních rolích. Z žádného článku se nedozvídáme, že režisérem byl Karel Prox. Tato informace se objevila jen okrajově v časopise Divadlo moravskoslezské, a dále v dopise,¹¹⁶ který zaslalo vedení divadla Romanu Tůmovi. V něm ho prosí, aby si zařídil vypůjčení kostýmů a rekvizit, konkrétně antických váz. Také se z něj dozvídáme, že hostování s herci dohodl Karel Prox a Roman Tůma za něj obdržel honorář osm set korun.

Představení bylo velmi očekávanou a sledovanou kulturní událostí a odehrálo se před zaplněným jevištěm. „*A bylo to představení veliké. Půldruhé hodiny, co se bez přestávky přehnala Elektra jevištěm, zněly starodávné verše jako pochmurná balada, jež zdrtí a sklíčí člověka: jak je malý a drobný proti zjevům, jež se zvedají do oblak v zločinech i vášních!*“¹¹⁷ Vzhledem k tomu, že představení se konalo hned po premiéře Svaté Jany, na kterou byly velmi náročné zkoušky, je pravděpodobné, že Karel Prox neměl příliš času věnovat se režii této hry a jeho přínos byl minimální. Herci se zřejmě sami naučili texty a Prox je jen převedl na jeviště. Na úspěchu tohoto představení se tedy podepsaly zejména herecké výkony.

U obou protagonistů je vyzvedávána především krásná recitace starořeckých veršů. „*Patos a zveličenou postavu starých herců nahradila Leopolda Dostalová vypjatým přednesem, kde lidská mluva měla přízvuk a spád zpívané*

---

¹¹⁶ *Dopis Národního divadla moravskoslezského Romanu Tůmovi*, cit. 93.

¹¹⁷ Martínek, Vojtěch. *Elektra. Moravskoslezský deník*, 5. 12. 1924, s. 5.

deklamace."¹¹⁸ Leopolda Dostalová vytvořila v *Elektře* jedinečnou postavu, byla šílená, vroucí, děsná i něžná zároveň. Roman Tůma byl jako Orestes hrdý a pevný: „*Recitace starořeckých veršů dostala v jeho úloze netušenou vroucnost, životnost, vášnivost.*“¹¹⁹

Ostatní role obsadili členové ostravského souboru a byli hostujícími hercům náležitými partnery. Dobré výkony předvedly Táňa Hodanová v úloze královny Klytaimnéstry, Vlasta Paulová-Kleinová jako Chrysothemida a Gustav Hilmar jako Aigisthos. Sbory byly recitovány již podle nových zvyklostí, ne hromadným přednesem, ale recitací pouze obou náčelnic sboru.¹²⁰

VIŠŇOVÝ SAD

Uvedením Višňového sadu se Národní divadlo moravskoslezské přidalo k oslavám připomínajícím výročí Antona Pavloviče Čechova, od jehož smrti uplynulo dvacet let.

---

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž.

Višňovým sadem byl tento autor vůbec poprvé uveden na scénu Národního divadla moravskoslezského, premiéra se konala 27. ledna 1925. Je zřejmé, že tato hra rozhodně patřilo k tomu, co Karel Prox chtěl v divadle režírovat a uvádět. I on se díky Višňovému sadu poprvé setkal s Antonem Pavlovičem Čechovem, doposud z ruské dramatiky režíroval pouze Gogolovu Ženitbu v Malé scéně v Mladé Boleslavi.

U příležitosti této premiéry jako obvykle Prox napsal rozbor hry do časopisu Divadlo moravskoslezské a také Čechovův medailon. Navíc byly otištěny vzpomínky na Antona Pavloviče Čechova, které napsala jeho žena Olga Knipperová-Čechová během svého pobytu v Praze.¹²¹

Prox se snažil ve své inscenaci zachovat ráz Čechovova dramatu. Nechal děj plynout pod povrchem a snažil se vyhnout vnějším efektům a přílišné divadelní stylizaci. Inscenoval ji jako hru nálad, kde se tiše a nepostřehnutelně hýbou dějová kolečka. Kritikou byla vyzdvihnuta jeho povedená režie, souhra celého souboru i jednotlivé výkony. „Čím méně se hraje divadlo a čím více se zachytí životní vlna složená z detailů, tím pravděpodobněji se přiblíží hra čechovovskému ideálu.“¹²²

Všichni herci dokázali vycítit jemnou psychologickou kresbu čechovovských postav. Vojtěch Martínek ve své kritice ocenil propracované herecké výkony ve všech rolích. Olga Štěpánková, Vlasta Paulová-Kleinová, Nina Balcarová, Gustav Hilmar, Antoš Tihelka, František Paul, Antonín Brož i Jaroslav Kocian byli pochváleni za herecké provedení svých rolí. Jiří Myron si v Proxově inscenaci zahrál svou první,

---

¹²¹ Knipperová-Čechová, O. O A.P.Čechovovi. *Divadlo moravskoslezské* 6, 1925, č. 13 – 14, s. 7.

¹²² Martínek, Vojtěch. Višňový sad. *Moravskoslezský deník*, 29. 1. 1925, s. 4.

avšak také poslední postavu čechovovského repertoáru, ztvárnil zde hřmotného statkáře Simeonova-Piščika.

„Při pečlivé výpravě a svědomitém hereckém podání, vedeném pevnou rukou dobré režie, poskytnut byl obecenstvu Čechovovou hrou Višňový sad poučný večer, jenž pootevřel nezasvěceným letmý pohled okénkem do mnohotvárné duše toho typicky svérázného starého ruského člověka.“¹²³

KNOCK ANEB TRIUMF MEDICÍNY A LÉTAJÍCÍ LÉKAŘ

Tento divadelní večer byl složen ze dvou her, které od sebe dělila časová mezera téměř čtvrt století - Knock,

---

¹²³ Višňový sad. *Dělnické listy*, 30. 1. 1925, s. 6.

aneb triumf medicíny od Julese Romainse a aktovka Létající lékař od Molièra. Hry však spojuje společná téma a myšlenka, vysmát se lékařům za jejich šarlatánství. Prox se tak již po několikáté setkal se svým oblíbeným autorem, Molièrem. Měl za sebou režii Ošáleného manžela a dvě inscenace Tartuffa. Dílo tohoto francouzského dramatika mu bylo velmi blízké, vždy se pokoušel najít v něm hodnoty, které bylo možné přenést i do dnešní doby.

Tentokrát však bylo uvedení Molièrovy frašky kritizováno. Vojtěch Martínek poukázal na to, že jeho hry, a to lepší, již na ostravské scéně uvedeny byly a že Létající lékař nepřináší nic nového. Není natolik zajímavým dílem, aby jej ostravské divadlo uvádělo na svém jevišti, je pouze dokumentem doby.¹²⁴ I v další kritice autor hodnotí uvedení této hry jako nevhodné, pokud už divadlo chtělo uvést Molièra, mělo zvolit jeho jinou lepší hru.¹²⁵ Navíc to nebylo nutné, jelikož Romainsova komedie by vystačila na naplnění celého večera. Oba ve svých článcích pak rozebírají pouze provedení Romainsova *Knocka*. Ten byl v Ostravě uveden jako žhavá novinka po úspěšném provedení v pražském vinohradském divadle, kde hru režíroval Jaroslav Kvapil a scénu vytvořil Josef Čapek.

Karel Prox ve svém článku k oběma hrám popisuje, že mu šlo právě o konfrontaci těchto dvou autorů „jako učitele a žáka v jediném večeru.“¹²⁶ Připouští, že vhodnější by bylo i pro lepší vyznění tohoto pokusu uvést třeba hru *Zdravý nemocný*, ale ta byla nedávno na ostravském jevišti hrána, a

---

¹²⁴ Martínek, Vojtěch. Molière a Romaines. *Moravskoslezský deník*, 4. 3. 1925, s. 5.

¹²⁵ V.F. Romaines: *Knock*, čili *Triumf medicíny*. *Duch času*, 4. 4. 1925, s. 6.

¹²⁶ Prox, Karel. Molière a Romaines. *Divadlo moravskoslezské* 6, 1925, č. 16. s. 6.

tak se musí spokojit s Létajícím lékařem, který je napodobeninou italské komedie dell'arte.

Původní den premiéry musel být přeložen z důvodu úmrtí v rodině Niny Balcarové a uskutečnila se až 2. března 1925. Proxova režie byla hodnocena takto: „*Režie při podobných hrách bývá pravidelně kamenem úrazu, nelze mnohdy se přenést přes mohutnou dramatickou koncepci. Pan režisér Prox dovede budovat drama, jen tentokrát scházela hře svižnost a rychlejší spád.*“¹²⁷

V obou hrách vytvořil hlavní roli Jaroslav Ganttner, který byl podle Vojtěcha Martínka skvělým představitelem právě komických postav. Knockovi i Sganarellovi zachoval lidskou dimenzi, byl to právě jeho herecký výkon, co ovlivnilo vyznění obou her. Z ostatních postav vynikli Alexandr Kantor, Marie Lierová-Rýdlová, Nina Balcarová a Gustav Hilmar.

MACBETH

---

¹²⁷ V.F., cit. 125, s. 6.

Uvedení Shakespearových her patří vždy k velkým divadelním událostem, tentokráte se však navíc jednalo o první uvedení Macbetha v novém, dosud nehraném překladu Otokara Fischera, který byl pro Proxovo pojetí velmi inspirativní. Macbeth byl jedinou Shakespearovou hrou, kterou Národní divadlo moravskoslezské v této sezoně uvedlo. Jako poslední byl z jeho tragédií v ostravském divadle proveden Král Lear v roce 1921.¹²⁸ Premiéra Macbetha se konala 25. dubna 1925. Karel Prox se tak po dvou komediích¹²⁹ poprvé setkal s Shakespearovou tragédií a jeho režie byla hodnocena velmi dobře, dokonce může být označena jako jeden z vrcholů v jeho tvorbě.

Provedení Macbetha bylo ve všech člancích k premiéře oceněno jako jeden z mála hodnotných večerů ostravské scény v této sezoně a jako vrchol dramatického umění v porovnání s líbivou produkcí, která tak často zaplňuje jeviště. Inscenace tedy rozhodně patřila k tomu nejlepšímu, co mohli diváci v sezoně vidět.

V Macbethovi Prox ukázal, že je také režisérem velkých dramát a dovede je převést na jeviště. Dokázal velmi účinně zkrátit přestávky a urychlit scény tak, aby to vyhovovalo současným potřebám divadla. Povedla se mu i úprava děje. Tím, že vyškrtl krvavé a drastické obrazy, inscenace na celkovém dojmu jen získala. Ještě více však mohl upustit od některých realistických podrobností. Jako scénu, která se Proxovi režijně nejvíce povedla, Vojtěch Martínek označil Macbethův hrad.¹³⁰ V celé inscenaci se prokázala Proxova režijní tvořivost, s jakou se mu povedlo hru rozřešit.

---

¹²⁸ Král Lear, premiéra 1. 12. 1921, režie Josef Jeníček

¹²⁹ Karel Prox režíroval Večer tříkrálový v Malé scéně v Mladé Boleslavi a Jak se vám líbí v Burdově společnosti.

¹³⁰ Martínek, Vojtěch. Makbeth. *Moravskoslezský deník*, 30. 4. 1925, s. 4.

Podářilo se mu zachovat jednotnost dějového toku, který nebyl zbytečně rušen vedlejšími ději a epizodními výjevy. Jako jediný kámen úrazu označil Vojtěch Martínek nepropracovanost zejména konečných scén a to, že „*básnická deklamace a úcta k básníkovu slovu nebyla ani tentokrát prvním příkázáním*“.¹³¹

Prox chtěl ve svém provedení hluboko proniknout do vášní mučených lidských nití, ukázat psychologii zločinu a následné zodpovědnosti a svědomí. Také se snažil zdůraznit rozdílné rysy povahy mužovy a ženiny.¹³² Kromě skvělé Proxovy režie se tak na úspěchu inscenace podepsaly především výkony dvou hlavních představitelů Antoše Tihelky a Táni Hodanové, které jsou pro Macbetha zásadní a jsou jedny z největších hereckých úkolů, jaké může dramatická literatura nabídnout.

Antoš Tihelka byl velmi dobrým interpretem hlavní role, mohl zde předvést všechny polohy svého herectví. „*Váhavý, opilý, ctižádostivý, klesající pod tíhou přízraků a zase až nepřičetný šílenec brodící se v krvi a zločinech, tak nesl titulní úlohu s neobyčejnou silou.*“¹³³ Byl přesvědčivý zejména ve scénách vrcholného vypětí a jeho sugestivní výkon zanechal v divácích hluboký dojem. Pro Antoše Tihelku to byla také poslední z velkých rolí, které v Ostravě ztvárnil. V příští sezoně odešel do divadla v Plzni.¹³⁴ Táňa Hodanová ztvárnila jednu ze svých nejvýznamnějších tragických rolí v repertoáru: „*V této úloze dosáhla krásné harmonie slov i gesta, divadelní techniky i vkusu, byl to výkon jednolitý a přece zase neobyčejně složitý, obsahující celou rozmanitou stupnici od svádění, výzev až k zoufalé hrůze a šílenému tápání. Znamenitě vystupňovala vášně i zlobu ve vražednické*

---

¹³¹ Martínek, cit. 130, s. 4.

¹³² Prox, Karel. Shakespearův Makbeth. *Divadlo moravskoslezské* 6, 1925, č. 29, s. 2.

¹³³ Martínek, cit. 130, s. 4.

¹³⁴ Různé zprávy. *Divadlo moravskoslezské* 6, 1925, č. 39, s. 4.

scéně na začátku hry a její výstup v pátém dějství, kdy si křečovitě smývá krvavé skvrny s rukou, dosáhl skutečné velikosti."¹³⁵ Kromě skvělého hereckého ztvárnění je vyzdvihována také její krásná recitace. Táňa Hodanová v Lady Macbeth vytvořila jednu z největších tragických postav tohoto období ostravského divadla. Ústřední dvojici doplňovalo mnoho dalších rolí obsazených předními herci ostravské činohry.

Kvalita inscenace byla dotvořena ještě scénou, kterou navrhnul výtvarník Viktor Kutzer, jenž dokázal šťastně rozřešit náročnost scénických proměn. Je zajímavé, že je v programu k této inscenaci uveden autor scénické hudby, což u činoher nebývalo v té době zvykem. Zřejmě se tedy jednalo o významnou a nedílnou součást této inscenace. Autorem hudby byl dirigent operního souboru Mirko Hanák.

NA ČEM ZÁLEŽÍ

Na čem záleží, veselohru Oscara Wilda s podtitulem Triviální komedie pro seriózní lidi, Karel Prox již režíroval

---

¹³⁵Martínek, cit. 130, s. 4.

v Malé scéně v Mladé Boleslavi. Jednalo se tedy o hru jemu blízkou, která ho zajímala nejen svým švihem a lehkostí, ale také brilantními dialogy. Premiéra hry, která byla jedna z posledních v této sezoně, se konala 22. května 1925.

Karel Prox ve svém obvyklém článku k premiéře cituje esej Karla Huga Hilara o společenských hrách Wildeových s názvem Oscarovy komedie, otištěnou v knize Divadelní promenády. Karel Hugo Hilar se zde vyjadřuje i k jevištní reprodukci hry, která by měla usilovat o obnažení myšlenkové konstrukce hry a vyhýbat se realistickému vytváření charakterů a situací. Prox doplňuje Hilarovu studii tím, že se ve svém provedení snaží o udržení rovnováhy mezi společenskou konverzací a „fraškou idejí“.¹³⁶ Vojtěch Martínek ve své kritice poukázal na Proxův článek z divadelního časopisu a reagoval výtkou, že mu není zcela jasné, jak byla ona programová věta míněna. Ale hodnotí, že hra byla předvedena velmi hybně, svěže a pružně.¹³⁷

Karel Prox posunul celou tuto salonní veselohru do českého, potažmo pražského prostředí, a to se ukázalo jako zajímavé a šťastné řešení, z něhož vyplývalo mnoho vtipných situací. *„Hra arcí dostala jiný přízvuk, jaksi česky důvěrný, byla převedena do nálady méně upjaté, než jak se tradičně hrává.“*¹³⁸

Také herci pojali své role částečně jako parodii: *„Olga Štěpánková pojala svou přísnou lady podle dobrého vzoru pražských milostpaní, rovněž František Paul převedl sem nejedno gesto z domácí úrody a Jana Hanáková mohla dobře užít své karikující rutiny, stejně tak Nina Balcarová, jíž asi*

---

¹³⁶ Prox, Karel. Wildeovo Na čem záleží. *Divadlo moravskoslezské* 6, 1925, č. 33, s. 2.

¹³⁷ Martínek, Vojtěch. Na čem záleží. *Moravskoslezský deník*, 24. 5. 1925, s. 10.

¹³⁸ Tamtéž.

podobné role vznešených novinek neleží dost dobře, zabarvila svou miss česky."¹³⁹ Do souhry zapadly i ostatní role a menší epizodní postavy.

DANTON

Uvedení Rollandova dramatu Danton mělo čistě obchodní účel. Ke konci divadelní sezony se zajímala mládež

---

¹³⁹Tamtéž.

československé strany komunistické o koupi jednoho představení. Vzhledem k tomu, že finanční situace divadla nebyla nejlepší, rozhodl se ředitel František Uhlíř obnovit po dvou letech nastudování revolučního dramatu Danton, jelikož v repertoáru nebyl jiný vhodný titul. V sezóně 1922/1923 byla uvedena tato hra v režii Karla Černého, v divadle byli stále v angažmá všichni herci hlavních úloh, kromě titulní role.

Dantona tedy dodatečně narychlo nastudoval Jiří Myron, za normálních okolností by byl Danton pro Myrona velmi přitažlivou rolí. Prox do této inscenace v podstatě nemohl vnést mnoho vlastní invence, jelikož na zkoušení bylo velmi málo času, spíše zde sloužil jako režijní dozor nad herci. Jediným větším přínosem byla jeho spolupráce s Myronem při nastudování role. Myron hrál Dantona plným hlasem, s nadsazenou gestikou a expresivním výrazem.¹⁴⁰ Z ostatních herců zde vystoupili Gustav Hilmar, Antonín Brož, Jaroslav Skála, Jaroslav Gettner, Táňa Hodanová a další.

Inscenace se však hrála pouze dvakrát, díky tomu nevznikla ani žádná recenze a zprávy o ní jsou jen informativního charakteru.

5. 2. SEZONA 1925/1926

---

¹⁴⁰ Zbavítel, cit. 8, s. 57.

Pro novou sezonu byla zavedena opět úsporná opatření kvůli nepříznivé finanční situaci. Počet zaměstnaných umělců byl snížen, avšak tak, aby neutrpěla umělecká úroveň divadla. Gáže těch, kteří zůstali, byla o deset procent snížena, ovšem ne celoplošně, ale případ od případu tak, aby platy byly přibližně srovnány. Část umělců však měla v úmyslu z divadla odejít a již uzavřeli smlouvy jinde. Divadlo touto restrikcí mělo ušetřit přes 300.000 korun. Pro novou sezonu mělo být přijato jen velmi málo umělců. Divadlo pro zvýšení návštěvnosti zavedlo i takzvané předplatní bloky, které umožňovaly navštěvovat divadlo za snížené vstupné i těm divákům, kteří se nemohou vázat na konkrétní den.¹⁴¹ Ředitelem zůstal František Uhlíř, jenž byl zároveň šéfem činohry. V minulé sezoně se osvědčila představení v Lidovém domě, a to i po finanční stránce, proto měla být v této sezoně ještě častější.

Začátek roku 1926 poznamenalo v kulturní oblasti na celém Ostravsku úmrtí místního významného spisovatele a dramatika Františka Sokola Tůmy. Jeho vzpomínce byl věnován i večer v Národním divadle moravskoslezském, při kterém byla uvedena jeho hra *Pasekáři* v režii Antonína Rýdla, dva špičkové výkony v této inscenaci vytvořili Jiří Myron a Alexandr Kantor.¹⁴²

Velký zlom pro ostravské divadlo znamenal odchod ředitele Františka Uhlíře, jehož závažná choroba již dlouhou dobu zasahovala do vývoje divadla. Zdravotní stav mu nedovolil čelit některým problémům v chodu divadla, souvisejících především s příchodem nových členů do uměleckého souboru, a začaly se objevovat i finanční

---

¹⁴¹ Před koncem sezony. *Moravskoslezský deník*, 20. 6. 1925, s. 7.

¹⁴² Zbavitel, cit. 8, s. 59.

problémy. A proto sám Uhlíř požádal v listopadu o dlouhodobou dovolenou, která měla trvat až do konce února příštího roku.

Po jeho odchodu byla zvažována také možnost převést divadlo opět do rukou soukromého podnikatele, ale Spolek Národního divadla moravskoslezského nechtěl přijít o vliv na vedení divadla, především po umělecké stránce.¹⁴³ Dne 16. listopadu 1925 byla Spolkem vydána vyhláška, v níž se členům uměleckých souborů a zaměstnancům oznamuje, že řízením divadla je pověřena komise, které předsedal intendant, a zasedali v ní: Ladislav Knotek, který měl ředitele zastoupit pro otázky obchodně administrativní, ve věcech umělecké povahy to byli za operu její šéf Emanuel Bastl, za operetu režisér Bohuš Tichý a za uměleckou stánku činohry zodpovídal Karel Prox.¹⁴⁴

K 1. únoru bylo rozhodnuto o definitivním zproštění řízení divadla Františkem Uhlířem a byla vypsána veřejná soutěž na místo ředitele. Spolku přišlo devět nabídek na obsazení tohoto místa, do užšího výběru postoupili Ladislav Knotek, Miloš Nový a ředitel košického divadla Josef Hurt. Místo bylo nakonec obsazeno Milošem Novým.¹⁴⁵ „*Zkušený praktik, ovládající dokonale jevištní techniku, působil po dlouhá léta nejen jako režisér, ale i vynikající výkonný umělec na Národním divadle v Praze. Jeho jméno má dobrý zvuk nejen doma, ale i v cizině.*“¹⁴⁶ Bylo rozhodnuto, že nový ředitel se ujme své funkce až od podzimu, a komise tak

---

¹⁴³ *Duch času*, 17. 11. 1925, s. 6.

¹⁴⁴ K změnám v Národním divadle moravskoslezském, *Moravskoslezský deník*, 20. 11. 1925, s. 5.

¹⁴⁵ Miloš Nový, 16. 2. 1879 Praha – 3. 9. 1932 Praha, v šestnácti letech začal hrát v ochotnickém souboru, prošel jako herec mnoha divadelními společnostmi, v letech 1902-1914 působil v Budilově společnosti v Plzni, kde začal režirovat. Od roku 1914 byl do roku 1926 angažován v Národním divadle, působil zde především jako režisér, do významnějších rolí byl obsazován jen výjimečně. V ostravském Národním divadle moravskoslezském působil v letech 1926-1930, zde si občas zahrál i své dřívější role. Roku 1931 byl přijat zpět do angažmá v Národním divadle, ale již roku 1932 odešel do penze.

¹⁴⁶ Nový ředitel Národního divadla moravskoslezského v Ostravě. *Moravskoslezský deník*, 3. 2. 1926, s. 6.

nakonec řídila divadlo až do konce sezony. Bývalý ředitel divadla František Uhlíř zemřel 17. května 1926.

Významnou událostí pro divadlo byla návštěva hudebního skladatele Josefa Bohuslava Foerstera a jeho manželky, zúčastnili se premiéry jeho opery *Eva* 9. října 1925. v Ostravě pobýli pět dní a zhlédli i jiná představení.

Co se týče souboru, nedošlo v této sezoně k velkým změnám. Z činohry odešli Milada Hromadová, Vlasta Jelínková, Lída Otáhalová, Jaroslav Ganttner a Jaroslav Boček. Mezi režiséry činohry oproti loňské sezoně přibyl Drahoš Želenský.

První činoherní inscenací byla poetická pohádka Jaroslava Kvapila *Princezna pampeliška*, následovaly dvě efektní hry *Mluvící opice* od Reného Fauchoise a *Zelená bohyně* os Williama Archera. Další novinkou byla Hilbertova hra *Druhý břeh* v režii Antonína Rýdla, kterou doprovázela velká politická kauza. Divadlo bylo osočeno z karikatury socialismu, hlavním problémem bylo, že v masce jednoho z herců viděla sociálně-demokratická strana jednoho ze svých předáků. Je zřejmé, že od premiéry byla režie pro tato nařčení pozměněna, ani to však nestačilo. Mezi ostravskými periodiky se strhla diskuze, proti uvádění byly zejména komunistický *Dělnický deník*¹⁴⁷ a *Duch času*.¹⁴⁸ Naopak Vojtěch Martínek považoval formu tohoto nátlaku v tisku za nevhodnou. „*Je to hledisko zvrácené a nepokrokové, svoboda uměleckého projevu je dnes beztak tolik utlačována, že by se nemělo toto omezování ještě posilovat.*“¹⁴⁹ Komunisté slibují, že pokud hra nebude stažena z repertoáru, vyvodí z toho finanční důsledky a zodpovědnost padá na hlavu ředitele Františka Uhlíře.

---

¹⁴⁷ *Dělnický deník*, 3. 10. 1925, s. 5. a 22. 10. 1925, s. 19.

¹⁴⁸ *Druhý břeh*, *Duch času*, 23. 10. 1925, s. 4.

¹⁴⁹ Martínek, Vojtěch. *Nová cenzura. Moravskoslezský deník*, 6. 10. 1925, s. 5.

Debata proběhla také na valné hromadě Spolku pro Národní divadlo moravskoslezské. S největší pravděpodobností z tohoto důvodu byl narychlo, pro slavnostní představení k 28. říjnu v Opavě, nastudován diptych Jaroslava Hilberta Včera a dnes v režii Karla Proxe.

Efektní a živé bylo dramatické zpracování románu Bitva od Clauda Ferrera a Pierra Frondaia, jenž čerpá z japonského prostředí. Příliš šťastné nebylo uvedení dvou francouzských veseloher Guitrova Lev a kočička a Verneuillova Sestřenka z Varšavy. Větším úspěchem tak bylo uvedení dvou českých původních her. Čapkovo RUR bylo v novém nastudování Antonína Rýdla působivé zvláště díky scénické výpravě. Druhý díl melodramatu Hippodamie od Jaroslava Vrchlického a Zdeňka Fibicha Smír Tantalův zaujal především hereckými výkony. U obecenstva našla příznivou odezvu komedie Františka A. Sedláka Manželství paní Heleny. V O'Neillově hře Farma pod jilmy, režírované Karlem Proxem, se pohostinsky představili členové Národního divadla v Praze. Později než bylo původně plánováno, byla v Ostravě uvedena Pirandellova hra Šest postav hledá autora.

Během období bez ředitele divadla byly uvedeny některé hry, které měly pouze zajistit finanční příjmy a nebyly přínosem po stránce umělecké, jako Natansonův Klobouček netykavka, Savoirova Velkokněžna a číšník, Molnárův Gardový poručík a americká ztřeštěnost Markéty Mayo Naše miminko. Mnohdy tyto kusy však nesplnily ani finanční naděje. Kromě těchto her však byly uvedeny i tituly umělecky zajímavé, dvě dramata Shawova - Živnost paní Warrenové v režii Antonína Rýdla a Pygmalion v režii Karla Proxe, v této inscenaci se také poprvé pohostinsky představil příští ředitel Národního

divadla moravskoslezského Miloš Nový. Úspěšná byla také Shakespearova komedie Zkrocené zlé ženy v Proxově režii.

Vojtěch Martínek kritizoval, že v divadle nebyla lépe vzpomenuta některá významná výročí. Uvedena měla být ještě jedna z her Františka Sokola Tůmy, jehož jméno tvořilo významnou kapitolu v dějinách ostravského divadla, jak bylo slíbeno. Ani jubileum Štolbovo nebylo vzpomenuto. Také v novinách se objevily výtky, že tituly studentských představení nejsou příliš vhodné pro vzdělávání, často se mezi nimi objevovaly operety a lehké komedie.¹⁵⁰

Příští sezona 1926/1927 byla již tedy ve znamení nového ředitele Miloše Nového. Poměry, za nichž divadlo přebíral, nebyly nejjednodušší, ať již ekonomické nebo umělecké. Divadlo za jeho vedení bylo především odleskem pražských scén.

5. 2. 1. REŽIE KARLA PROXE V SEZONĚ 1925/1926

PRINCEZNA PAMPELIŠKA

---

¹⁵⁰ Martínek, Vojtěch. Divadelní zprávy. *Černá země* 2, č. 9, s. 280.

Princezna Pampeliška, lyrická pohádka Jaroslava Kvapila, byla první premiérou v této sezoně, konala se 1. září 1925. Uvedení hry bylo recenzemi v ostravském tisku pozitivně přivítáno. Jelikož hra si stále udržuje svůj půvab, má své místo na ostravském jevišti.¹⁵¹

Hra je hojně protkána hudbou, jejímž autorem je Josef Bohuslav Foerster. Uvádí a podkresluje děj každého jednání a podtrhuje náladovost hry, dirigentem ostravské inscenace byl Bohdan Halík. Nedlouho po Princezně Pampelišce byla uvedena Foersterova opera Eva, u této příležitosti do Ostravy zavítal i autor, bohužel však nemáme záznam, zda během své návštěvy viděl i Princeznu Pampelišku.

Karlu Proxovi se povedlo dobře a nápaditě vystihnout charakteristiky různých světů, v nichž se pohádka odehrává. Svět chudého krále a měšťanů Prox trefně zasadil do barokního prostředí, vše bylo pojato humoristicky, zkarikovaně a působilo až nadsazeně. V této poloze našli pro své postavy cestu Jiří Myron, Antonín Rýdl a Alexandr Kantor. Pohádkový svět, spíše obrazový než dramatický, v inscenaci představovali v hlavní roli Vlasta Paulová-Klieinová a Jaroslav Skála v roli prince z Hispánie. *„Vlasta Paulová-Kleinová dokázala krásně zachytit pohádkový dech své postavy, jenž se vlní verši, ztlumenou a tesknou něhou a našla pro ni přízvuk vsutku šťastný, měkký a přece ne rozmazaný.“*¹⁵² Dalším světem, ve kterém se pohádka odehrává, je česká vesnice. Tento svět velmi dobře reprezentovala v roli ustarané a laskavé matky Marie Lierová-Rýdlová. V další postavě české vesnice se poprvé ostravskému publiku předvedl nový člen souboru Drahuš Želenský. Vděčná a působivá role

---

¹⁵¹ *Dělnický deník*, 3. 9. 1925, s. 6.

¹⁵² Martínek, Vojtěch. Zahájení ostravské činohry. *Moravskoslezský deník*, 3. 9. 1925, s. 5.

Honzy, kterou zde ztvárnil, zřejmě nepatřila vyloženě k jeho oboru. Dal této postavě více deklamačního patosu, než bylo potřeba a jeho postava působila mezi ostatními až příliš divadelně. Vojtěch Matínek, tak spatřuje jeho místo především v hrách velkého rozpětí a značných recitačních možností.¹⁵³

Pochvaly se dočkala také výtvarná stránka inscenace. Vojtěch Martínek ocenil velkou péči, která byla věnována výpravě, tu vytvořil Viktor Kutzer. Povedlo se mu vkusně podtrhnout náladu a lyričnost hry.¹⁵⁴

ZELENÁ BOHYŇ

Zelená bohyně od Williama Archera je exotickým dramatickým textem, v té době velmi módním. Po Mluvící opici

---

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Tamtéž.

se jednalo již o druhou podobně laděnou hru v sezoně. Ostravské uvedení Zelené bohyně 18. září 1925 bylo vůbec první na českých jevištích. Hra dosáhla světového úspěchu a plnila hlediště v Londýně i New Yorku. Proxovi jistě byla sympatická osobnost Williama Archera, který byl původně kritikem a teoretikem divadla, a jak sám Prox píše, zasadil se o objevení Ibsena nejen pro Anglii, ale pro celou Evropu. Jako autor debutoval až v šedesáti letech.¹⁵⁵

Předností hry je rozhodně poutavý děj, tři Angličané se kvůli ztroskotání aeroplánu ocitnou v neznámém himalájském státě. Karel Prox popsal ve svém úvodu hru takto: *„Nejde tu vždy o nejčistší umění, nejsou tu voleny vždy nejlepší prostředky, charakterově je tu pracováno jen se světly a stíny, dějovými kolečky je náhoda, ale byla tu i vytvořena hra, která poutá, je vtipná, dialogicky dobře vytvořená a má i místa, která bez nadsázky možno označiti za myšlenkově i citově vyvážená.“*¹⁵⁶

Hra byla díky svému populárnímu námětu zfilmována a mnozí diváci tak zhlédli Zelenou bohyni již v kinech. Také ostravské představení se inspirovalo filmovým zpracováním a zdůraznilo obě složky hry, senzační napínavost a rozechvělou citlivost.¹⁵⁷ Prox usiloval o vybudování napětí již před začátkem představení, kdy se za oponou ozývalo bubnování jako předzvěst něčeho strašného, což se potom vysvětlí jako pád letadla do skal. Snažil se využít všech divadelních možností k vytvoření napínavých scén.

Anglickou dámu ztvárnila Táňa Hodanová a dokonale v ní projevila svou ženskost. Radžu, který po ní touží, hrál

---

¹⁵⁵ Prox, Karel. Zelená Bohyně. *Divadlo moravskoslezské* 7, 1925, č. 1, s. 2.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Martínek, Vojtěch. Sensace na jevišti. *Moravskoslezský deník*, 20. 9. 1925. s. 11.

Jaroslav Skála, Vojtěch Martínek označil tuto jeho postavu za Skálův nejucelenější výtvor, především díky skvělému ovládnutí hlasu.¹⁵⁸ Anglického majora hrál Jiří Myron a role doktora se zhostil Drahoš Želenský.

Jeden z novinářů popisuje, že před druhým jednáním byli diváci podrobeni zkoušce trpělivosti, když museli dlouho čekat na zvednutí opony. *„Pak jsme zase čekali, pak zhaslo světlo a pak po dlouhém skřípání zuby objevil se na jevišti sál orientální, pohádkové nádhery, že obecenstvo rázem odpustilo divadlu toto napínání na skřípec.“*¹⁵⁹ Tuto povedenou výpravu pro inscenaci vytvořil Viktor Kutzer, byla pořízena zcela nová dekorace i kostýmy. *„Byl to večer bušení srdce a ohromného vzrušení nervů. Večer, který ukázal vyspělost našich herců.“*¹⁶⁰ Inscenace sklidila úspěch nejen u kritiky, ale také u diváků, jejichž ovace následovaly po každém jednání. Inscenace byla také uvedena v Opavě jako zahajovací představení české sezony.

VČERA A DNES

Díptych Včera a dnes byl zřejmě uveden jen při jediném představení 28. října v Opavě. Je pravděpodobné, že byl narychlo nastudován pro toto slavnostní představení jako

---

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ *Enfant terrible. Duch času*, 23. 9. 1925, s. 4.

¹⁶⁰ Tamtéž.

náhrada za Hilbertův Druhý břeh, jehož osudy jsem již popsala. Informace o Proxově režii inscenace se objevuje jen v časopise Divadlo moravskoslezské, inscenace se také neobjevuje v soupisu repertoáru v žádném z almanachů Národního divadla moravskoslezského. K inscenaci také nevyšla ani jedna kritika.

Díptych je složen ze dvou aktovek, Jaroslav Hilbert napsal tyto hry se skoro patnáctiletým odstupem. V první aktovce s názvem Česká komedie je vyobrazena touha po svobodě a předobraz zahraničního odboje. Druhá aktovka s názvem Domů se snaží ve zkratce vyjádřit ovzduší našich legií v Rusku a ukázat různé rysy dvou národů.

Karel Prox se k uvedení díptychu vyjadřuje takto: *„Není vlastně ani dramaturgického důvodu k uvedení této dvojhry na naše jeviště, brzo po nové, účinné hře Druhý břeh, ale mnohdy i vnější okolnosti vytvářejí skladbu repertoáru.“* ¹⁶¹

NA DNĚ

Inscenace Na dně byla uvedena poprvé 8. listopadu 1925, mimo předplatné, pro mládež KSČ u příležitosti osmého výročí VŘSR a bylo to jediné uvedení hry. Tomuto představení

---

¹⁶¹ Prox, Karel. J. Hilbertův díptych Včera a dnes, *Divadlo moravskoslezské* 7, 1925, č. 5, s.7.

předcházela řeč člena agitpropu strany, který pronesl báseň Stanislava Neumanna a následovalo ještě vystoupení německého recitátora.¹⁶² V novinách komunistické strany, Dělnickém deníku, bylo velmi agitováno, aby 8. listopadu bylo divadlo obsazené do posledního místa. Hlediště sice naplněno bylo, ale zřejmě hra u mladých komunistů nenašla odezvu. „Premiéra byla určena za spolkové představení komunistické mládeže, ale obecenstvo se bavilo při nejzávažnějších scénách a v přestávce strašně na hru nadávalo.“¹⁶³

Karel Prox viděl v roce 1922 inscenaci MCHATu na jejich pražském zájezdu, měl jasnou představu o Gorkého záměrech a byl poučen o tématu a prostředí hry. Jemu i souboru však chyběly zkušenosti s tímto repertoárem, a inscenace se proto nesešla s úspěchem ani u diváků, ani u kritiky.¹⁶⁴

Síla hry spočívá zejména v rázovitých typech tuláků, pobudů a hráčů a v charakterovém pojetí postav. Herecky byla ostravská inscenace čestným průměrem. „Pan Jaroslav Skála dokázal znamenitě zachytit zchátralou eleganci. Luka Drahoše Želenského, rozvážný, promyšlený, trochu kazatelsky nadnesený, dále nevděčná role Nástiny (sl. Táňa Hodanová), výstižná ve výbuch opilého hoře, rezignovaná Nataša Vlasty Paulové, rozkřičená prodavačka Marie Rýdlové.“¹⁶⁵

FARMA POD JILMY

Uvedení syrové hry amerického dramatika Eugena O'Neillera bylo pro Ostravu významnou divadelní událostí. Původně bylo uvedení dramatu plánováno už na první polovinu prosince 1925,

---

¹⁶² Pl. Oslava sovětů v Národním divadle moravskoslezském. *Moravskoslezský deník*, 10. 11. 1925. s. 4.

¹⁶³ Martínek, Vojtěch. Na dně. *Moravskoslezská deník*, 10. 11. 1925, s. 6.

¹⁶⁴ Zbavitel, cit. 8, s. 56.

¹⁶⁵ Martínek, cit. 163, s. 6.

nakonec však byla uvedena až 11. ledna 1926, a byla nastudována pouze pro jedno provedení. Hra měla předtím velký úspěch při provedení ve Stavovském divadle v Praze v režii Karla Dostala a scéně architekta Antonína Heythuma, kterému se podařilo vytvořit pro inscenaci jedinečnou konstruktivní scénu.¹⁶⁶ A stejní interpreti z pražského provedení hostovali v Ostravě. Byli to Leopolda Dostalová, Roman Tůma a Jaroslav Vojta, u kterého šlo o první roli po vstupu do Národního divadla. Z domácích herců ve hře vystoupili Drahoš Želenský, Jaroslav Kocián, Alexandr Kantor a Antonín Brož.

Karel Prox v článku přirovnává Farmu pod jilmy k některým českým hrám popisujícím lakotné sedláctví a touhu po majetku a půdě.¹⁶⁷

Ostravskému publiku se však inscenace příliš nelíbila. O přestávkách se objevovaly hlasité protesty a debaty o jednotlivých postavách. Hra se jim zdála být příliš drsná. Podle Vojtěcha Martíňka je důležité především to, že diváci k inscenaci nezůstali lhostejní. Píše: „*Snad by hra nedosáhla tak prudkého dojmu, kdyby nebyla ztělesněna vrcholnými výkony hereckými. Viděli jsme v ní umělce, kteří představují v českém životě vrcholky hereckého umění.*“¹⁶⁸ Kromě skvěle vytvořených postav Martínek kladně hodnotí jako přínos nejen pro ostravské publiku, ale také herce, Tůmovu práci se slovem. V jeho podání to není jen hlaholná deklamace, ale čistá kultivovaná řeč.¹⁶⁹ S ostravských herců byl nejlépe hodnocen Jaroslav Kocián v roli Petra, který dokázal držet vysokou laťku s pražskými herci.

---

¹⁶⁶ K.J.R. Konečně. *Moravskoslezský deník*, 8. 10. 1925, s. 5.

¹⁶⁷ Prox. Karel. Eugene O'Neill. *Divadlo moravskoslezské* 7, 1926, č. 17, s. 9.

¹⁶⁸ Martínek, Vojtěch. *Farma pod jilmy*. *Moravskoslezský deník*, 13. 1. 1926, s. 5.

¹⁶⁹ Tamtéž.

Po roli Abbie, kterou ztvárnila Leopolda Dostalová, velmi toužila Táňa Hodanová. Jelikož si ji nemohla zahrát v ostravské inscenaci, účinkovala v ní aspoň pohostinsky s ochotníky opavské Divadelní jednoty. Na prknech ostravského divadla si ji zahrála až při jejím příštím uvedení v roce 1940 v režii Jana Škody. Tentokrát roli Farmáře Cabota hrál Jiří Myron.¹⁷⁰

Bohužel něco více k Proxově režii se v žádné recenzi nedozvídáme. Nevíme, zda převzal inscenaci Karla Dostala a jen ji přizpůsobil ostravskému jevišti, nebo vytvořil inscenaci svou vlastní. I když druhá varianta je méně pravděpodobná, vzhledem k tomu, že bylo plánováno jen jedno uvedení této inscenace, a to kvůli hostování pražských herců.

SMÍR TANTALŮV

Inscenace Smíru Tantalova navazovala na uvedení první části tohoto trojdílného melodramatu Hippodamie od Zdeňka

---

¹⁷⁰ Zbavitel, cit. 9, s. 111.

Fibicha a Jaroslava Vrchlického *Námluvy Pelopovy*. Tato část byla uvedena s velkým úspěchem v předešlé sezoně, v den 75. narozenin prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka. U Zdeňka Fibicha šlo o jediné melodrama, které složil, poté se věnoval opět jen operě. František Uhlíř plánoval uvést všechny tři díly ve vlastní režii ve třech po sobě jdoucích sezonách. *Námluvy Pelopovy* byly provedeny v režii Františka Uhlíře, druhý díl mu však jeho nemoc již nedovolila realizovat a svěřil jej Karlu Proxovi. To, že bylo plánováno uvést v této sezoně obě zbývající části, je ještě zaznamenáno v jednom z posledních čísel divadelního časopisu na konci sezony 1924/1925. Bylo to tedy zřejmě rozhodnutí nového ředitele divadla Miloše Nového, který nedovedl Uhlířův plán do konce a poslední díl antické trilogie v Ostravě uveden nebyl. Karel Prox hodnotí uvedení *Hippodamie* takto: „*Pro náš repertoár je tato hra mostem mezi antickou tragédií o mravním zákonu krve a Shakespearovým dramatem o ctižádostivci, jehož vina rodí nový zločin a novou vinu, tak jsme v okruhu otázky zločinu a trestu, která je pákou života a dějin.*“¹⁷¹

Ve stejném období byla trilogie uváděna také v Národním divadle v Praze, *Smír Tantalův* režíroval Vojta Novák a dirigoval šéf opery Otakar Odstrčil, žák Fibichův. Právě Otakar Odstrčil se zasloužil, aby byla *Hippodamie* v Národním divadle uvedena v doprovodu Fibichovy hudby, ne jen jako básnické dílo Jaroslava Vrchlického, jak tomu bylo doposud.

Uvedení *Smíru Tantalova* považoval Vojtěch Martínek za jednu z nejlepších inscenací na repertoáru ostravského divadla v sezoně, přestože to nebyl večer divadelně zcela

---

¹⁷¹ Prox, Karel. Vrchlického *Hippodamie*. *Divadlo moravskoslezské* 6, 1925, č. 20 – 21, s. 4.

hotový a bezchybný.¹⁷² Zato hudební nastudování bylo oceněno bez výhrady. Smír Tantalův realizoval kromě režiséra stejný tvůrčí tým jako Námluvy Pelopovy, obě inscenace dirigoval Emanuel Bastl a výpravu k nim vytvořil Viktor Kutzer, také mnozí herci vytvořili role v obou inscenacích.

Hudební doprovod Fibichův je přizpůsoben nejen obsahu, ale i tempu hereckého přednesu tak, aby mohla být zachována srozumitelnost. „*Fibich dovedl vystihnouti melodické, dynamické a rytmické hodnoty recitovaného verše a promítnouti je (zvětšiti) do hudební extenzity hudby.*“¹⁷³ Melodrama klade velké nároky na herce a požadavky na jejich deklamaci. Vedle hudebního smyslu pro dynamiku a rytmiku verše musí herec disponovat i melodicky bohatým a mnohotvárným hlasem.

Vzhledem k tomu, že hudba je velmi podstatnou součástí inscenace, jsou některé recenze napsány operními a hudebními kritiky. Většina článků se přirozeně opírala o srovnání s inscenací Námluvy Pelopovy. I přes poměrně velký počet recenzí, které k Smíru Tantalovu vyšly, se velmi málo dozvídáme o režijním provedení inscenace.

Hudební nastudování Emanuela Bastla je vysoko hodnoceno jako pečlivé a zdařilé. „*Orchestr byl pietně nastudován od nejjemnějších odstínů do širokých, silně vyvrcholených mohutných gradací.*“¹⁷⁴ Emanuel Bastl byl velkým ctitelem Fibichova díla, a tak ho velice potěšilo, že se František Uhlíř rozhodl uvést na scénu jeho melodramata, a byl to právě Emanuel Bastl a jeho orchestr, kdo byli příčinou velkého uměleckého úspěchu obou uvedených dělů triptychu.

---

¹⁷² Martínek, Vojtěch. Smír Tantalův. *Moravskoslezský deník*, 24. 1. 1926, s. 11.

¹⁷³ dreš. Smír Tantalův. *Moravskoslezský deník*, 19. 1. 1926, s. 7.

¹⁷⁴ T. Tantalův smír na Národním divadle moravskoslezském. *Duch času*, 25. 1. 1926, s. 6.

Vojtěch Martínek hodnotí druhý díl trilogie takto: „*Svůj úsudek, co se týče činoherní stránky, bych shrnul ve větě, že loňské Námluvy Pelopovy měly větší soudržnost a teplejší citovou něhu.*“¹⁷⁵ Objevuje se výtka k davovým scénám, které nebyly dosti spořádané a učleněné. Je zřejmé, že Prox neměl dostatek zkušeností s takto velkým ansámblem. Doposud pracoval se sborem pouze ve Svaté Janě a Elektře.

Jaroslavu Vrchlickému nešlo o to, aby podal dobově věrný, realistický obraz dávného světa, ale zajímal ho žár vášní a tragický pád osob. Stejně tak jsou i antické postavy zlidštěny. „*Výkony byly i letos znamenité, ale nepodařilo se vždy a zcela je sladit ve vnitřní jednotu, aby nebylo vidět rozporu rozmanitých hereckých stylů.*“¹⁷⁶ Vnitřní soudržnost byla roztržena také proto, že často po větě krásně přednesené a propracované následoval nadnesený patos.

Nejvíce je recenzemi obdivován výkon Táni Hodanové v roli Hippodamie, tu vytvořila již v první části triptychu Námluvy Pelopovy. V třetím a posledním dílu Smrt Hippodamie si však hlavní roli zahrála až za šestnáct let. Hodanová vytvořila hlasem, hrou a zjevem plastickou a životnou postavu. Její postava vynikala nezkrotitelnou vášní, vyhnanou až do nepřičetnosti.¹⁷⁷ Další z oceňovaných ženských postav byla Axiocha Vlasty Paulové-Kleinové. Dokázala melodickým hlasem ztvárnit pasáže utrpení i pošlapání a dokázala cit a vkus pro dobrou deklamaci. Pro Vojtěcha Martíňka bylo překvapením jak silně a plně zvládl Jiří Myron v roli Tantalova svou úlohu. „*Zdálo se z počátku, že ulpí v jeho hře cosi z těžkopádných společenských postav. Ale hned první názvuk,*

---

¹⁷⁵ Martínek, cit. 172, s. 11.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ T, cit. 174, s. 6.

*krásný výkřik k jitru, byl nelomně nesen.*¹⁷⁸ Drahoš Želenský určitě s nadšením přivítal roli Pelopa, konečně se objevila postava, která byla blízká jeho herectví, jež tíhne k hrdinskému a slavnostnímu přednesu. „A také nejlépe a nejčistěji zněly jeho verše, když mohl prudce rozkazovat a hlásat, v plné velebě svého lohengrinského brnění, když mohl se natyčit jako král a bojovník. Škoda jen, že jeho výkon nemá dosti něhy a citové vláhy.“¹⁷⁹ Kromě zmíněných herců byl v inscenaci zaměstnán celý operní sbor, celý balet a vypomáhali i ostatní členové činoherního souboru.

Scéna Viktora Kutzera měla řadu majestátných antických obrazů, působila náladově, doplňovaly ji vkusné světelné efekty. Ve svých jednoduchých liniích a barevné střídmosti byla dobrým pozadím živých, ale barevně dobře sladěných kostýmů. Královské kostýmy působily vznešeným a honosným dojmem.

10. února se hrálo ostravské divadlo tuto inscenaci při hostování v Opavě, i zde byla hodnocena jako pečlivá a zdařilá.¹⁸⁰ V ostravském divadle byly všechny tři díly Hippodamie realizovány až v roce 1942. Každý díl měl jiného režiséra a jinou Hippodamii, tu si zahrály Marie Vášová, Lída Matoušková a konečně v posledním díle Táňa Hodanová.¹⁸¹

ŠEST POSTAV HLEDÁ AUTORA

---

¹⁷⁸ Martínek, cit. 172, s. 11.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Čep, T. České divadlo v Opavě. *Bezručův kraj*, 20. 2. 1926, s. 5.

¹⁸¹ Zbavítel, cit. 9, s. 97.

Autor Luigi Pirandello již na ostravském jevišti uveden byl, a to hrou Štěpování v režii Františka Uhlíře v sezóně 1922/1923. Hra však ostravskou scénou prošla bez povšimnutí. Uvedení herecké komedie Šest postav hledá autora bylo původně plánováno na konec listopadu 1925, ale z neznámých důvodů byla hra uvedena až v únoru 1926.

Tato filozofická úvaha o dvojí pravdě, jedné, kterou vytváří skutečnost, druhé, již vytvořil mozek spisovatele, byla také v lednu 1926 provedena v brněnské Redutě za režie Vladimíra Šimáčka. Velmi očekávaná hra se setkala s velkým úspěchem. Ve Stavovském divadle byla hra uvedena již o dva roky dříve.

Pro Karla Proxe bylo určitě výzvou režírovat Pirandellovu hru. Jak sám píše, Pirandello je pro něj jedním z největších dramatiků současnosti. Hru Šest postav hledá autora považuje Karel Prox za důležitý mezník uměleckého vývoje, byť nevytvořila zcela nové dramatické hodnoty. Je to ale množství myšlenek dotýkajících se základních životních principů, umělecké tvorby, zvláště pak divadla, otázky těla a duše i nekonečna, co činí z této hry vroucí umělecké dílo.¹⁸²

Kritici byli vděčni Národnímu divadlu moravskoslezskému, že se rozhodlo uvést na scénu slavnou hru, která byla novinkou na všech jevištích, přestože bylo jasné, že nepůjde o představení lidové zábavy. U diváků klade zvýšené požadavky na vnímavost a inteligenci. „*Při premiéře jsme viděli přirozeně rozpačité bezradné tváře ostravského obecnstva. Co s kusem, který nepobaví, ani dějově nezaujme, ale který týrá a přímo nutí k napjaté myšlenkové činnosti?*“¹⁸³

---

¹⁸² Prox, Karel. Luigi Pirandello a jeho Šest postav hledá autora. *Divadlo moravskoslezské* 7, 1926, č. 21, s.

1.

¹⁸³ Martínek, Vojtěch. Šest postav hledá autora. *Moravskoslezský deník*, 11. 2. 1926, s. 6.

Pirandellova hra znamená větší nároky nejen na diváky, ale také na herce. Je to náročné ztělesnit dva světy, tělesný a pomyslný tak, aby byla rozeznatelná jejich různost i různý stupeň prokreslení jednotlivých postav. Herci vložili do této hry mnoho tvůrčích sil i úsilí. To, že představuje výtvarnou pouhou fantazie, nejlépe pochopila a dokázala ztvárnit Táňa Hodanová, její postava žila životem zvláštním, napjatým a nerealistickým. Jaroslav Skála pojal postavu Otce jako bytost vnitřně svíranou, trpitelnou a zhroucenou. Matka v podání Marie Rýdlové-Lierové byla záměrně nedokreslená s pocitem zoufalství a děsu. Z ostatních postav zaujal Jiří Myron. „*Jeho ředitel byla krásná figura, znamenitě držena v přesné určitosti a pevném sebevědomí, byl to opravdový pán divadla.*“¹⁸⁴

Jelikož existují návrhy kostýmu i s popiskami, můžeme si udělat představu, jak měla být výprava stylizována. Mnoho postav mělo mít zcela bílé obličej. Postava Otce měla mít obličej žlutý a zdeformovaný. Postava dcery měla být stylizována jako herečka Asta Nielsenová ve filmu. Kostýmy byly ve stylu tehdejší módy, laděné do černé, bílé a šedé a modré barvy.

Hra byla rovněž hrána v Opavě, zdejší recenzent řadil její provedení k nejlepším výkonům Národního divadla moravskoslezského na opavské scéně.¹⁸⁵

PYGMALION

Shawův Pygmalion byl v ostravském divadle uveden již v jeho první sezoně v roce 1919, a to v režii Alexandra

---

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Čep. T. České divadlo v Opavě. *Bezručův kraj*, 20. 3. 1926, s. 7.

Kantora. Pygmalion je podle Karla Proxe nejjevištnější drama Georga Bernarda Shawa. Pozornost si získává především díky ústřední postavě květinářky Lízy. Skrz ni je vysloveno to, že v lidu dřímají utajené schopnosti, které je možno téměř dotekem probudit. Je zde představeno prosté, nenáročné lidství, které později vyrůstá v nejkrásnější ze Shawových postav, Janu z Arku.¹⁸⁶

V této sezoně hra původně nebyla v plánu, tato změna repertoáru byla přijata zřejmě hlavně proto, aby v premiéře vystoupili jako hosté budoucí ředitel Národního divadla moravskoslezského Miloš Nový a Jarmila Kronbauerová, oba členové Národního divadla v Praze. Miloš Nový vytvořil roli Higginse již při prvním provedení hry u nás. Představení tedy nabývalo na významu premiérovým obsazením. Miloš Nový hrál roli Higginse v Národním divadle moravskoslezském i při dalších představeních, roli Lízy však hrála ostravská herečka Táňa Hodanová. Ta měla svou premiéru týden po prvním představení.

Při premiéře, která byla tentokráte více slavnostní než obvykle, našla tato vděčná hra znovu u diváků příjemné přijetí stejně jako při svém prvním uvedení. *„Ovace obecenstva novým a novým potleskem vítaly zvláště dva hosty a dokazovaly tím, jak jest divadelní naše obcenstvo vděčno za znamenitý herecký výkon.“*¹⁸⁷ Bohužel k Proxově režii se nedozvídáme více než to, že byla krásná a ucelená jako celá inscenace. Dle jeho článku v časopise Divadlo moravskoslezské však můžeme soudit, že měl velmi rád Shawovy hry a zřejmě byl potěšen, že právě on režíruje tuto inscenaci.

---

¹⁸⁶ Prox, Karel. Pygmalion. *Divadlo moravskoslezské* 7, 1926, č. 30, s. 3.

¹⁸⁷ Martínek, Vojtěch. Pygmalion. *Moravskoslezský deník*, 28. 4. 1926, s. 6.

Diváci svým potleskem zároveň srdečně vítali nového ředitele divadla, pro kterého byla tato role skvělým uvedením na ostravské scéně. Profesora Higginse dokázal ztvárnit jako obhroublého učenice, stejně tak i jako domýšlivého muže, který chce mít nad všemi moc.¹⁸⁸

Jarmila Kronbauerová řadila roli Lízy Doolitlové ke svým nejlepším a nejoblíbenějším rolím. Líza je v jejím provedení přirozená a živá květinářka, která si určitý odkaz svého prostředí udržuje i tehdy, když nosí nádherné toalety a chodí na zahradní slavnosti. Jarmila Kronbauerová také předvedla jasnou a čistou jevištní mluvu, za což se jí dostalo pochvaly.¹⁸⁹

Výkony hostů dobře zapadly i do hry domácích herců, kteří se v představení neztráceli. Marie Rýdlová-Lierová byla rozvážnou matkou, Pickering Jaroslava Skály vystupoval gentlemansky a také další herci skvěle zvládli své postavy. Zejména pak Jiří Myron jako popelář Doolittle,¹⁹⁰ v němž s kouzlem interpretoval dobromyslného vydřiducha, který je zaujatý proti morálce středních vrstev.¹⁹¹ Rád si tuto postavu opět zahrál při dalším uvedení Pygmalionu v Národním divadle moravskoslezském roku 1940, kdy tuto hru také sám režíroval.

ZKROCENÍ ZLÉ ŽENY

---

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ Tamtéž .

¹⁹⁰ Jiří Myron ve hře Pygmalion ztvárnil roli profesora Higginse již při svém angažmá v Kladně v roce 1917, poté během svého angažmá v Olomouci hrál opět roku 1922 roli Higginse, tentokrát však v režii hostujícího Miloše Nového

¹⁹¹ Zbavitel, cit. 8, s. 61.

Národní divadlo moravskoslezské chtělo doplnit shakespearovský repertoár o některou z veseloher, doposud divadlo uvedlo komedie *Sen noci svatojánské*,¹⁹² *Večer tříkrálový*¹⁹³ a *Marná lásky snaha*.¹⁹⁴ *Zkrocení zlé ženy* tedy bylo uvedeno poprvé, premiéra se konala 26. dubna 1926. Ve dvou sezonách, kdy Karel Prox působil v ostravském divadle, byl jediný, kdo režíroval Shakespearovy hry. Po úspěšné inscenaci *Macbetha* to tedy bylo *Zkrocení zlé ženy*.

Mezi dvěma recenzemi, které k této inscenaci vyšly, je však rozpor. Vojtěch Martínek hodnotí premiéru takto: „*Ostravské provedení vzdalo se primitivního zjednodušení, jak by snad hráli skuteční angličtí herci doby Shakespearovy, a udělalo z představení jedinečný rej drobných režisérských nápadů, vtipných obrátů, scénických produkcí.*“¹⁹⁵ Karel Prox si vysloužil uznání za propracovaný večer, přestože všechny herecké výkony nepodporovaly jeho snahu. Naopak kritika z *Ducha času* píše takto: „*Režii nepodařilo se při nejlepší vůli dáti hře jednotnou linii a grotesknosti, do kterých místy zabíhala, rušily dosti nesympaticky jinak rušné prostředí, které bylo dosti šťastně voleno.*“¹⁹⁶ Karel Prox zřejmě humor posunul až do groteskní roviny, jako to již udělal v některých předešlých inscenacích, jen se zřejmě nesetkal s pochopením. Autoři obou článků se však shodli, že některé menší role nebyly správně obsazeny a úplně dobře provedeny, proto hra jako celek pokulhávala. Přesto ji nelze, na ostravské poměry, upírat úspěch.

---

¹⁹² Premiéra 30. 12. 1920, režie Karel Černý.

¹⁹³ Premiéra 25. 12. 1923, režie František Uhlíř.

¹⁹⁴ Premiéra 16. 4. 1924, režie Rudolf Walter.

¹⁹⁵ Martínek, Vojtěch. *Zkrocení zlé ženy*. *Moravskoslezský deník*, 4. 5. 1926, s. 6.

¹⁹⁶ J.V. *Zkrocení zlé ženy*. *Duch času*, 3. 5. 1926, s. 11.

Znameníť byla podle Vojtěcha Martíňka opět Táňa Hodanová v další shakespearovské roli v režii Karla Proxe. Po lady Macbeth tentokráte zazářila jako Kateřina. V této roli mohla Táňa Hodanová konečně popustit uzdu svému nezkrotnému temperamentu, byla vzteklá a zuřící, skvělá v mimice i přízvuku a zlostí zatínala pěsti.¹⁹⁷ Dobrého partnera měla v Drahoši Želenském, který ukázal svou kvalitu zejména ve scénách s Kateřinou, kdy se rozehráł. Pěkný přednes veršů předvedl Antonín Brož a ukázal tak, že je neprávem v této sezoně zaměstnáván především v operetě. Překvapením byl Jaroslav Skála, který zdařile zahrál roli přihlouplého sluhy Biondella, přestože tato postava nebyla úplně blízká jeho vlohám.¹⁹⁸ Komiku role rozvážného šlechtice Baptista vystavěl Jiří Myron přehrávanou nadsázkou jeho usedlé opatrnosti.¹⁹⁹ Starého nápadníka Gremia šťastně ztvárnil Antonín Rýdl, pro něhož Shakespearovy veselohry představovaly nejvděčnější herecké příležitosti.²⁰⁰ Oba kritici hodnotící toto představení se shodli v tom, že Milada Hromadová v roli Biancy nepřinesla této roli vše, co by mohla, a byla jedním ze slabých článků inscenace.

Hra byla zasazena do vkusného a barvitého výtvarného rámce, který vytvořil Vladimír Kristin.

---

¹⁹⁷ Martínek, cit. 195, s. 6.

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ Zbavitel, cit. 8, s. 57.

²⁰⁰ Zbavitel, cit. 9, s. 82.

6. TEORIE A KRITIKA

S teoretickými úvahami o divadle začal Karel Prox již jako student na mladoboleslavské reálce. Zároveň začal psát také divadelní i literární rozbory a kritiky, některé z nich byly otištěny v místním tisku, mnoho však zůstalo pouze v jeho rukopisech. Největší část jeho teoretické práce tak spadá do tohoto období, poté se s ní setkáváme až během působení v ostravském divadle. V období pobytu v Burdově společnosti se buď Prox teorií ani kritikou nezabýval, nebo jeho práce nejsou dochovány.

Z Proxových teoretických prací lze vyčíst, že divadlo bylo ve středu jeho zájmu a byl jeho problematikou fascinován již od mladého věku. Články a úvahy svědčí o Proxovu velkém přehledu v této oblasti, první napsal již v šestnácti letech. Je zřejmé, že měl dobré ponětí i o divadelním dění v zahraničí, na které v mnohých úvahách naráží. Nejedná se o ucelený soubor textů, ale jsou to jednotlivé práce, které vznikaly pro noviny či pro schůze městské rady, mnohdy však pouze náhodně. Mnoho z nich jsou rozbory a obhajoby repertoáru Malé scény. Kromě těchto textů Karel Prox také publikoval divadelní kritiky a zprávy z pražských divadel, jak jsem již zmínila v kapitole o jeho působení v Mladé Boleslavi. Pokusím se tedy shrnout hlavní témata a myšlenky z oblasti divadla, kterými se zabýval ve své teoretické tvorbě a které se ve většině jeho textů opakují.

Předně je třeba říci, že pokud Karel Prox píše a přemýšlí o divadle, myslí tím pouze činohru. Jak sám uznává, operu a operetu mu nepřísluší umělecky hodnotit. Mezi řádky lze však vyčíst, že operetu za umění ani nepovažoval. Z opery

je mu nejbližší dílo Richarda Wagnera, jelikož kromě hudebních kvalit je zdařilé i po textové a vnitřně dramatické stránce. Často své přednášky či články začínal úvodem o vývoji a stavu moderního dramatu světového i českého.

Podle Proxe se divadelní umění těší velkému zájmu, ale stále mu obecnost nerozumí tak, jak by on chtěl, tak, aby pochopilo všechny úmysly uměleckého díla. Obecnost považuje za nejdůležitějšího činitele, díky kterému se z literatury stává divadelní dílo. Důležitý je pro něj kontakt a zpětná vazba mezi hledištěm a jevištěm. Divák je konečným faktorem, který utváří umělecké dílo, a divadlo je tedy kolektivní umění. Důležitým rysem divadla je potřeba veřejnosti, jeho zájmu a spolupráce. Ke svému plnému rozvíjení potřebuje divadlo prostor a lidi.²⁰¹

Herec by měl pochopit literární i lidský rozměr díla i své role. Aby herce zbavil rutinního herectví, postaví je před takové úlohy a pojetí, které dosud nemohli vidět, a odejme jim možnost pouhého napodobení. U herců je podle Proxe důležité, aby věřili ve své umění a milovali ho, to z nich udělá herce, díky kterým prožije divák v divadle výjimečný svátek duše. Proto by se neměla podceňovat herecká výchova ani v ochotnických souborech.²⁰²

V divadelních kritikách je velmi podrobný a přísný. Nezabývá se pouze obsahem a zpracováním hry, ale také tím, co může hra říci dnešnímu divákovi a zda je pro ni stále místo v repertoáru dnešních divadel.

Ve svých kritikách se však věnuje nejen divadlu, ale také literatuře zabývající se divadlem. Napsal rozsáhlou

---

²⁰¹ Prox, Karel. *Sešit 3*. Fond Klub přátel umění – Malá scéna, Okresní archiv Mladá Boleslav, i. č. 33.

²⁰² Prox, Karel. *Sešit 5*. Fond Klub přátel umění – Malá scéna, Okresní archiv Mladá Boleslav, i. č. 33.

kritiku Sborníku dramatického svazu,²⁰³ kde popisuje jednak obsah jednotlivých studií, ale také svůj vztah k tématům. Článek zároveň obohacuje o své vlastní názory. Například ve čtyřdílném článku Františka Götze Česká divadelní kritika postrádá profily divadelních kritiků Arnošta Procházky, Hanuše Jelínka a dalších jmen. Za nedostatek této jinak pro něj velice přínosné knihy považuje, že venkovskému divadlu byl věnován pouze jeden článek, a to Provinciální divadlo od Lva Blatného. V Proxově článku je vidět, jak mnoho si vážil scénografa Vlastislava Hofmana a souhlasil s ním v řešení jevištního výtvarnictví. Napsal také úvahu nad knihami Karla Huga Hilara *Divadelní promenády* a *Boje proti včerejšku*.²⁰⁴

Velká část jeho prací se věnuje divadelní otázce v Mladé Boleslavi a všeobecně v menších městech. Napsal rozsáhlý článek a přednášku o divadle v Mladé Boleslavi, velice ho zajímala budoucnost a úroveň divadla v jeho městě. Nechtěl, aby ho vytlačily biografy a jiné zábavní podniky, které zajímá jen ekonomická stránka věci. Nestačí, aby v republice byla jedno dvě divadla s novými tendencemi, ale musí dojít k decentralizaci. Chtěl, aby byl od základu změněn systém neprogramového a bezhlavého divadelního kolotoče. Pro zlepšení úrovně divadla v Mladé Boleslavi měl dva požadavky, zrušit nebo alespoň omezit operetu a sestavit kvalitní činoherní soubor, který by byl schopen vytvořit nový dramaturgicky sjednocený repertoár. Počítal také s dětskými představeními a studentskými cykly klasiků s úvody. Co se týče opery, ta by na programu zůstala, ale musela by uvádět především českou klasiku.²⁰⁵ Těmito články si v podstatě

---

²⁰³ Prox, Karel. Sborník dramatického svazu. *Divadlo moravskoslezské* 8, 1927, č. 25, s. 6.

²⁰⁴ Prox, Karel. *Divadlo moravskoslezské* 7, 1926, č. 8, s. 7.

²⁰⁵ Prox, Karel. *Sešit 12*. Fond Klub přátel umění – Malá scéna, Okresní archiv Mladá Boleslav, i. č. 33.

chystal půdu pro vznik Malé scény. Kromě umělecké podoby divadla se také zabýval tím, jak by mělo být financováno. Zde považuje za nutnou pomoc města a státu.

Mnoho článků je také věnováno vzniku a koncepci Malé scény, kde Karel Prox popisuje svou představu divadla a boje proti povrchnímu divadelnictví. Vysoko staví práci režisérovu, aby vše bylo podřízeno jednomu názoru: „*Musí být tvrdým, vědoucím vládcem v oblasti všech spolučinitelů divadla.*“²⁰⁶ Režisér nesmí ustrnout na jediném stylu, každá hra si od něj žádá jiné pojetí. Divák se má stát přímým účastníkem představení, ve kterém z prvků různých umění vyroste umění jevištní. Důležitou roli měla v inscenacích mít doposud opomíjená dekorace, jež by napomáhala zlomit naturalistická gesta herců.

Měl také velmi dobré informace o tom, jak funguje divadlo v jiných městech, vytvořil si přehled o všech kamenných divadlech, jejich souborech a počtu členů, již jsou v divadle zaměstnáni. Do tohoto přehledu zahrnul i rozsah divadelních budov a počet míst pro diváky. Vypracoval si také seznam kočovných divadel, u kterých si dělal poznámky o místě jejich působení, velikosti souboru a uváděném repertoáru. Zajímal se také o financování a hospodaření jak kamenných, tak kočovných divadel.²⁰⁷

V jeho zájmu bylo také venkovské divadlo, jeho stav, budoucnost a vhodný repertoár. Vyčítal odbornému tisku malou pozornost venkovskému, zejména kočovnému divadlu oproti tomu, jak se věnuje pražským a brněnským scénám. Základem pro dobře fungující venkovské divadlo je poctivé herectví, které

---

²⁰⁶ Prox, Karel. *Sešit 3*. Fond Klub přátel umění – Malá scéna, Okresní archiv Mladá Boleslav, i. č. 33.

²⁰⁷ Prox, Karel. *Sešit 14*. Fond Klub přátel umění – Malá scéna, Okresní archiv Mladá Boleslav, i. č. 33.

obecenstvu pomůže dobře pochopit záměr režiséra a dramatika.²⁰⁸

Karel Prox se ve svých člancích, kde to jen bylo trochu možné, vyjadřoval k tématu první světové války. Zřejmě se zde promítala jeho vlastní zkušenost z fronty. Válka podle něj teprve vnesla do života vzrušení, rozčeřila hladiny a zároveň zmenšila náš svět. Tato rušná, v rychlém tempu jdoucí doba, také urychlila mnoho ve vývoji moderního umění.²⁰⁹ V článku o Luigi Pirandellovi popisuje začátky jeho dramatické tvorby, které spadají právě do období války. Píše: „*Pirandello počal psáti dramata ve válce, která dala životu i umění tolik pronikavých změn, vytvořila nové vztahy ducha a hmoty, snu a skutečnosti.*“²¹⁰

Karel Prox velmi razantně odmítal americké umění, které podle něj nedalo světu velké umělecké dílo, jehož význam by přerostl hranice Ameriky. Ta je jen dodavatelem filmových senzací a sentimentálních mravoučných příběhů. „*Americké divadlo neumístilo se v koncertu soutěžících evropských scénických projevů. Kromě nové hvězdy amerického dramatického nebe Eugena O’Neilla nenajdou téměř nic, co by mohlo být, nemluvíme o obvodě, aspoň sezonní atrakcí divadelní.*“²¹¹

Během svého působení v Ostravě přispíval zejména do divadelního časopisu Divadlo moravskoslezské, krom tohoto časopisu se objevily jeho články také v novinách Ostravský deník a Moravskoslezský deník, jeho články však nebyly pravidelné a vycházely většinou při nějaké významnější divadelní příležitosti.

---

²⁰⁸ Prox, Karel. *Sešit 5*. Fond Klub přátel umění – Malá scéna, Okresní archiv Mladá Boleslav, i. č. 33.

²⁰⁹ Prox, Karel. *Sešit 7*. Fond Klub přátel umění – Malá scéna, Okresní archiv Mladá Boleslav, i. č. 33.

²¹⁰ Prox, Karel. Luigi Pirandello a jeho Šest postav hledá autora. *Divadlo moravskoslezské* 7, 1926, č. 21, s. 1.

²¹¹ Prox, Karel. Yongův Muž z loterie. *Divadlo moravskoslezské* 6, 1924, č. 6. s. 2.

Divadelní časopis byl vydáván od roku 1918 jako týdeník nákladem dva tisíce výtisků, jeho šéfredaktorem byl Karel Kügler,²¹² který se snažil neustále zvyšovat jeho úroveň. Časopis se přirozeně z největší části zabíral repertoárem ostravského divadla, články však byly spíše informativního charakteru a představovaly inscenované hry. Velkou část však také tvořily odborné články převzaté z jiných, často zahraničních časopisů či knih, anekdoty o divadle a umělcích. Pravidelné byly také zprávy ze zahraničních divadel, díky kterým měli jak umělci, tak diváci přehled o moderním divadle. Hned v prvním čísle časopisu v sezoně 1924/25, ve které Prox do Ostravy přišel, přispěl do divadelního časopisu rozborem Treybalovy *Protekce*, ve které popsal také vývoj nové české veselohry.²¹³ Po Proxově odchodu byl dalším režisérem přispívajícím do divadelního časopisu Drahoš Želenský, jeho články však nebyly tak časté.

V prvním roce svého působení v Ostravě nebyl ještě členem redakce časopisu *Divadlo moravskoslezské*, přispíval pouze externě, i když velmi pravidelně, a všechny své články podepisoval. V další sezoně 1925/1926, kdy se stal členem redakce, podepisoval pouze některé články. Po svém odchodu z ostravského divadla zpět do Mladé Boleslavi chtěl alespoň prostřednictvím časopisu zůstat ve spojení s divadlem, a proto poslal ještě několik článků, které byly v časopise otištěny. Jednalo se vesměs o rozborů uváděných her, je tedy pravděpodobné, že s divadlem zůstal v kontaktu a sledoval

---

²¹² Karel Kügler 1. 1. 1885 Praha – 4. 11. 1950 Ostrava. Původně vystudoval obchodní akademii a byl úředníkem v bance. Debutoval v opeře v Plzni, odkud brzy odešel do Kielu, v roce 1913 působil v Hamburku a Kodani, díky tomu ovládal tak dobře cizí jazyky a seznámil se zde s moderním divadlem. V letech 1914 – 1919 působil v Národním divadle. Od roku 1919 do roku 1939 působil v Národním divadle moravskoslezském jako zpěvák, režisér operních inscenací, překladatel operních a operetních libret. V letech 1939 – 1946 učil na konzervatoři v Teheránu. Svou divadelní kariéru ukončil jako ředitel divadla v Opavě v období 1947 – 1949.

²¹³ Prox, Karel. *Treybalova Protekce*. *Divadlo moravskoslezské* 6, 1924, č. 1, s. 2.

jeho uváděný repertoár. Byl to zřejmě jeho kolega Karel Kügler, s kterým si pravidelně dopisoval.

Největší částí jeho práce pro časopis byly rozbory právě uváděných her. Nezabýval se však pouze těmi, které režíroval on sám, ve svých článcích obsáhl skoro všechny činoherní inscenace, uvedené na ostravském jevišti. Bohužel šlo většinou jen o literární rozbor hry a přiblížení autora, o divadelním pojetí se mnoho nezmiňuje, a to ani u her, které režíroval. V těchto článcích chtěl obecnostvo seznámit především s hrou samotnou a představit autora i jeho další tvorbu, proto se většinou zdržel svých vlastních hodnocení a názorů. Často se také zmiňoval, kde již hra byla či právě je uváděna, což svědčí o tom, že neustále sledoval divadelní dění jak doma, tak v zahraničí.

Kromě Karla Küglera byl Karel Prox nejčastějším přispěvatelem časopisu, v podstatě v každém čísle měl nejméně jeden článek nebo překlad textu ze zahraničního časopisu. Právě Karel Prox a Karel Kügler jako jediní dva publikovali překlady z cizích jazyků. Küglerův největší zájem patřil samozřejmě opeře, podobně jako Karel Prox referoval o činoherním repertoáru, tak Karel Kügler sledoval a představoval operní inscenace.

Karel Prox byl také autorem několika nekrologů. Jeho nekrolog o Arnoštu Procházkovi je důkazem širokého přehledu o divadelních a literárních časopisech a kritikách. Z dalších to byly nekrology věnované kolegovi z Burdovy společnosti, Jarku Příbylovi, ostravskému dramatikovi Františku Sokolu Tůmovi, spisovateli Bartoši Vlčkovi a polskému spisovateli Štefanu Žeromskému.

V Ostravském deníku vyšlo několik Proxových článků. U příležitosti uvedení Sofoklovy Elektry napsal článek,²¹⁴ který čtenářům přibližuje antickou dramatickou literaturu a rozebírá Sofoklovo drama. Druhý článek vztahující se k představení Elektry je věnován hostujícímu herci z vinohradského divadla Romanu Tůmovi,²¹⁵ popisuje jeho dosavadní divadelní kariéru a významné role. Karel Prox ostravským čtenářům také představil dalšího hostujícího pražského herce, Ludvíka Veverku.²¹⁶ K premiéře hry Svatá Jana napsal do Ostravského deníku rozbor tohoto dramatu, ve kterém se soustředí na Shawovo pojetí hrdinství.²¹⁷

Nejrozsáhlejší Proxův článek v Ostravském deníku nese název Samá dramatika²¹⁸ a je odpovědí na stejnojmenný fejeton Josefa Roubíčka Hradeckého v Moravskoslezském deníku. Ten divadlům vyčítá nedostatečnou pozornost nové české dramatice a upřednostňování zahraničních autorů. Podle něj vzniká ročně čtyři sta českých her a divadla o ně nemají zájem. Karel Prox však hájí postup divadel, které naopak chtějí získat pokud možno největší počet původních her, ale je třeba podotknout, že ne všechny ze vzniklých čtyř set her jsou kvalitní. Podle Karla Proxe tedy nové české hry mají být na jevišti uváděny, avšak jen ty, které dosahují určité umělecké hodnoty.

V Moravskoslezském deníku vyšel pouze jeden Proxův článek, a to o hostující Leopoldě Dostalové.²¹⁹ Představuje ji jako jednu z největších osobností současné herecké generace. Kromě její dosavadní kariéry rozebírá zejména pojetí dvou

---

²¹⁴ Prox, Karel. Sofoklova Elektra. *Ostravský deník*, 1. 12. 1924, s. 3.

²¹⁵ Prox, Karel. Roman Tůma. *Ostravský deník*, 2. 12. 1924, s. 4.

²¹⁶ Prox, Karel. Ludvík Veverka. *Ostravský deník*, 18. 9. 1924, s. 6.

²¹⁷ Prox, Karel. Shawova Svatá Jana. *Ostravský deník*, 26. 11. 1924, s. 3.

²¹⁸ Prox, Karel. Samá dramatika. *Ostravský deník*, 18. 4. 1925, s. 4.

²¹⁹ Prox, Karel. Leopolda Dostalová. *Moravskoslezský deník*, 27. 11. 1924, s. 5.

rolí, v nichž hostovala v Národním divadle moravskoslezském - Elektry a Svatá Jany.

Kromě teoretické práce a divadelních kritik je však Karel Prox také autorem několika básní a dvě jeho prózy Zasněné dálky a I tudy lze jíti do nebe byly otištěny v časopise Světozor.

7. ZÁVĚR

Karel Prox byl v Národním divadle moravskoslezském režisérem jednadvaceti inscenací. Některé se staly úspěšnými položkami na repertoáru, další byly hrány jen jednou či dvakrát, jiné vznikly výhradně pro slavnostní příležitosti. Je více než jasné, že mnohé inscenace režíroval pouze z provozní nutnosti divadla a neměl k nim bližší vztah. Objevily se však i takové, které jej podněcovaly svou novostí, jako například Žukova Boží bojovnice. Karel Prox se chtěl v Ostravě podílet především na budování celkového profilu činohry, a to zejména uváděním a režírováním současných moderních her českého i světového repertoáru.

Při pohledu na soupis Proxových režii zjistíme, že měl zřejmě v řediteli Františku Uhlířovi velkou podporu. Mnoho inscenací, které zde vytvořil, patřilo k tomu, co mu bylo blízké a co chtěl v divadle dělat. Nevyřčená je pouze odpověď na otázku, proč nerežíroval žádnou z her Karla Čapka, které byly v obou sezonách uváděny a s nimiž se jako režisér setkal již v Mladé Boleslavi a v Burdově společnosti.

Je jisté, že v ostravském divadle musel upustit ze svých ideálů a představ o divadle tak, jak si je vytýčil při vzniku Malé scény v Mladé Boleslavi. Bylo třeba, aby se přizpůsobil chodu kamenného divadla. I přesto se neustále snažil ve svých inscenacích o nová pojetí a divadlo jej nepřestávalo fascinovat.

Kromě osobnosti Karla Proxe jsem ve své práci blíže popsala dvě sezony Národního divadla moravskoslezského, během nichž v divadle působilo mnoho významných osobností, které jeho profil ovlivnily i v dalším období. Je třeba podotknout,

že jsem se zabývala pouze činohrou, přičemž Národní divadlo moravskoslezské v té době bylo provozováno jako čtyřsouborové. O ostatních souborech se zmiňuji velmi okrajově, především v souvislosti se členy činohry, kteří v nich vystupovali.

V Ostravě kromě Národního divadla moravskoslezského působilo také německé divadlo. O Proxových návštěvách této scény nemáme žádný záznam, avšak není vyloučeno, že ho při jeho velkém zájmu o divadlo navštívil.

Během této práce jsem sestavila soupis všech režii Karla Proxe, zároveň jsem našla několik inscenací, které byly hrány v Národním divadle moravskoslezském a nejsou uvedeny v žádném doposud publikovaném soupisu repertoáru, jenž bývá součástí divadelních almanachů. Zajímala jsem se však pouze o inscenace režírované Karlem Proxem.

Odkaz Karla Proxe v ostravském divadle můžeme sledovat ve vytvoření Studia v roce 1929, jež bylo zformováno z iniciativy několika umělců Národního divadla moravskoslezského. Umělci chtěli vybočit z konvenční cesty a chyběly jim nové tendence, které dříve prosazoval Václav Jiříkovský a Karel Prox.²²⁰

Původně jsem ve své práci chtěla Proxovo působení v Mladé Boleslavi pouze nastínit, ovšem při studiu materiálů jsem zjistila, jak důležitou osobností zde byl, a také se mi odkryly jeho vztahy s významnými umělci z Prahy, které pro mě byly doposud neznámé. Největší potenciál k dalšímu studiu shledávám právě v období studentských let Karla Proxe v Mladé Boleslavi. Zde je mnoho otázek, například jak blízký byl jeho vztah s členy Devětsilu a jak úzký byl kontakt s významnými

---

²²⁰ Zbavítel, cit. 9, s. 119.

pražskými umělci. Také skutečnost, že měl režírovat v Národním divadle v Praze, jak se zmiňuje Václav Zima, není zatím důkladně prozkoumaná.

Naopak o jeho činnosti v ostravském divadle jsem prostudovala veškerý dostupný materiál a je nepravděpodobné, že by bylo možno vybádat něco nového.

Jen těžko mohu usuzovat, jak by se kariéra Karla Proxe rozvíjela dále. Ze získaných informací a svědectví vyplývá, že byl člověk nakloněný moderním formám divadla, ochotný experimentovat a hledat stále nové žánry. Už jako velmi mladý se zajímal o kulturní dění ve svém okolí a aktivně se na něm podílel, přičemž jej dokázal i organizovat. Působení v Ostravě mohlo být v dalších letech stejně tak startovacím můstkem v závratné kariéře jako pouhou epizodou nebo naopak důkladnou školou života. Režisér Jan Škoda na něj vzpomněl v dopise Václavu Zimovi u příležitosti dvacetiletého výročí jeho úmrtí. *„Pokud jde o Proxe, vzpomněl jsem si na něho za těch dvacet let já mnohokrát, žil jsem konečně velmi dlouho tam, kde on vlastně také divadelně začínal, a dýchal jsem po něm tu komplikovanou atmosféru ostravskou. Je bezpředmětné hádat, jak by se byl asi Karel Prox umístil v českém divadelním životě, jisté ovšem je, že jeho ztráta pro české divadelnictví byla nesmírná, i když nevíme, ztratil-li jsem v něm divadelního organizátora či divadelního umělce, či obojí zároveň.“*²²¹

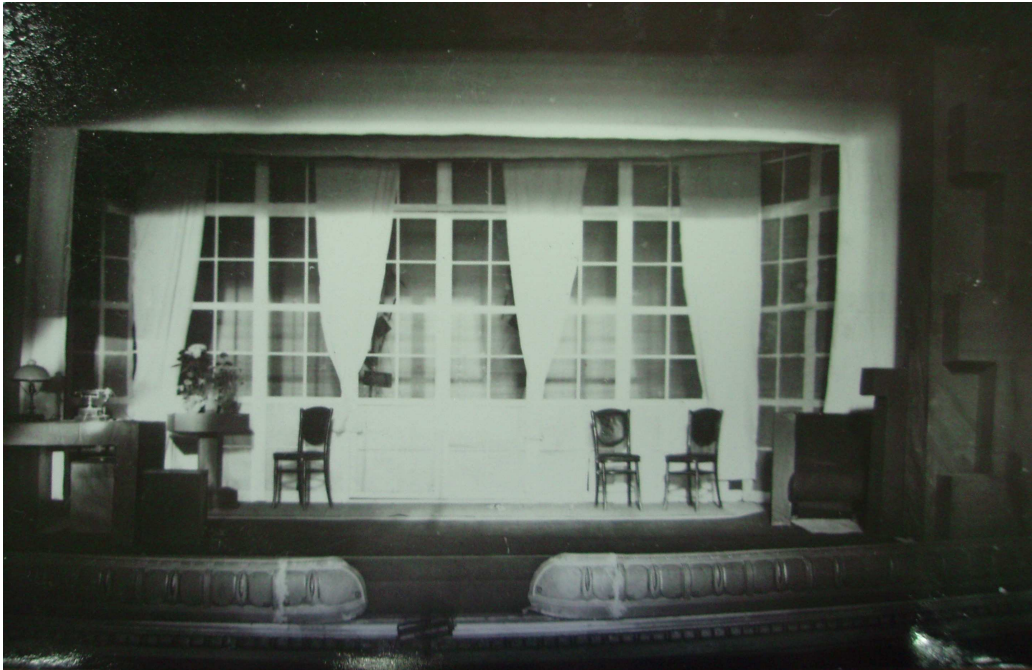
²²¹ *Dopis Jana Škody*. Státní okresní archiv Mladá Boleslav. Fond Klub přátel umění, sign. 847.

PŘÍLOHY

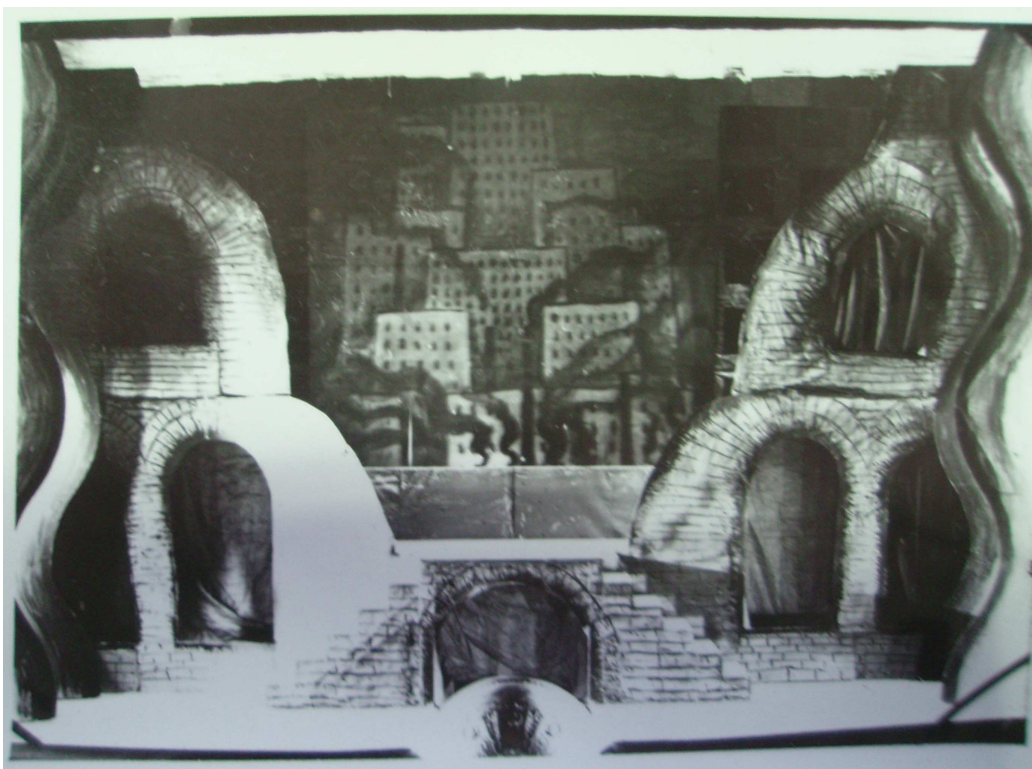
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

1. Karel Prox

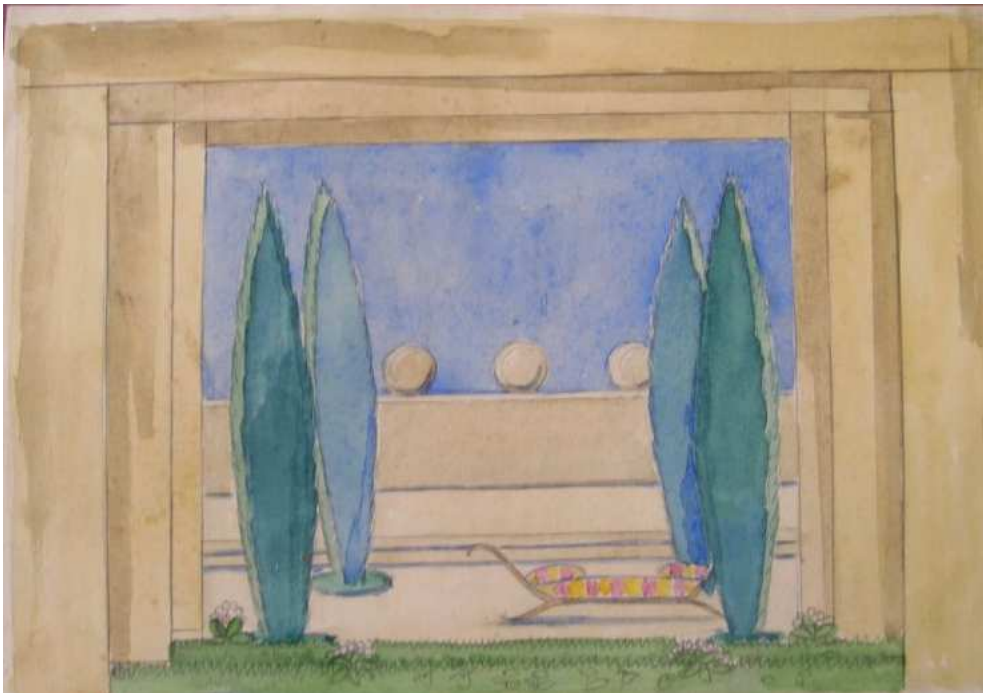

2. Scéna Adolfa Benše k inscenaci RUR, Malá scéna

3. Scéna Adolfa Benše k inscenaci Ze života hmyzu, Malá scéna

4. Návrh scény Jana Hulínské k inscenaci Leonce a Lena, Malá scéna

5. Návrh kostýmů Adolfa Benše k inscenaci Ze života hmyzu, Malá scéna

6. Návrh kostýmů Adolfa Benše k inscenaci Tartuffe, Malá scéna

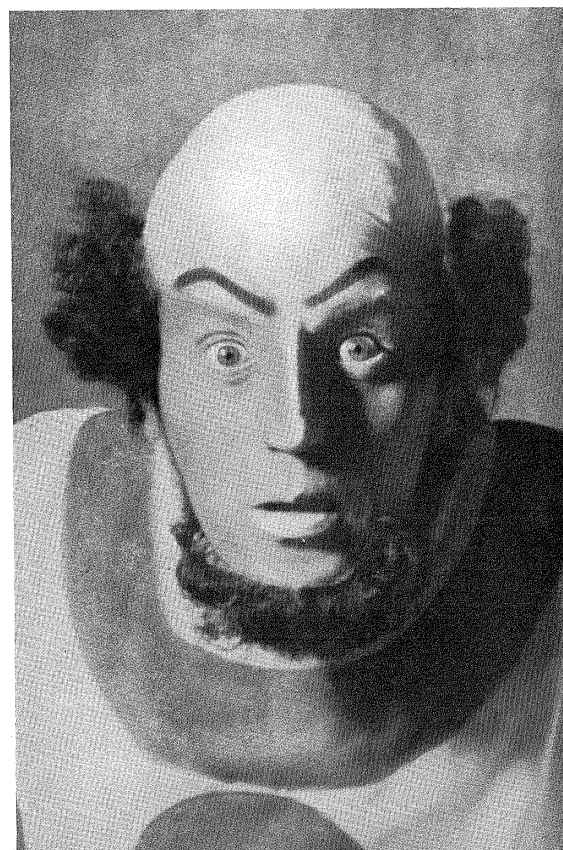
7. Václav Zima v inscenaci Večer tříkrálový, 15. 12. 1922, Malá scéna

8. Společná fotografie souboru Malá scéna z inscenace Ošálený manžel, 29. 1. 1922

9. Josef Burda v roli Franze Moora
F.Schiller: Loupežníci

10. Theodor Strejcius v roli Vynálezce
bratři Čapkové: Ze života hmyzu

11. Burdova společnost v Mladé Boleslavi roku 1923

12. Miloš Nový

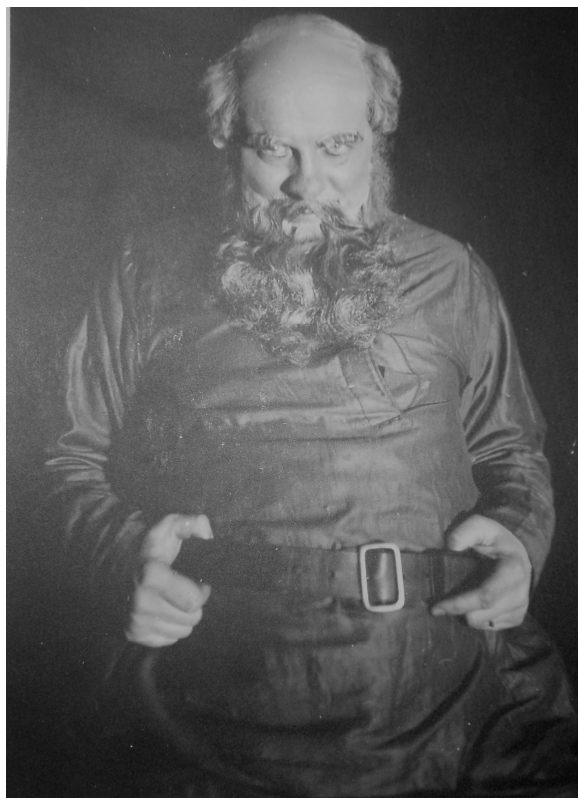
13. František Uhlíř

14. Karel Kögler

15. Jiří Myron v roli Arcibiskupa remešského
G. B. Shaw: Svatá Jana

16. Jiří Myron v roli Statkáře Simonova
A. P. Čechov: Višňový sad

17. Antoš Tihelka v roli Macbetha
W. Shakespeare: Macbeth

18. Výjev z inscenace Smír Tantalův

19. Táňa Hodanová – civilní snímek

20. Jana Kovaříková – civilní snímek

1. Civilní snímek Karla Proxe. autor fotografie neuveden. Uloženo v Státním okresním archivu Mladá Boleslav.
2. Scéna Adolfa Benše k inscenaci RUR, r. Karel Prox, 1921, Malá scéna, autor fotografie neuveden. Uloženo ve Státním okresním archivu Mladá Boleslav.
3. Scéna Adolfa Benše k inscenaci Ze života hmyzu, r. Karel Prox, 1922, Malá scéna, autor fotografie neuveden. Uloženo ve Státním okresním archivu Mladá Boleslav.
4. Návrh scény Jana Hulínského k inscenaci Leonce a Lena, r. Karel Prox, 1921, Malá scéna, autor fotografie neuveden. Uloženo ve Státním okresním archivu Mladá Boleslav.
5. Návrh kostýmů Adolfa Benše k inscenaci Ze života hmyzu, r. Karel Prox, 1922, Malá scéna, autor fotografie neuveden. Uloženo ve Státním okresním archivu Mladá Boleslav.
6. Návrh kostýmů Adolfa Benše k inscenaci Tartuffe, r. Karel Prox, 1920, Malá scéna, autor fotografie neuveden. Uloženo ve Státním okresním archivu Mladá Boleslav.
7. Václav Zima v roli Ondřeje Zmrzlíka v inscenaci Večer tříkrálový, r. Karel Prox, 15. 12. 1922, Malá scéna, autor fotografie neuveden. Uloženo ve Státním okresním archivu Mladá Boleslav.
8. Společná fotografie souboru Malá scéna z inscenace Ošálený manžel, r. Karel Prox, 29. 1. 1922, autor fotografie neuveden. Uloženo ve Státním okresním archivu Mladá Boleslav.
9. Josef Burda v roli Franze Moora - F.Schiller: Loupežníci, autor fotografie neuveden. Fotografie č. 20 v knize Aby se nezapomnělo.
10. Theodor Strejcius v roli Vynálezce - Josef Čapek, Karel Čapek: Ze života hmyzu, r. Karel Prox autor fotografie neuveden. Fotografie č. 31 v knize Aby se nezapomnělo.
11. Burdova společnost v Mladé Boleslavi roku 1923, autor fotografie neuveden. Fotografie č. 33 v knize Aby se nezapomnělo.
12. Ředitel NDM Miloš Nový, fotografie okolo roku 1926, autor fotografie neuveden. Fotografie v Almanachu Národního divadla moravskoslezského 1919 - 1929.
13. Ředitel NDM František Uhlíř, fotografie okolo roku 1924, autor fotografie neuveden. Fotografie v ročence Národního divadla moravskoslezského 1924/1925.
14. Karel Kügler ve Verdiho opeře Maškarní ples, fotografie okolo roku 1924, autor fotografie neuveden.

Fotografie v ročence Národního divadla moravskoslezského 1924/1925.

15. Jiří Myron v roli Arcibiskupa remešského v inscenaci G. B. Shawa Svatá Jana, r. Karel Prox, 30. 11. 1924, autor fotografie neuveden. Uloženo v Ostravském muzeu, sign. II L 582.
16. Jiří Myron v roli statkáře Simonova - Piščika v inscenaci A. P. Čechova Višňový sad, r. Karel Prox, 27. 1. 1925, autor fotografie neuveden. Uloženo v Ostravském muzeu, sign. II L 582.
17. Antoš Tihelka v roli Macbetha v inscenaci W. Shakespeara Macbeth, r. Karel Prox, 25. 4. 1925, autor fotografie neuveden. Uloženo v Ostravském muzeu, sign. II L 578.
18. Výjev z inscenace Smír Tantalův, r. Karel Prox, 22. 1. 1926, autor fotografie neuveden. Uloženo v Ostravském muzeu, sign. II L 578.
19. Táňa Hodanová - civilní snímek, fotografie okolo roku 1924, autor fotografie neuveden. Fotografie v ročence Národního divadla moravskoslezského 1924/1925.
20. Jana Kovaříková - civilní snímek fotografie okolo roku 1924, autor fotografie neuveden. Fotografie v ročence Národního divadla moravskoslezského 1924/1925.

TABULKA REŽIÍ KARLA PROXE

Premiéra	Titul	Autor	Výtvarník	Soubor
30.8.1919	Kopřivy	Otomar Schäfer		Všestudenstký spolek
5.6.1920	Tartuffe	Molière	Adolf Benš	Malá scéna
24.7.1920	Velký mág	Viktor Dyk	Adolf Benš	Malá scéna
11.9.1920	Vina	Jaroslav Hilbert	Adolf Benš	Malá scéna
26.2.1921	Lásky hra osudná	Josef Čapek, Karel Čapek	Adolf Benš	Malá scéna
26.2.1921	Marianniny rozmary	Alfred de Musset	Adolf Benš	Malá scéna
2.7.1921	RUR	Karel Čapek	Adolf Benš	Malá scéna
9.10.1921	Leonce a Lena	Georg Büchner	Jan Hulínský	Malá scéna
1. 1. 1922	Ženitba	Nikolaj Vasilijevič Gogol	Adolf Benš	Malá scéna
29.1.1922	Ošálený manžel	Molière	Jan Hulínský	Malá scéna
1.5.1922	Romantikové	Edmond Rostand		Malá scéna
9.6.1922	Ze života hmyzu	Josef Čapek, Karel Čapek	Adolf Benš	Malá scéna
15.12.1922	Večer tříkrálový	William Shakespeare	Adolf Benš	Malá scéna
15.4.1923	Na čem záleží	Oscar Wilde	Adolf Benš	Malá scéna
21.7.1923	Loupežník	Karel Čapek	Adolf Benš	Malá scéna
1.6.1921	Lásky hra osudná	Josef Čapek, Karel Čapek	Adolf Benš	Volné jeviště
1.6.1921	Devátá noc	Viktor Dyk	Adolf Benš	Volné jeviště
léto 1921	Divotvorný klobouk	Václav Kliment Klicpera		Volné jeviště
léto 1921	Léto	Fráňa Šrámek		Volné jeviště
jaro 1923	Catullova pomsta	Jaroslav Vrchlický		studentské představení
1923	Zmoudření dona Quijota	Viktor Dyk		Burdova společnost
1923	Pes a kočka	Otomar Schäfer		Burdova společnost
1924	Tartuffe	Molière		Burdova společnost
1924	Se srdcem divno hrát	Alfred de Musset		Burdova společnost
1924	Ze života hmyzu	Josef Čapek, Karel Čapek		Burdova společnost

1924	Jak se vám líbí	William Shakespeare		Burdova společnost
13.9.1924	Gioconda	Gabriele D'Annunzio		Národní divadlo moravskoslezské
11.10.1924	Boží Bojovnice	Jan Žuk		Národní divadlo moravskoslezské
17.10.1924	Slaměný klobouk	Eugène Labiche		Národní divadlo moravskoslezské
30.11.1924	Svatá Jana	George Bernard Shaw	Vladimír Kristin	Národní divadlo moravskoslezské
3.12.1924	Elektra	Sofokles		Národní divadlo moravskoslezské
27.1.1925	Višňový sad	Anton Pavlovič Čechov		Národní divadlo moravskoslezské
2.3.1925	Knock, aneb triumf medicíny	Jules Romains		Národní divadlo moravskoslezské
2.3.1925	Létající lékař	Molière		Národní divadlo moravskoslezské
25.4.1925	Macbeth	William Shakespeare	Viktor Kutzer	Národní divadlo moravskoslezské
22.5.1925	Na čem záleží	Oscar Wilde		Národní divadlo moravskoslezské
23.6.1925	Danton	Romain Rolland		Národní divadlo moravskoslezské
1.9.1925	Princezna Pampeliška	Jaroslav Kvapil	Viktor Kutzer	Národní divadlo moravskoslezské
18.9.1925	Zelená bohyně	William Archer	Viktor Kutzer	Národní divadlo moravskoslezské
28.10.1925	Včera a dnes	Jaroslav Hilbert		Národní divadlo moravskoslezské
8.11.1925	Na dně	Maxim Gorkij		Národní divadlo moravskoslezské
11.1.1926	Farma pod jílmý	Eugene O'Neill		Národní divadlo moravskoslezské
22.1.1926	Smír Tantalův	Jaroslav Vrchlický	Viktor Kutzer	Národní divadlo moravskoslezské
9.2.1926	Šest postav hledá autora	Luigi Pirandello	Vladimír Kristin	Národní divadlo moravskoslezské
26.4.1926	Pygmalion	George Bernard Shaw		Národní divadlo moravskoslezské
29.4.1926	Zkrocení zlé ženy	William Shakespeare	Vladimír Kristin	Národní divadlo moravskoslezské

SOUPIS PRAMENŮ A LITERATURY

Literatura

- BENEŠ, Luděk a kol. *Městské divadlo Mladá Boleslav 1909–1999*. 1. vyd. Mladá Boleslav : Městské divadlo, 1999. 119 s.
- BURDA, Josef. *Aby se nezapomnělo: svědectví o padesátileté práci v českém divadelnictví*. 1. vyd. Praha : Orbis, 1958. 663 s.
- CÍSAŘ, Jan a kol. *Cesty českého amatérského divadla*. 1. vyd. Praha : IPOS - Artama, 1998. 444 s. ISBN 80-7068-129-2.
- ČERNÝ, František a kol. *Dějiny českého divadla IV*. 1. vyd. Praha : Academia, 1983. 709 s.
- ČERNÝ, František. *Kapitoly z dějin českého divadla*. 1. vyd. Praha : Academia, 2000. 410 s. ISBN 80-200-0782-2.
- GOLAT, Luděk aj. *80 let Národního divadla v Ostravě*. 1. vyd. Ostrava : Národní divadlo moravskoslezské, 1999. 175 s.
- HERČÍK, Karel. *Čtení o Mladé Boleslavi*. 1. vyd. Poděbrady : Kompakt, 2004. 256 s. ISBN 80-239-4321-9.
- MARTÍNEK, Vojtěch. *Živné zdroje*. 1. vyd. Ostrava : Profil, 1972. 349 s.
- MARTÍNEK, Vojtěch. *Divadlo na pomezí*. In *Nové české divadlo*. Praha, 1927, s. 101-103.
- MIČKOVÁ, Marie. *Národní divadlo moravskoslezské v meziválečném období a protektorátu Čech a Moravy*. Bakalářská práce, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Brno : Masarykova Univerzita, 2009.
- Národní divadlo v Moravské Ostravě 1919 - 1929*. Moravská Ostrava, 1929.

- PROCHÁZKA, Vladimír a kol. *Národní divadlo a jeho předchůdci*. 1. vyd. Praha : Academia, 1988. 642 s.
- STRNAD, Emanuel. *Boleslavsko*. 1. vyd. Mladá Boleslav : Místní národní výbor Mladá Boleslav, 1947. 453 s.
- SÝKOROVÁ - ČÁPOVÁ, Eva - WEIMANN, Mojmír. *60 let Státního divadla v Ostravě*. 1. vyd. Ostrava : Státní divadlo v Ostravě, 1980. 407 s.
- ŠKODA, Jan. O ostravské činohře ve 30. letech. In *Ostrava. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města. 9*, Ostrava : Profil, 1977, s. 277.
- ŠORMOVÁ, Eva a kol. *Česká divadla - Encyklopedie divadelních souborů*. 1. vyd. Praha : Divadelní ústav, 2000. 615 s. ISBN 80-7008-107-4.
- ŠRÁMKOVÁ, Vítězslava - VALENTA, Jiří. *Místopis českého amatérského divadla A - M*. 1. vyd. Praha : Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 2001. 518 s. ISBN 80-7068-154-3.
- ŠTEFANIDES, Jiří. *České divadlo v Moravské Ostravě 1908 - 1919*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2000. 240 s. ISBN 80-244-0140-1.
- ŠULEŘ, Oldřich. *40 let Ostravského divadla 1919 - 1959*. 1. vyd. Ostrava : Krajské nakladatelství v Ostravě, 1959. 371 s.
- VÁCLAVÍK, Lumír. *Historie Thálie v Moravskoslezské Ostravě*. 1. vyd. Ostrava : Upgrade, 2007. 111 s. ISBN 978-80-254-0560-4.
- VALENTA, Jiří a kol. *Bibliografie českého amatérského divadla*. 1. vyd. Praha : IPOS - Artama, 1999. 214 s.
- VLAŠÍN, Štěpán. *Avantgarda známá i neznámá*. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1971. 766 s.
- ZBAVITEL, Miloš. *Jiří Myron*. 1. vyd. Ostrava : Profil, 1980. 235 s.

ZBAVITEL, Miloš. *Osm hereckých portrétů*. 1. vyd. Ostrava : Profil, 1985. 251 s.

ZIMA, Václav. *Třicet let bojovné kultury Mladé Boleslavě*. 1. vyd. Mladá Boleslav : Redakce časopisu Mladoboleslavsko, 1959. 42 s.

Prameny

Národní divadlo moravskoslezské v Moravské Ostravě v sezoně 1924 - 1925. Moravská Ostrava, 1924.

Obrazový almanach Národního divadla moravskoslezského v Moravské Ostravě 1923-1924. Moravská Ostrava 1924.

ZIMA, Václav. Karel Prox a jeho Malá scéna, In *Boleslavsko*. Mladá Boleslav, 1947, s. 407-408.

ZIMA, Václav. Vzpomínáme Karla Proxe. *Divadelní zápisník 2*, 1947, č. 3, s. 178.

Divadelní hry

ČECHOV, Anton Pavlovič. *Višňový sad*. Praha : KMa, 2008.

D'ANNUNZIO, Gabriele. *Gioconda*. Praha : J. Otto, 1908.

KVAPIL, Jaroslav. *Princezna Pampeliška*. Praha : A. Neubert, 1947.

O'NEILL, Eugene. *Farma pod jilmy*. Praha : Dilia, 1959.

PIRANDELLO, Luigi. *Šest postav hledá autora*. Praha : Artur, 2008.

SHAKESPEARE, William. *Macbeth*. Brno : Atlantis, 2008.

SHAKESPEARE, William. *Zkrocení zlé ženy*. Praha : Romeo, 1999.

SHAW, George Bernard. *Svatá Jana*. Praha : Orbis, 1956.

VRCHLICKÝ, Jaroslav. Smír Tantalův. Praha : Čes. divad. a liter. jednatelství, 1955.

WILDE, Oscar. Jak je důležité míti Filipa. Praha : Artur, 2005.

Plakáty

Edmond Rostand - *Romantikové*. Plakát. Malá scéna Mladá Boleslav, 1. 5. 1922. Státní okresní archiv Mladá Boleslav.

Jaroslav Hilbert - *Vina*. Plakát. Malá scéna Mladá Boleslav, 11. 9. 1920. Státní okresní archiv Mladá Boleslav.

Jean Baptiste Poquelin - Molière - *Ošálený manžel*. Plakát. Malá scéna Mladá Boleslav, 29. 1. 1922. Státní okresní archiv Mladá Boleslav.

Jean Baptiste Poquelin - Molière - *Tartuffe*. Plakát. Malá scéna Mladá Boleslav, 5. 6. 1920. Státní okresní archiv Mladá Boleslav.

Karel Čapek - *RUR*. Plakát. Malá scéna Mladá Boleslav, 2. 7. 1921. Státní okresní archiv Mladá Boleslav.

Karel Čapek - *Loupežník*. Plakát. Malá scéna Mladá Boleslav, 19. 8. 1923. Státní okresní archiv Mladá Boleslav.

Oskar Wilde - *Na čem záleží*. Plakát. Malá scéna Mladá Boleslav, 15. 4. 1923. Státní okresní archiv Mladá Boleslav.

Viktor Dyk - *Veliký mág*. Plakát. Malá scéna Mladá Boleslav, 24. 7. 1920. Státní okresní archiv Mladá Boleslav.

Viktor Dyk - *Devátá noc*. Josef Čapek - Karel Čapek - *Lásky hra osudná*. Plakát. Volné jeviště, 1. 6. 1921. Státní okresní archiv Mladá Boleslav.

Večery mladých. Plakát. Malá scéna Mladá Boleslav, 7. 1. 1919. Státní okresní archiv Mladá Boleslav.

Večery mladých. Plakát. Malá scéna Mladá Boleslav, 4. 2.
1919. Státní okresní archiv Mladá Boleslav.

Večery mladých. Plakát. Malá scéna Mladá Boleslav, 26. 2.
1919. Státní okresní archiv Mladá Boleslav.

Večery mladých. Plakát. Malá scéna Mladá Boleslav, 4. 3.
1919. Státní okresní archiv Mladá Boleslav.

Fotografie

14 čb. fotografií z inscenací Malé scény z let 1920 - 1923.
Státní okresní archiv Mladá Boleslav.

4 čb. fotografie členů Malé scény z let 1919 - 1923. Státní
okresní archiv Mladá Boleslav.

2 čb. fotografie zájezdu Malé scény na Slovensko z roku 1921.
Státní okresní archiv Mladá Boleslav.

45 čb. fotografií z inscenací Národního divadla
moravskoslezského z let 1924 - 1926. Ostravské muzeum. sign.
II L 582, II L 578, II L 586.

Archivy

Fond Národní divadlo moravskoslezské. Archiv města Ostravy,
sign. XXII - 3.

Fond Klub přátel umění - Malá scéna. Státní okresní archiv
Mladá Boleslav, i. č. 31.

Návrh kostýmu Vladimíra Kristina k inscenaci *Šest postav*
hledá autora. Slezské zemské muzeum Opava, sign. F I 156.

Balcarová - Píšková, Nina. *Mé vzpomínky na ředitele Františka*
Uhlíře a ostravská divadelní léta. Rukopis. Ostravské muzeum,
sign. G 90.

Dopis Václava Zimy. Ostravské muzeum, sign. II G 77.

Archiv Národního divadla moravskoslezského

Rozhovor

Rozhovor s Milošem Zbavitelem. 12. 10. 2009. Ve formě poznámek uloženo v soukromém archivu autorky diplomové práce.

Internet

Malá scéna. Databáze českého amatérského divadla [online].
Dostupné

<<http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=soubor&id=580>>.

Zima, Václav. Databáze českého amatérského divadla [online].
Dostupné

<<http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=osobnost&id=19>>

Noviny a časopisy

Bezručův kraj, 1924 - 1927

Černá země, 1924 - 1926

Dělnický deník, 1924 - 1927

Dělnické listy, 1924 - 1926

Divadelní noviny, 1967-1968

Divadlo moravskoslezské, 1923 - 1927

Duch času, 1924 - 1927

Jeviště, 1920, 1921

Lidové noviny, 1924 - 1927

Moravskoslezský deník, 1924 - 1927

Náš kraj, 1918 - 1922

Obrana Slezska 1924 - 1927

Ostravský deník, 1924 - 1927

Ostravský kraj, 1924 - 1927

Právo lidu, 1927

Rudé právo, 1921, 1927

RESUMÉ

Magisterská diplomová práce zpracovává osobnost divadelního režiséra Karla Proxe, který žil v letech 1897 - 1927. Na základě pramenů popisuje jeho umělecký vývoj, ale také jeho teoretickou práci o divadle. Magisterská diplomová práce se zaměřuje také na stav a vývoj divadla v Mladé Boleslavi a v Ostravě, kde Karel Prox působil.

První kapitola se věnuje studentským létům Karla Proxe, kdy byl jedním ze zakladatelů pokusného divadla Malá scéna v Mladé Boleslavi. Během této doby se také seznámil s významnými pražskými umělci a literárně přispíval do mnoha časopisů a novin. Další část se věnuje jeho osmi měsíčnímu působení v Burdově společnosti.

Největší část magisterské diplomové práce je věnována Proxovu působení v Národním divadle moravskoslezském v Ostravě. Zde byl režisérem souboru činohry v sezonách 1924/1925 a 1925/1926 a pomáhal zde formovat moderní repertoár.

Součástí magisterské diplomové práce je obrazová příloha, soupis inscenací Karla Proxe a soupis pramenů a literatury.

SUMMARY

This diploma thesis deals with the personality of the stage manager Karl Prox, who lived in the years 1897 - 1927. On the basis of the sources, it describes his artistic development, but also his theoretical work about the theatre. The diploma thesis is also focusing on the state and development of the theatre in Mladá Boleslav and in Ostrava, where Karel Prox worked.

The first chapter deals with the student years of Karel Prox, when he was one of the founders of the theatre Malá scéna in Mladá Boleslav. In this time, he got to know the significant Prague artists and he literary contributed to many magazines and newspapers. The next part deals with his eight months long work in the Burda company.

The biggest part of the diploma thesis is dedicated to Prox's work in the Moravian-Silesian National Theatre in Ostrava. Here he was the stage manager of the drama-ensemble in the seasons 1924/1925 and 1925/1926 and he helped here to establish the new modern repertoire.

The image supplement, the list of Karel Prox's inscenations and the list of sources and literature are also the part of the diploma thesis.